

Įvadinio straipsnio autorė

Jūratė Nalivaikienė

Kalėjų departamento prie

LR teisingumo ministerijos patirtis

Renata Katinaitė

Šiaulių teritorinės darbo biržos

Akmenės skyriaus patirtis

Daiva Klusienė

Trakų rajono savivaldybės

švietimo centro patirtis

Kira Solovjovienė

Apie leidinį | 8

Įvadas. Profesinio orientavimo paslaugos socialinės atskirties ir rizikos grupėms | 11

1. skyrius. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos vykdoma veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms | 25

- 1.1. Kalėjimų departamentas prie LR teisingumo ministerijos. Įkūrimas, pagrindinė vykdoma veikla | 25
- 1.2. Vykdoma veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms | 28
  - 1.2.1. Kalėjimų departamento vykdomo projekto pristatymas | 28
  - 1.2.2. Profesinio orientavimo organizavimas | 30
  - 1.2.3. Grupinės konsultacijos | 31
    - Gerosios praktikos pavyzdys | 34
  - 1.2.3.1. Bendrieji mokymai nuteistiesiems | 34
    - Gerosios praktikos pavyzdys | 36
  - 1.2.4. Individualios konsultacijos | 36
    - Gerosios praktikos pavyzdys | 39
  - 1.2.5. Specialistų kompetencijos ugdymas | 40
    - 1.2.5.1. Specialistų mokymai | 40

- 1.2.5.2. Specialistų dalyvavimas tarptautiniuose renginiuose | 42
- 1.2.5.3. Tolesni specialistų ir nuteistųjų mokymai | 44
- 1.3. Bendradarbiavimas vykdamas socialinės atskirties ir rizikos grupėms skirtą veiklą | 45
  - Naudota literatūra | 46

2. skyrius. Akmenės darbo biržos vykdoma veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms | 50

- 2.1. Akmenės darbo birža. Įkūrimas, pagrindinė vykdoma veikla | 50
  - 2.1.1. Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centras | 52
  - 2.1.2. Akmenės darbo biržos ir Jaunimo darbo centro klientai, tikslinės grupės | 53
- 2.2. Vykdoma veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms | 54
  - 2.2.1. Individualus konsultavimas ir informavimas | 54
    - Informavimas ir konsultavimas apie profesinės karjeros planavimą | 55
    - Tinkamumas vienai ar kitai profesijai | 55
    - Paklausios ir nepaklausios profesijos (įsidarbinimo galimybių barometras) | 56
    - Mokymosi galimybės | 56
    - Mokymosi įstaigos (bendrojo lavinimo, profesinio mokymo, neįgaliųjų ugdymo) | 58
    - Individualūs užimtumo veiklos planai | 59

- Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės ir galimybės jose dalyvauti | 60
- Laisvos darbo vietos ir padėtis darbo rinkoje | 62
- Laisvų darbo vietų paieškos būdai | 63
- CV ir motyvacinio laiško rašymas | 63
- Prisistatymas darbdaviui | 64
- Dažniausiai darbdavių užduodami klausimai | 64
- Registracijos darbo biržoje tvarka, registracijai būtini dokumentai | 65
- Darbo biržos klientų lankymosi darbo biržoje tvarka | 66
- Nedarbo socialinio draudimo išmokos mokėjimo tvarka | 66
- Elektroninės darbo biržos paslaugos internete | 66
- Darbo biržos organizuojami renginiai | 67
- Darbo biržos vykdomi projektai ir galimybės juose dalyvauti | 67
- Socialinių partnerių vykdomi projektai ir galimybės juose dalyvauti | 69
- Darbo rinką reguliuojantys įstatymai | 70
- 2.2.2. Tiksliniai susirinkimai, mokymai | 70
- Supažindinimas su darbo paieška per kompiuterines programas SIP, PIC. Internetinis DB puslapis | 71
- Profesinės karjeros planavimas | 72

- CV rengimas. Darbo paieškos būdai. Pristatymas darbdaviui | 73
- Galimybė neįgaliesiems susikurti darbo vietas | 74
- Informacija darbo biržos klientui | 75
- Darbo esmė | 75
- 2.2.3. Motyvaciniai seminarai | 75
- 2.2.4. Ekskursijos | 77
- 2.2.5. Specialistų kompetencijos ugdymas | 78
- 2.3. Bendradarbiavimas vykdant socialinės atskirties ir rizikos grupėms skirtą veiklą | 79
- 2.3.1. Bendradarbiavimas organizacijos viduje | 79
- 2.3.2. Bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis | 81

3. skyrius. Trakų rajono savivaldybės švietimo centro veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms | 88

- 3.1. Trakų rajono savivaldybės Švietimo centras. Įkūrimas, pagrindinė vykdoma veikla | 88
- 3.2. Vykdoma veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms | 90
- 3.2.1. Projektas „Karjeros link“ | 92
- 3.2.2. Projektas „Sėkmingo mokymosi link“. Projekto dalyvio atsiliepimas | 94
- 3.2.3. Profesinio veiklinimo programa „Šešėlių dienos“ | 99

- 3.3. Bendradarbiavimas vykdant socialinės atskirties ir rizikos grupėms skirtą veiklą | 100
- 3.4. Veiklos, skirtos socialinės atskirties ir rizikos grupėms, tęstinumo užtikrinimas | 101

1. skyriaus priedai

- 1.1. Testas „Asmenybės polinkiai“ | 104
- 1.2. Testas „Vertybės“ | 108
- 1.3. Pratimas „Profesiniai interesai“ | 109
- 1.4. Testas asmenybės tipo nustatymui | 110
- 1.5. Testas bendravimo lygio įvertinimui | 118
- 1.6. Testas „Mano savybės“ | 121

2. skyriaus priedai

- 2.1. Lietuvos profesinės mokyklos | 124
- 2.2. Lietuvos kolegijos | 128
- 2.3. Lietuvos universitetai | 140
- 2.4. Kolegijų reitingas ir valstybės finansuojamos vietos 2009–10 | 147
- 2.5. Valstybinių universitetų reitingas ir valstybės finansuojamos vietos 2009–10 | 148
- 2.6. Informacija. Kur mokytis (nuorodos) | 149

- 2.7. Informacija. Darbo pasiūlymai karjeros portaluose (nuorodos) | 150
- 2.8. CV pavyzdys ir motyvacinis laiškas | 151
- 2.9. Pristatymas. Karjera (renkuosi profesiją) | 151
- 2.10. Lankstinukas. Profesinės karjeros planavimas | 151
- 2.11. Pristatymas. Curriculum Vitae (CV) rengimas | 151
- 2.12. Pristatymas. Asmenybė, CV, motyvacinis, prisistatymas darbdaviui | 151
- 2.13. Leidinys. Kaip ieškoti darbo | 151
- 2.14. Kaip pasiruošti pokalbiui dėl darbo | 152
- 2.15. Pristatymas. Darbo vietos kūrimas (neįgaliesiems) | 155
- 2.16. Pristatymas. Informacija darbo biržos klientui | 155
- 2.17. Pristatymas. Darbo esmė | 155

3. skyriaus priedai

Metodikos „Karjeros link“ turinys:

- 3.1. Klausimynas „iškritusiųjų“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos ir sugrįžusiųjų motyvacijai nustatyti | 157
- 3.2. Teorinė medžiaga „Mokymosi motyvacijos didinimas – vienas svarbiausių ugdymo proceso sėkmės garantų“ | 186
- 3.3. Teorinė medžiaga „Pokyčiai ir augimas sprendžiant dilemas“ – Lilehamerio (Norvegija) karjeros centro prof. Rune’s Flodstrømo pranešimas | 195

Apie leidinį

Tęsiant tradiciją, Švietimo mainų paramos fondas pristato elektroninį leidinį – praktinį vadovą profesinio orientavimo specialistams, kuriame aprašyta Švietimo mainų paramos fondo organizuojamo Kokybės konkurso profesinio informavimo nominacijos laureatų profesinė patirtis.

Europos Komisijai 2010-uosius paskelbus Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metais, 2010 m. kokybės konkurso nominacijoje, skirtoje profesinio orientavimo paslaugas teikiančioms institucijoms, buvo renkama *institucija, kokybiškiausiai teikianti profesinio orientavimo paslaugas socialinės atskirties ir socialinės rizikos grupėms*.

Profesinio orientavimo paslaugas teikiančių institucijų nominacijos tikslas buvo įvertinti atsakingą profesinio orientavimo institucijų darbą su socialinės atskirties ir rizikos grupėmis, paskatinti įgyvendinti joms skirtas profesines veiklas, taip pat skleisti informaciją apie pasiektus rezultatus.

2010 metų Kokybės konkurso laimėtojas – **Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos**. Ši institucija 2010 m. Konkurse pripažinta kaip geriausiai vykdanči veiklą socialinės atskirties ir rizikos grupėms.

Antrąją vietą konkurse laimėjo **Šiaulių teritorinės darbo biržos Akmenės skyrius**, o trečioji vieta atiteko **Trakų rajono savivaldybės švietimo centrai**. Leidinyje aprašyta visų laureatų veikla, metodai, priemonės, naudojami dirbant su socialinės atskirties ir rizikos grupėmis, pateikiami sėkmingos praktinės patirties pavyzdžiai.

Leidinį sudaro penkios dalys. Įvadiniame straipsnyje aprašomi profesinio orientavimo paslaugų teikimo socialinės atskirties ir rizikos grupėms ypatumai, pagrindžiant juos Kokybės konkurso laimėtojų praktine patirtimi. Tolesnėse **trijose dalyse (skyriuose)** pristatomos šios institucijos: Kalėjimų departamentas prie LR teisingumo ministerijos, Šiaulių teritorinės darbo biržos Akmenės skyrius ir Trakų rajono savivaldybės švietimo centras, aprašoma, kokias veiklas šios institucijos vykdo socialinės atskirties ir rizikos grupėms, kokie veiklų tikslai, kokios šių veiklų tikslinės grupės, kokie metodai, priemonės naudojami, pateikiamas veiklų pagrindimas ir, kur tinkama, – rezultatai.

Penktą leidinio dalį sudaro priedai, kuriuose skaitytojas ras metodinių priemonių, pristatymų, atmintinių ir kitos praktinės pagalbos darbui su socialinės atskirties ir rizikos grupėmis.

Leidinyje pateikti autentiški Kokybės konkurso laureatų aprašymai. Institucijų naudojamos priemonės leidinyje pateiktos taip pat nedarant jokių specialių koregavimų.

Atkreipiame dėmesį, kad pateikiamas praktines priemones leidinio autoriai naudoja dirbdami su asmenimis, priskiriamais socialinės atskirties ir rizikos grupėms. Norint šias priemones taikyti darbe su kitomis grupėmis, rekomenduotina jas peržiūrėti ir įvertinti jų tinkamumą.

Rekomendacijos leidinio naudojimui

Leidinyje yra sudarytas kaip darbo knyga – vadovas.

Remiantis pateikta informacija ir skirtinga visų institucijų patirtimi, leidinio turinys sudėtas taip, kad skaitytojui būtų patogu prieiti prie jį dominančių leidinio dalių. Kiekvienas skyrius yra sudarytas iš poskyrių, kuriuose aprašoma kiekvienos institucijos patirtis atitinkamoje srityje. Tekste esančios nuorodos į priedus, testus, kitas priemones leis pateikti į puslapius, kuriuose bus galima rasti aprašomų metodinių-mokomųjų priemonių pavyzdžių ir šablonų.

Elektroninis leidinio formatas suteikė galimybę tekste pateikti nuorodas į atitinkamus išorinius šaltinius, interneto svetaines. Pakanka spustelėti pateiktas nuorodas. Tai palengvins susipažinimą su pateiktomis priemonėmis ir kitais veiklos organizavimo aspektais.

Tikimės, kad šis leidinys padės profesinio informavimo specialistams organizuoti ir vykdyti profesinę veiklą įvairaus dydžio ir pobūdžio institucijose ir regionuose.

Linkime sėkmės Jūsų veikloje!
Švietimo mainų paramos fondas

Ivadas. Profesinio orientavimo paslaugos socialinės atskirties ir rizikos grupėms

Profesinis orientavimas yra sudedamoji mokymosi visą gyvenimą dalis, prisidedanti prie kiekvienos šalies ekonominės ir socialinės plėtros bei skatinanti asmeninę šalies piliečių raidą. Profesinio orientavimo paslaugos skirtos visiems šalies gyventojams, nepriklausomai nuo jų užimtumo, amžiaus, negalios, lyties, rasės, religinių įsitikinimų, etninės kilmės, seksualinės orientacijos, taigi ir socialiai pažeidžiamiausioms asmenų grupėms, kurios visuomenėje atsiranda, formuojasi ir vėl išnyksta priklausomai nuo politinių, socialinių-ekonominių, kultūrinių-psichologinių veiksnių. Dažnai šios paslaugos įtraukiamos į platesnių paslaugų paketą, t. y. psichosocialinės reabilitacijos, profesinės reabilitacijos, profesinio mokymo, tarpininkavimo įdarbinant, nes profesinio orientavimo paslaugos tampa labai reikšmingos kritiniais gyvenimo periodais. Profesinis orientavimas atlieka reikšmingą vaidmenį, įgyvendinant socialinio teisingumo ir įsitraukimo į visuomenę tikslus, nes padeda mobilizuoti socialinės rizikos grupių asmenis švietimui, mokymui ir užimtumui.

Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo (Žin., 2006, nr. 73-2762) 4 straipsnio 1 dalyje apibrėžta, kurie asmenys darbo rinkoje laikomi papildomai remiamais, o tai praktiškai apima visas socialinės atskirties grupes.

Šiame leidinyje pateikiama išsami informacija apie trijų institucijų: Ka-lėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos, Šiaulių teritorinės darbo biržos Akmenės skyriaus* ir Trakų rajono savivaldybės švietimo centro, – teikiamas profesinio orientavimo paslaugas, skirtas asmenims, atsidūrusiems sudėtingose gyvenimo situacijose, taip pat profesinio orientavimo priemonės šioms socialinės atskirties ir socialinės rizikos grupėms:

- ▶ nuteistiesiems, kuriems bausmės vykdymas atidėtas;
- ▶ asmenims, paleistiems iš laisvės atėmimo vietų;
- ▶ socialinės rizikos ir (ar) be tėvų globos likusiems vyresniems nei 14 metų vaikams;
- ▶ vienišoms motinoms ar tėvams (vieni auginantys vaikus);
- ▶ vyresnio amžiaus asmenims (daugiau kaip 50 metų);
- ▶ anksti mokyklas palikusiems asmenims;
- ▶ esamiems ir buvusiems vaikų socialinės globos namų, specialiųjų internatinių mokyklų auklėtiniams (14–29 metų);
- ▶ neįgaliesiems.

Socialinės atskirties grupės labai įvairios, kiekviena jų yra labai nevienalytė, bet dažniausiai jų atskirtis glaudžiai susijusi su skurdu, ne-darbu. Darbas žmogui suteikia pajamas ir sąlygas, kurios leidžia išsiva-duoti iš skurdo, suteikia socialinį statusą bei atveria galimybes socialinę

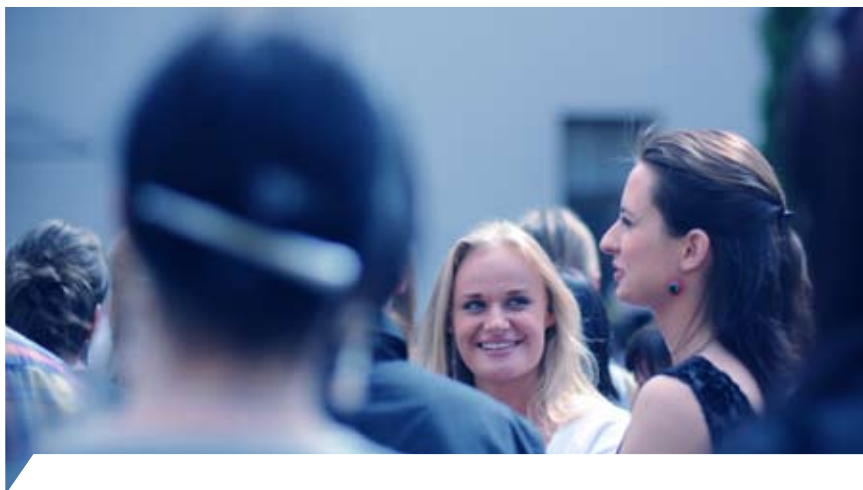
* 2010 m. spalio 1 d., įvykdžius reorganizaciją Lietuvos darbo biržos struktūroje, Akmenės darbo birža nustojo veikti kaip savarankiškas juridinis asmuo. Ji buvo prijungta prie naujai sukurtos Šiaulių teritorinės darbo biržos ir šiuo metu vadinasi Šiaulių teritorinės darbo biržos Akmenės skyrius. Tam, kad skaitytojui būtų aiškiau, tolesniame tekste Akmenės darbo birža vadinama senuoju pavadinimu, nes aprašoma būtent 2009–2010 m. veikla, kai Akmenės darbo birža veikė kaip savarankiškas juridinis asmuo, žinoma, priklausantis bendrai Lietuvos darbo biržos sistemai.

atskirtį įveikti. Profesinio orientavimo paskirtis – įsidarbinimo galimybių išplėtimo paieškos, skatinant šiuos asmenis apsispręsti mokytis; kelti kvalifikaciją ar persikvalifikuoti; aktyviai ir savarankiškai ieškoti darbo pagal konkretų veiksmų planą; įsidarbinti; ieškoti paramos ir spręsti savo psichologines bei socialines problemas, trukdančias įsitraukti į visuomenės bei profesinę veiklą ir joje dalyvauti.

Todėl teikiant profesinio orientavimo paslaugas siekiama ugdyti kompetencijas ir suteikti žinių, reikalingų ieškant darbo, įsidarbinant ir įsitvirtinant visuomenėje.

Specifika. Įvairių socialinės atskirties ir socialinės rizikos grupių nepakankamo išsilavinimo, žemos kvalifikacijos ar nedarbo pasekmės yra panašios. Jiems bendra nepasitikėjimas savo jėgomis, savigarbos praradimas, emocinės problemos, socialinių įgūdžių nepakankamumas, motyvacijos stoka, profesinių įgūdžių ir darbo patirties stoka bei profesinio persiorientavimo galimybių neįvertinimas.

Šiame leidinyje supažindinama, kaip Akmenės darbo birža (toliau – ADB), Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – KD) ir Trakų rajono savivaldybės švietimo centras (toliau – TŠC) dalyvauja sprendžiant šių asmenų atskirties problemas organizuodami ir teikdami **profesinio informavimo, profesinio konsultavimo bei psichologinio konsultavimo paslaugas**. Šių paslaugų turinys apibrėžtas **Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų apraše** (Žin., 2005 nr. 60-2132) bei **Darbo rinkos paslaugų teikimo sąlygų ir tvarkos apraše** (Žin., 2010, nr. 117-5983). Vadovaujantis jais, **profesinio informavimo tikslas** – teikti informaciją apie švietimo sistemą, specialybių ir profesijų turinį, ypatumus ir reikalavimus, darbo rinką ir profesinės karjeros galimybes, taip pat apie tai, kokios galimybės bei tvarka įgyti ir kelti kvalifikaciją, persikvalifikuoti.

Profesinis informavimas minimose įstaigose teikiamas įvairiais būdais (telefonu, internetu, individualiai ir grupėms), naudojant įvairias priemones (anketas, parengtą vaizdinę medžiagą, lankstinukus, aktualią literatūrą ir pan.).

Geras pavyzdys – į Akmenės rajono savivaldybės Suaugusiųjų mokymo centrą ADB organizuojamos ekskursijos, kuriomis siekiama jaunuolius, neturinčius pagrindinio išsilavinimo, paskatinti grįžti atgal į mokyklos suola tęsti nebaigtų mokslų. Svarbu, kad stengiamasi padrąsinti ir atverti perspektyvas niekur nesimokantiems ar nedirbantiems jaunuoliams, parodant klases, pasakojant apie mokymosi galimybes, pristatant pedagogus. Profesinis informavimas bendradarbiaujant su regiono institucijomis duoda geresnius rezultatus, nes tokie jaunuoliai greičiau pasiryžta mokytis, kai jaučia savo siekio kažką keisti gyvenime palaikymą bei jų rūpesčių supratimą.

Efektyvus informavimo renginys ADB Darbo mugės kandidatuojančiams į konkrečias darbo vietas, kai daug informacijos apie profesinius reikalavimus konkrečiai darbo vietai sužinoma tiesiogiai iš atvykusių darbdavių: darbdaviai pristato bedarbiams darbo vietą, darbo sąlygas, kalbasi su pretendais, pateikia jiems klausimus, atsakant į kuriuos

reikia būti pasirengus ir mokėti apibendrinti (pvz., „Kodėl turėtume Jus samdyti? Kokį paruošimą turite šiam darbui? Koks Jūsų pagrindinis pasiekimas? Ką žinote apie mūsų organizaciją?“). Tai gera paskata analizuoti savo kompetencijas, ieškoti naujos informacijos rengiantis pokalbiams su potencialiais darbdaviais.

Profesinio konsultavimo tikslas – pagalba priimant racionalų sprendimą planuojant ir įgyvendinant profesinę karjerą, atsižvelgiant į individualias savybes (interesus, gebėjimus, polinkius), konkrečių profesijų ypatumus bei mokymosi, studijų ir darbo galimybes. Profesinėse konsultacijose asmenys mokomi geriau pažinti savo asmenines savybes, gebėjimus, polinkius, analizuoti savo profesinius įgūdžius ir jų pritaikymo galimybes, susipažįsta su darbo paieškos dėsningumais, efektyviais pristatymo darbdaviui būdais ir išbando juos praktiškai.

Profesinis konsultavimas vyksta interviu forma, taip pat atliekami profesinio tinkamumo ir/ar kryptingumo tyrimai, skaitomos paskaitos, seminarai, organizuojamos diskusijos, vyksta darbas grupėse, imitaciniai žaidimai.

Profesinio konsultavimo praktikoje rekomenduojama taikyti TŠC parengtą 6 dalių anketą, kurios tikslas – nustatyti polinkius bei siekius, mokymosi tikslus ir motyvacijos lygį. Įvertinus gautus anketinės apklausos rezultatus galima parinkti tinkamas poveikio priemones, didinančias asmens motyvaciją mokytis. Naudinga ir tuo tikslu parengta ir pridėjama teorinė medžiaga apie mokymosi motyvaciją įtakančius veiksnius, pedagoginio poveikio metodus, skatinančius teigiamus pokyčius socialinės atskirties grupėms priskiriamų žmonių gyvenime, kad šie asmenys ne tik galėtų, bet ir norėtų gauti darbą ar siektų išsilavinimo.

Naudinga ADB taikoma Motyvacinių seminarų nekvalifikuotam ir nemotyvuotam jaunimui metodika (parengė Socialinių inovacijų institutas), kurios tikslas – paskatinti jį aktyviai dalyvauti kuriant savo gyvenimo

kokybę, palengvinti jo atėjimą į darbo rinką. Dirbdami pagal ją su socialinės rizikos jaunuoliais, specialistai pateikia daug praktinių užduočių apie savęs pažinimo svarbą, karjeros planavimą, profesijos pasirinkimą, darbo paiešką, situaciją darbo rinkoje ir paklausias profesijas, karjeros planavimą, gyvenimo aprašymo ir motyvacinio laiško rengimą, švietimo ir profesinio rengimo institucijas, darbo rinką reguliuojančius įstatymus, laisvas darbo vietas Akmenės rajone ir Lietuvoje, galimybę dalyvauti įgyvendinant užimtumo rėmimo priemones ir kt. Pagal rekomendacijas, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas tarpusavio sąveikai, taikant aktyvaus mokymo metodus, mokymo grupėje dalyvauja 6–8 jaunuoliai.

Grupių profesinį konsultavimą taiko ir KD specialistai. Siekiami rezultatai – padidinti aktyvios darbo paieškos motyvaciją, geriau pažinti vyraujančius profesinius interesus, polinkius, asmenybės bruožus ir savybes, didesnis asmenų aktyvumas įgyvendinant savo profesinius tikslus. Leidinyje pateikiamą jų naujai įgytą teigiamą patirtį užtikrino nuoseklus konsultavimas grupėse, pradedant nuo tikslinės grupės asmenų (nuteistieji, kuriems bausmės vykdymas atidėtas ir kurie paleisti iš laisvės atėmimo įstaigų) savo galimybių, gebėjimų pažinimo (pvz., teisingai pasirinkta pirminė konsultavimo tema „Turimų poreikių ir lūkesčių nustatymas“), tęsiant užimtumo ir veiklos motyvų aiškinimąsi, pereinant prie „Profesinės krypties nustatymo“ ir baigiant asmeninio gyvenimo planavimu, realistiškų ateities veiklos planų sudarymu.

Žinoma, asmenims, turintiems tokią neigiamą gyvenimo patirtį, reikalingas ir individualus profesinis konsultavimas. Jo metu daug dėmesio skiriama nuteistojo gebėjimų, stipriųjų savybių įvertinimui, siekiant kelti jo savivertę ir padedant parengti mokymosi bei darbo paieškos planus. Tuo tikslu KD parengtas ir taikomas simuliacinis žaidimas „Mano kelias“, kur asmuo turi galimybę pasirinkti, koku keliu eiti: prosocialiu ar pakartotinai daryti nusikalstamas veikas. Priklausomai nuo pasirinkimo, jis realybę

imituojančiame žaidime sėkmingai integruojasi į visuomenę arba gali grįžti atgal į laisvės atėmimo vietą. Per šį žaidimą asmuo turi galimybę apsvarstyti savo pasirenkamus prosocialius ar pakartotino nusikalstamų veikų darymo sprendimus ir pamatyti jų pasekmes, diskutuoti ir analizuoti jas drauge su kitais programos dalyviais, vadovaujant patyrusiam mokymo vadovui.

Psichologinio konsultavimo tikslas – ugdyti asmens gebėjimus racionaliai priimti profesinį sprendimą, spręsti emocinio, asmenybinio ir tarpasmeninio pobūdžio problemas, sudarančias kliūtis reintegracijai į visuomenės ir profesinį gyvenimą. Vykdamas profesinį orientavimą dažniau rekomenduojama taikyti grupių konsultavimą. Mokymų grupėse tikslas – motyvacijos didinimas ir bendrųjų kompetencijų ugdymas, siekiant pagerinti galimybes aktyviai dalyvauti darbo rinkoje. Mokymai skirti stiprinti pasitikėjimą savo jėgomis, padėti spręsti adaptacijos problemas ir formuoti įgūdžius, reikalingus gyvenimo sunkumams įveikti, tobulinti prisitaikymą prie permainingų tikroviškesniais ir sėkmingesniais būdais, kurie atrandami ir įvertinami tarpasmeninio bendravimo kontekste, vadovaujant specialistui (tokioms grupėms gali vadovauti tik kvalifikuoti patyrę psichologai). Per tokius užsiėmimus sudaromos palankesnės sąlygos dalyviams keisti nuostatas ir vertybes, nes aktyvaus mokymo (pvz., vaidmenų, saviraiškos žaidimai, praktinių situacijų modeliavimas ir jų analizė) metodai remiasi grupės dalyvių gyva patirtimi ir realiais emociniais išgyvenimais bei jų analize.

KD organizuoja nuteistiesiems tokius mokymus, kuriuose dalyvaujantys asmenys analizuoja save įvairiose gyvenimo srityse: aš ir šeima, aš ir karjera, aš ir aš. Šių mokymų dalyviai skatinami atlikti kūrybines užduotis, analizuoti savo ir kitų darbus, teikti ir gauti grįžtamąjį ryšį vieni iš kitų. Naujų elgesio būdų imitavimas, drauge su patyrusiu mokymo vadovu įvertinant jų perkėlimo į realias gyvenimo sąlygas poveikį, leidžia padidinti

dinti dalyvių socialinės ir profesinės veiklos efektyvumą ir turėtų padėti jiems ateityje sėkmingiau įsitraukti į darbo rinką.

Puikus KD bandymas individualaus konsultavimo formą pritaikyti nuteistųjų namuose. Taip palaikomas bendravimas su šeimos nariais, skatinama tarpusavio parama, pagalba, nes pasitelkiant šeimos stipriąsias ypatybes siekiama išspręsti problemą šeimos narių pastangomis, kartu stiprinant tarpusavio ryšius ir skatinant sėkmingą nuteistųjų integraciją į prosocialią aplinką. Tokia praktika – tai bandymas pritaikyti gerą patirtį, perimtą iš Norvegijos multisisteminių centrų taikomo metodo, kuriuo siekiama skatinti šeimos narių atsakingą elgesį lygiagrečiai mažinant neatsakingo elgesio raišką, spręsti konkrečiai apibrėžtas problemas orientuojantis į dabartį ir veiksmą, stiprinti ryšius su įvairiomis prosocialinėmis paramos sistemomis (bendruomene, ugdymo įstaiga, Bažnyčia ir pan.).

Taigi socialinės atskirties grupėms ypač svarbus toks psichologinis konsultavimas individualiai bei grupėse, nes jie turi mažiau galimybių padėti patys sau, jiems reikalinga tam tikra ir kartais intensyvi pagalba, mažinanti socialinę riziką, didinanti jų pasirengimą ir galimybes įsitraukti į darbo rinką. Taip jie mokomi įvardyti ir pripažinti savo socialines ir psichologines problemas, tobulinti bendravimo įgūdžius, adekvačiai formuluoti savo gyvenimo ir veiklos tikslus ir pan. Šitaip įvertinus ir sprendžiant šių asmenų problemas įveikiami tam tikri socialiniai bei psichologiniai barjerai, tarsi sumažinamas atstumas tarp kliento ir darbo rinkos: asmuo priartinamas prie darbo rinkos jau su konkretesniais integracijos planais, skatinančiais jį savarankiškai mokytis, ieškoti darbo, tobulinti profesinius įgūdžius.

Bendradarbiavimas. Specialistams, konsultuojantiems socialinės atskirties grupes, ypač svarbūs gebėjimai bendradarbiauti. Savo veiklos ir vykdomų projektų aprašymuose jie pateikia kūrybišku bendradarbiavimu pasiektus rezultatus.

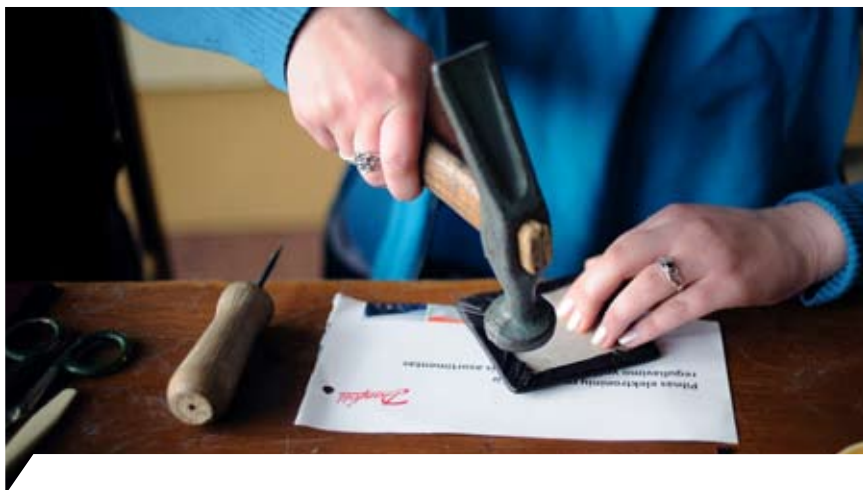
Profesinio informavimo ir konsultavimo renginiai nuteistiesiems dažnai organizuojami Jaunimo darbo centruose (apie tai kaip glaudaus dviejų institucijų bendradarbiavimo partneriai rašo ADB ir KD).

Svarbu išnaudoti ir bendradarbiavimo galimybes savo institucijose. Tai patvirtina visų trijų TŠC skyrių (Neformalaus ir formalaus suaugusiųjų švietimo ir kvalifikacijos tobulinimo; Pedagoginių psichologinių paslaugų; Profesinio informavimo taško – PIT) nuoseklus kolegų bendradarbiavimas derinant ir vykdant skirtingas funkcijas ir užduotis. Tik bendros pastangos leido sugrąžinti į nuoseklų mokymąsi mokinius, kurie buvo praradę mokymosi motyvaciją, neįsigiję pagrindinio ar vidurinio išsilavinimo: nuotoliniame mokymesi dalyvavo 401 asmuo (16–49 m.). Buvo įkurta 11 nuotolinio mokymosi konsultacinių punktų.

Bendradarbiaudamas su nevyriausybinėmis organizacijomis (toliau – NVO), verslo įmonėmis, TŠC profesinį informavimą 11–12 klasių mokiniams įgyvendino organizuodamas „Šešėlių dienas“, skirtas susipažinti iš arčiau su būsima jaunuolių dominančia profesija, sudarius sąlygas jiems praleisti dieną su tos profesijos atstovu jo darbo vietoje, o vėliau pasidalinti bei aptarti naują patirtį.

KD pataisos inspekcijos ėmėsi iniciatyvos organizuodamos nuteistųjų grupių konsultacijas Priklausomybės ligų reabilitacijos centruose, kur gyvena ir gydomi turintys priklausomybes asmenys. Nuteistiesiems sudarytos sąlygos praktiškai susipažinti su institucijomis, kurios prisideda prie efektyvesnės nuteistųjų integracijos į visuomenę. „Agapao“ ir „Meikštų dvaro“ bendruomenėse specialistai nuteistuosius konsultavo priklausomybių ligų prevencijos klausimais.

KD vykdomose grupių profesinėse konsultacijose dalyvauja atstovai iš darbo biržų, antstoliai, psichologai, kiti nuteistųjų sėkminga integracija į visuomenę suinteresuoti asmenys. Tokiu būdu siekiama užtikrinti efektyvų konsultavimo procesą ruošiant asmenis dalyvauti darbo rinkoje.

ADB stengiasi bendradarbiauti su darbdaviais, NVO, kviesdama jų atstovus į verslo skatinimo seminarus, kurių tikslas – skatinti bedarbių, tarp jų socialinės rizikos ir socialinės atskirties asmenų, savarankišką užimtumą ir verslumą. Suteikiama žinių apie verslo organizavimo pradžią, apie tikėtiną paramą, apie kūrybiškumą, derybas, strateginį planavimą, apie socialiai atsakingą verslą.

Analizuojant šių įstaigų gerąją profesinio orientavimo patirtį, akivaizdi teigiama bendradarbiavimo įtaka veiklos rezultatams. Todėl specialistams, dirbantiems su socialinės atskirties grupėmis, reikia tobulinti bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimus. Tie patys gebėjimai būtini glaudžiai bendraujant ir su kolegomis bei kitų institucijų atstovais, ir su socialinės atskirties grupių asmenimis: tai mokėjimas užmegzti konstruktyvų tarpusavio ryšį, atpažinti bendravimo trukdžius, mokėjimas modeliuoti ir valdyti pokalbio eigą ir pan.

Kadangi dirbama su įvairiomis socialinės rizikos grupėmis, žinoma, svarbiausia yra pažinti jų ypatumus, o tai irgi įmanoma tik aktyviai bendraujant ir bendradarbiaujant su tais asmenimis, jų artimiausia aplinka bei paramą jiems teikiančiomis organizacijomis.

Dokumentai. Profesinio orientavimo svarba ir būtinumas šalies socialiniame ir ekonominiame gyvenime apibrėžti svarbiausiuose ES strateginiuose dokumentuose.

Mokymosi visą gyvenimą memorandume (Europos Bendrijos Komisija, 2001 m.) nurodoma, kad profesinis orientavimas yra mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimo priemonė ir viena iš jo plėtros kryptių. Dokumente akcentuojamas profesinio orientavimo tikslas siekti lygių galimybių, t. y. kad profesinio orientavimo paslaugos būtų prieinamos visiems asmenims, ypač tiems, kuriems gresia socialinė atskirtis. Profesinis orientavimas pripažįstamas kaip socialinio ir ekonominio gyvenimo vertybė tiek asmeninių lūkesčių išsipildymo, tiek darbo rinkos ir plačiosios visuomenės poreikių tenkinimo požiūriais.

COM (2005) 548 Komisijos komunikatu „Dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų“ valstybės skatinamos konstruktyviomis priemonėmis užtikrinti, kad suaugusieji visą gyvenimą galėtų tobulinti ir atnaujinti savo bendruosius gebėjimus ir ypač daug dėmesio skirti prioritetinėms šalies tikslinėms grupėms. Dokumente pabrėžiama, kad ugdant žmonių pasirengimą dalyvauti socialiniame ir darbo gyvenime svarbų vaidmenį atlieka profesinis orientavimas kaip aktyvi darbo rinkos politikos priemonė.

COM (2010) 758 Komisijos komunikate „Dėl Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi plano“ nustatomi užimtumo visais lygmenimis didinimo veiksmai, siekiant svarbiausio ES tikslo – sumažinti skurdą. Šis planas glaudžiai susijęs su kitomis užimtumo didinimo, švietimo ir įgūdžių gerinimo iniciatyvomis ir jas papildo.

ES Tarybos rezoliucijoje „Dėl visą gyvenimą trunkančio profesinio orientavimo politikos, sistemų ir praktikos stiprinimo Europoje“ (2004/9286/04) pateikiama profesinio orientavimo samprata, profesinio orientavimo sąveika su užimtumo, švietimo ir ūkio plėtros politikos

sritimis. Profesinis orientavimas apibrėžiamas kaip priemonių visuma, siekianti padėti visiems asmenims, neatsižvelgiant į jų amžių bei gyvenimo tarpsnį, identifikuoti savo gebėjimus, kompetencijas ir poreikius, reikalingus priimti mokymosi, kvalifikacijos kėlimo ar profesinius sprendimus bei tapti atsakingiems už savo karjerą.

ES Tarybos nutarime „Dėl efektyvesnio visą gyvenimą trunkančio profesinio orientavimo integravimo į mokymosi visą gyvenimą strategijas“ (2008/2905) kaip viena iš keturių prioritetinių sričių išskiriamas profesinio orientavimo paslaugų prieinamumas visiems, nepriklausomai nuo konkretaus asmens bazinių žinių ar pradinių įgūdžių, garantuojant paslaugų suprantamumą ir aktualumą. Ypatingas dėmesys turi būti atkreiptas į profesinio orientavimo paslaugų prieinamumo užtikrinimą labiausiai nepasiturinčių asmenų grupėms bei asmenims, turintiems ypatingų poreikių.

EP ir Tarybos sprendimas nr. 1098/2008/EB „Dėl Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metų“ (2010) įvertino įvairius socialinės atskirties problemos aspektus ir parėmė konkrečius veiksmus jai įveikti.

Profesinio orientavimo, kaip užimtumo politikos įgyvendinimo priemonės, bendrieji tikslai ir uždaviniai numatyti pagrindiniuose užimtumo ir švietimo politikos sritys reglamentuojančiuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose.

- ▶ Įstatymai. Lietuvos Respublikos Užimtumo rėmimo įstatymas (Žin., 2006 nr. 73-2762)
- ▶ Vyriausybės nutarimai. Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos (Žin., 2005 nr. 139-5019)
- ▶ Švietimo ir mokslo ministro įsakymai. Dėl profesinio orientavimo tvarkos (Žin., 1998 nr. 39-1046)
- ▶ Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymai (Žin., 2010, nr. 117-5983). Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2009 m. rugpjūčio 4 d. įsakymo nr. A1-476 „Dėl Darbo rinkos paslaugų teikimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo, 2010 09 30 nr. A1-451

- ▶ Bendri socialinės apsaugos ir darbo bei švietimo ir mokslo ministrų įsakymai. Dėl Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašo patvirtinimo (Žin., 2005 nr. 60-2132), Dėl Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano tvirtinimo (Žin., 2004 nr. 56-1957), Dėl profesinio orientavimo strategijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano tvirtinimo (Žin., 2004 nr. 56-1955)

Tęstinumas. Reikia įvertinti ir džiaugtis, kad ESF priemonės „Socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“ įgyvendinimas 2011–2013 metais duos ženklios naudos profesinio orientavimo metodų įvairovei, nes siekiant paskatinti darbo neturinčius socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriančius asmenis įsitraukti į darbo rinką, vykdomuose projektuose bus kuriami, išbandomi, tobulinami individualaus ir grupių motyvavimo, asmens poreikių vertinimo, socialinių ir savarankiško gyvenimo įgūdžių bei darbinių įgūdžių ugdymo, jų palaikymo bei atkūrimo, savipagalbos grupių organizavimo metodai. Projektų rezultatai turėtų pagerinti ir profesinio orientavimo paslaugų kokybę, nes vykdant juos bus plėtojamos profesinio orientavimo, profesinių gebėjimų įvertinimo bei jų atkūrimo, tarpininkavimo ar kitos pagalbos įsidarbinus, profesinio mokymo, orientuoto į vietos darbo rinkos poreikius ir galimybes, paslaugos. Kūrybinga, naujoviška ir efektyvi projektų patirtis bei parengtos metodikos taps reikšmingu indėliu socialinės atskirties ir socialinės rizikos grupių profesinio orientavimo veiklos tobulintiniams aspektams.

1 SKYRIUS

Kalėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos vykdoma veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms

1.1. Kalėjimų departamentas prie LR teisingumo ministerijos. Įkūrimas, pagrindinė vykdoma veikla

Kalėjimų departamentas Lietuvoje buvo **įsteigtas 1919 m. vasario 11 d.** Pažymėtina, kad sovietų okupacijos metais Lietuvos kriminalinių bausmių vykdymo sistema buvo pavaldi Vidaus reikalų ministerijai. Atliepianč pokyčių kaitą tuometinėje istorinėje terpėje, ne kartą keitėsi ir pats Kalėjimų departamento pavadinimas. Įstaiga buvo pervadinta Pataisos darbų įstaigų valdyba, vėliau – Pataisos reikalų valdyba. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1990 m. Pataisos reikalų valdyba perorganizuota į Pataisos reikalų departamentą.

Prieš daugiau kaip dešimtmetį prasidėjus teisinės sistemos reformai, 2000 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos kriminalinių bausmių vykdymo sistema perduota iš Vidaus reikalų ministerijos valdymo srities į Teisingumo ministerijos valdymo sritį. Nuo to laiko Pataisos reikalų departamentui grąžintas nepriklausomos Lietuvos tarpukario laikais turėtas pavadinimas – Kalė-

jimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – Kalėjimų departamentas). Vykdamt aprašomą veiklą institucijai vadovavo Saulius Vitkūnas, nuo 2005 m. balandžio 28 d. paskirtas Kalėjimų departamento direktoriumi.

Departamentas turi 11 jam pavaldžių įkalinimo įstaigų, kurios vykdo kardomąjį kalinimą (suėmimą) ir laisvės atėmimo bausmę, 49 teritorines pataisos inspekcijas, kurios vykdo bausmes, nesusijusias su laisvės atėmimu, lygtinai paleistų iš laisvės atėmimo vietų prieš terminą asmenų priežiūrą ir Mokymo centrą, kuriame mokomi naujai į tarnybą departamentui pavaldžiose įstaigose priimti darbuotojai. Prie 3 įkalinimo įstaigų veikia valstybės įmonės, kuriose įdarbinami nuteistieji. Šiose įmonėse gaminami baldai, elektros instaliacijos detalės, durų ir langų apkaustai, įvairūs liejiniai iš metalo, siuvama patalynė, darbiniai drabužiai, gaminama darbinė avalynė, remontuojami automobiliai.

Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų strateginiai **tiksłai sietini su vykdoma pagrindine veikla** – siekti veiksmingos nuteistųjų socialinės rehabilitacijos, tinkamo suėmimo, teismo paskirtų bausmių (išskyrus baudos) bei probacijos vykdymo ir po truputį modernizuoti Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų materialinę bazę, didinti tarnybos patrauklumą, užtikrinant darbuotojų socialines garantijas (Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2010 metų veiklos ataskaita, 2011).

Kalėjimų departamentas yra administruojanti įstaiga, kuriai pavaldžios pataisos ir probacijos įstaigos, dirbančios su šiomis **tikslinėmis grupėmis** – nuteistaisiais, atliekančiais arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes. Taip pat nuteistųjų grupei priskiriami asmenys, kuriems paskirtos laisvės atėmimui alternatyvios bausmės, taip pat tie, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas, ir grįžusieji iš įkalinimo įstaigų. *Taigi viena iš esminių*

Kalėjimų departamento misijų – užtikrinti į bausmių vykdymo sistemą patekusių nuteistųjų socialinę rehabilitaciją ir siekti jų sėkmingos reintegracijos į visuomenę.

Nuteistieji ir grįžusieji iš laisvės atėmimo vietų asmenys priskiriami vienai iš pažeidžiamiausios srities asmenų grupei, kitaip dar vadinamai socialinės atskirties grupei. Lietuvos norminiuose dokumentuose akcentuojamos pagalbos priemonės šiai grupei. Vieni svarbiausių pagalbos būdų, gerinant nuteistųjų ir grįžusių iš laisvės atėmimo vietų asmenų padėtį visuomenėje, – socialinių paslaugų pagal poreikius užtikrinimas ir prieinamumas, aktyvių darbo rinkos politikos priemonių taikymas, profesinio ir šeiminio gyvenimo galimybių suderinamumas, lanksčių darbo organizavimo sąlygų ir apmokėjimo formų taikymas, mokymosi visą gyvenimą sistemos cirkuliavimas, bendravimo, mokymosi, profesinių įgūdžių ugdymo programų taikymas, pagalbos adaptuojantis visuomenėje teikimas ir pan. Šių priemonių efektyvumą gali užtikrinti tik nuosekliai ir kompleksiskai vykdoma resocializacijos politika. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004–2007 metų progra-

moje (Žin., 2004, nr. 23-709) buvo numatyta iki 2008 m. nuosekliai ir kompleksiskai įgyvendinti nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, resocializacijos politiką ir laikantis tęstinumo principo mažinti nusikaltimų ir jų pasikartojimo galimybę. Minėtina viena iš nuteistųjų resocializacijos politiką pratęšiančių ir efektyvinančių priemonių – projektinės veiklos vykdymas. Kalėjimų departamento vykdomi projektai nuteistųjų reintegracijos efektyvinimo srityje atliepia ir Europos Komisijos 2010 m. programą, kurioje esminis dėmesys skiriamas iniciatyvai „2020 m. EUROPA. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009–2010 metų socialinis pranešimas, 2010). Ši iniciatyva numato socialinės sanglaudos stiprinimą, t.y. skatinti įvairius visuomenės sluoksnius dalyvauti darbo rinkoje, ugdyti socialinius įgūdžius, tokiu būdu kovojant su skurdu). Taigi tolesniame šios dalies apraše pristatomas vienas iš Kalėjimų departamento vykdomų projektų nuteistųjų reintegracijos srityje.

1.2. Vykdoma veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms

Šiame skyriuje aprašoma veikla, vykdoma pagal Kalėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos įgyvendinamą Europos socialinio fondo finansuojamą projektą „Pataisos inspekcijų darbo kokybės tobulinimas, organizuojant nuteistųjų, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdytas atidėtas, ir grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų reintegraciją į darbo rinką“. Kitokia minimo projekto veikla plačiau aprašyta **1.1. skyriuje**.

1.2.1. Kalėjimų departamento vykdomo projekto pristatymas

Kalėjimų departamentas pagal Lietuvos 2007–2013 metų laikotarpio Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos I prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ priemonę „Socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“ įgyvendina Europos

socialinio fondo finansuojamą projektą „Pataisos inspekcijų darbo kokybės tobulinimas, organizuojant nuteistųjų, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas, ir grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų reintegraciją į darbo rinką“ nr. VP1-1.3-SADM-02-K-01-087 (toliau – Projektas).

Projekto *tikslas* – tobulinti pataisos inspekcijų ir Kalėjimų departamento darbuotojų darbo kokybę, dirbant su socialinę atskirtį patiriančiais asmenimis.

Siekiant įgyvendinti projekto tikslą, numatyti šie pagrindiniai *uždaviniai*: 1) kelti pataisos inspekcijų ir Kalėjimų departamento darbuotojų (toliau – tikslinės grupės specialistai), dirbančių socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracijos į darbo rinką srityje, profesinę kvalifikaciją; 2) konsultuoti nuteistuosius, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, ir asmenis, paleistus iš laisvės atėmimo vietų (toliau – tikslinės grupės nuteistieji), padedant jiems reintegrotis į darbo rinką.

Numatytos dvi projekto tikslinės grupės:

- ▶ 45 specialistai (39 pataisos inspekcijų ir Kalėjimų departamento pareigūnai ir 6 koordinatoriai),
- ▶ 360 socialinės rizikos grupei priklausančių asmenų (280 nuteistų asmenų, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, ir 80 asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo įstaigų).

Atliepiant socialinės aprėpties stiprinimo principą regioniniu lygmeniu, Projektas apima Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio regionų 18 teritorinių pataisos inspekcijų ir Kalėjimų departamentą. Taip vykdant veiklą užtikrinamas profesinio orientavimo paslaugų prieinamumas ne tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose, bet ir rajonuose.

Pagal 2009 m. kovo 9 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Paramos fondo Europos socialinio fondo agentūros ir Kalėjimų departamento pasirašytą Projekto finansavimo ir

administravimo sutartį nr. VP1-1.3-SADM-02-K-01-087/ST-16, Projektui įgyvendinti skirta 1 813 361,00 Lt. Numatytos lėšos naudojamos šiai veiklai vykdyti:

1. pataisos inspekcijų ir Kalėjimų departamento darbuotojų, dirbančių socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracijos į darbo rinką srityje, mokymams, dalyvaujant seminaruose;
2. tikslinės grupės specialistų stažuotėms į užsienio šalių probacijos tarnybas ir įkalinimo įstaigas;
3. tikslinės grupės specialistų dalyvavimui tarptautinėse konferencijose;
4. sukurti tikslinės grupės nuteistųjų motyvavimo modulį, kuris apima mokymų medžiagos parengimą pagal tikslinės grupės specialistams seminaruose išdėstytas temas ir tyrimo su specialistais „focus“ grupės metodu organizavimą ir aprašymą;
5. konsultuoti nuteistuosius, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas, ir asmenis, paleistų iš laisvės įkalinimo įstaigų, taip pat juos mokyti, siekiant efektyvesnės integracijos į darbo rinką.

Projekto veiklos įgyvendinimo laikotarpis apima 2009–2012 metus.

1.2.2. Profesinio orientavimo organizavimas

Siekiant projekte užtikrinti sklandžias tikslinės grupės nuteistųjų konsultacijas, nuo 2010 m. kovo mėn. įdarbinti 6 projekto koordinatoriai. Projekto koordinatoriai penkiose regionų pataisos inspekcijose (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio) ir Kalėjimų departamente atsakingi už nuteistųjų, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas, ir grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų (toliau – Tikslinė grupė) konsultacijų ir mokymų organizavimą.

Vienas iš pagrindinių projekto uždavinių yra konsultuoti nuteistuosius, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, ir asmenis, paleistus iš laisvės atė-

mimo vietų, padedant jiems reintegruoti į darbo rinką, siekiant ugdyti kompetencijas ir suteikti žinių, reikalingų ieškant darbo ir įsidarbinant. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad konsultavimo procese siekiama dalyvius motyvuoti mokytis (pvz., įgyti pagrindinį, vidurinį, profesinį išsilavinimą ar pradėti lankyti kursus pagal norimą įgyti profesiją). Pagal projektą 39 Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių pataisos inspekcijų darbuotojai kartu su 6 projekto koordinatoriais vykdo konsultuoja tikslinės grupės nuteistuosius.

Įgyvendinant projektą (2009-03–2012-03) numatyta konsultuoti 360 socialinės atskirties grupės asmenų, iš jų 30 moterų ir 250 vyrų. Šie asmenys yra įtraukti į Pataisos inspekcijų įskaitą, nes teismo sprendimu atlieka laisvės atėmimo bausmei alternatyvias bausmes arba yra anksčiau paleisti iš laisvės atėmimo vietų. Nuo 2010 m. balandžio 1 d. iki 2011 m. gegužės 1 d. konsultuota 240 asmenų. Iki konsultacijų šie asmenys nedirbo ir nesimokė. Konsultacijos organizuojamos individualiai ir grupėmis.

Tikslinės grupės nuteistųjų konsultavimo ir mokymų procesas skirstomas į grupines, individualias konsultacijas ir bendruosius mokymus. Tolesnėse dalyse pateikiamas detalus minimų mokymų formų aprašas su praktiniais pavyzdžiais.

1.2.3. Grupinės konsultacijos

Grupinės konsultacijos organizuojamos 5 pataisos inspekcijose: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje. Konsultacijų *tikslas* – reintegruoti projekto tikslinės grupės nuteistuosius į darbo rinką. Grupinės konsultacijos organizuojamos šiomis temomis: savojo aš suvokimas, emocijų valdymas, mano gyvenimo tikslai, galimybės gauti reikiamą socialinę pagalbą, kaip bendrauti su darbdaviu, įdarbinimo galimybės. Vienoje grupėje vidutiniškai dalyvauja 5–10 dalyvių. Šis dalyvių skaičius laikytinas optimaliu organizuojant grupinį darbą. Pasak O. Merfeldaitės

(2007), darbas su grupe pasižymi tokiomis unikaliomis galimybėmis kaip tarpasmeninis mokymasis tyrinėjant savo bendravimo su kitais žmonėmis ypatybes, efektyvesnių socialinių įgūdžių mokymasis, dalijimasis savo gyvenimo patyrimu, probleminių situacijų kūrimo ir sprendimo būdų pažinimas ir pan. Taigi vykdant šias konsultacijas padedama individui pritapti visuomenėje, ugdomi socialiniai įgūdžiai, puoselėjamos moralinės vertybės ir pan.

Per šiuos užsiėmimus daugiausia dėmesio skiriama pasirengimui dalyvauti darbo rinkoje. Tai apima:

- ▶ turimų poreikių ir lūkesčių identifikavimą (asmeninio gyvenimo planavimas, užimtumo ir veiklos motyvų identifikavimas);
- ▶ profesinės krypties nustatymą (J. Hollando testas ir kt. testai, kurie pristatomi individualių konsultacijų organizavimo dalyje);
- ▶ gyvenimo aprašymo ir motyvacinio laiško parengimą;
- ▶ kompiuterinių įgūdžių ieškant darbo pasiūlymų ugdymą (su koordinatorių pagalba yra peržiūrimos pagrindinės internetinės svetainės, kuriose skelbiami darbo pasiūlymai; mokomasi įkelti parengtą gyvenimo aprašymą į elektroninę erdvę; padedama susikurti savo elektroninio pašto dėžutę);
- ▶ pasiruošimą pokalbiui su būsimu darbdaviu (aptariami galimi klausimai, mokoma bendravimo per pokalbį subtilumų).

Šiose konsultacijose dalyvauja ir atstovai iš darbo biržų, antstoliai, psichologai, kiti nuteistųjų sėkminga integracija į visuomenę suinteresuoti asmenys, taip siekiant užtikrinti efektyvų konsultavimo procesą ruošiant asmenis dalyvauti darbo rinkoje.

Grupinių konsultacijų organizavimo praktikoje stengiamasi sudaryti sąlygas nuteistiesiems praktiškai susipažinti su institucijomis, kurios prisideda prie efektyvesnės nuteistųjų integracijos į visuomenę.

Pavydžiui, Šiaulių regiono pataisos inspekcija glaudžiai bendradar-

biauja su šalia esančiu Jaunimo darbo centru. Todėl dažnai konsultacijos vyksta minėtame centre. Šiais metais nuteistiesiems buvo suorganizuotas pažintinis vizitas į Šiaulių darbo rinkos mokymo centrą, siekiant supažindinti su siūlomomis mokymosi, įgyjant profesinį išsilavinimą, galimybėmis. Atsižvelgiant į Valstybės ilgalaikės raidos strategiją (Žin., 2002-11-27, Nr. 113-5029), numatomos prioritetinės sritys, sietinos su priklausomybės ligų prevencija ir socialinės pagalbos teikimu. Vienas pagrindinių sveikatos priežiūros tikslų – sveikatinti visuomenę ir formuoti joje sveikos gyvenamos nuostatas; *užkirsti kelią priklausomybių ligoms*. Atliepiančioms normines nuostatas, Panevėžio ir Šiaulių regiono pataisos inspekcijos ėmėsi iniciatyvos organizuoti grupines konsultacijas priklausomybės ligų reabilitacijos centruose. Taigi tikslinės grupės nuteistieji dalyvavo bendruomenėse „Agapao“ ir „Meikštų dvaras“ bei Panevėžio priklausomybių ligų centre, kur specialistai juos konsultavo priklausomybių ligų prevencijos klausimais.

Panevėžio regiono pataisos inspekcija glaudžiai bendradarbiauja su Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentu prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Todėl grupinėms konsultacijoms buvo gauta naujausia informacinė medžiaga bei prevencinis filmas „Tavo pasirinkimas“, skirtas specialistams, dirbantiems psichoaktyvių medžiagų prevencijos srityje. Be minėto prevencinio filmo, dalyviams grupinėse konsultacijose taip pat rodomi Lietuvos AIDS centro mokomasis filmas „Kas yra AIDS“ (interviu su ŽIV infekuota moterimi) bei Vilniaus universiteto Psichiatrijos klinikos Vilniaus Narkologijos centro mokomieji filmai „ŽIV kelias“, „Auksinė adata“ ir „Ekstazi ir kiti“. Konsultacijose taip pat rodomas danų režisieriaus Anderso Thomo Jenseno filmas „Adomo obuoliai“, paremtas religinėmis idėjomis iš Jobo knygos (Senasis Testamentas) apie nuteistųjų reintegraciją į visuomenę. Po kiekvieno filmo peržiūros vyksta filmo aptarimas, diskusija.

Konsultacijas veda projekto tikslinės grupės pareigūnai kartu su projekto koordinatoriais.

Gerosios praktikos pavyzdys. Tikslinės grupės nuteistasis Aurimas nuo 2010 m. balandžio mėn. dalyvavo projekto grupinėse konsultacijose Šiaulių regiono pataisos inspekcijoje. Apsilankius projekto dalyvio gyvenamojoje vietoje ir išsiaiškinus jo dabartinę padėtį paaiškėjo, kad Aurimas siekia ir nori dirbti. Kartu su ketverių metų sesute gyvena 2 kambarių bute pas tetą, kuri turi savo šeimą. Aurimo mama buvo gerianti, prieš keletą mėnesių mirė. Kai gyveno kaime Šiaulių rajone, kur ir buvo deklaruota gyvenamoji vieta, priglaudė teta.

Aurimas aktyviai dalyvavo konsultacijose, kur gavo reikiamos informacijos apie įsidarbinimą, su juo buvo dirbama individualiai – bendraujant telefonu ir pataisos inspekcijoje, pats ieškojo darbo, su Šiaulių regiono pataisos inspekcijos specialistų pagalba parengė gyvenimo aprašymą.

2010 m. gegužės 7 d. projekto tikslinės grupės specialistai sužinojo, kad UAB „Namų statyba“ nuo 2010 m. gegužės 11 d. komplektuoja naują statybinių brigadą ir jai reikalingi žmonės, dirbę statybos darbus. Aurimas turi tinkamą išsilavinimą ir darbinį stažą, todėl jam buvo pasiūlyta nuvykti į įmonę. Aurimas nuvyko, paliko savo gyvenimo aprašymą, kalbėjosi su direktoriumi ir su darbų vadovu objekte. Nuo 2010 m. gegužės 11 d. pradėjo dirbti pagal darbo sutartį, atlieka pastato apšiltinimo darbus. Kartu su Aurimu įsidarbino ir jo pusbrolis Laimis, su juo nuteistasis ir gyvena.

1.2.3.1. Bendrieji mokymai nuteistiesiems

Viena iš grupinių konsultacijų formų yra bendrieji mokymai nuteistiesiems. Jie taip pat organizuojami Lietuvos didžiuosiuose miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje – esančiose pataisos inspekcijose. 2010 m. rugpjūčio – 2011 m. vasario mėnesiais vyko pirmas šių mokymų etapas. Vienoje grupėje dalyvavo nuo 3 iki 18 projekto tikslinės grupės nuteistųjų. Užsiėmimuose naudoti interaktyvūs mokymo metodai, diskusijos, praktinių situacijų analizė, kūrybinės užduotys. Per

šiuos mokymus siekta kelti socialinės rizikos grupei priklausančių asmenų savivertę ir skatinti jų motyvaciją būti aktyviems darbo rinkoje. Mokymai orientuoti į psichosocialinio mąstymo koregavimą, savo vertės kėlimą, motyvaciją, lyčių lygybę, todėl praktinė patirtis parodė, kad jie būtini nuteistiesiems, siekiantiems efektyviau integruotis į visuomenę ir kartu darbo rinką. Mokymuose dalyvaujantys asmenys analizuoja save įvairiose gyvenimo srityse: aš ir šeima, aš ir karjera, aš ir aš. Mokymai padeda dalyviams įvertinti savo poreikius ir norus, įvertinti, kiek jie išreiškiami į išorę, koks apskritai ryšys su aplinka. Susipažįsta su noro įgyvendinimo metodika, pabando ją įgyvendinti praktiškai. Priima vieną iš sprendimų: „Aš patinku sau toks, koks esu, ir mano gyvenimas yra nuostabus“ arba „Aš žinau, ką noriu keisti ir kaip tai padaryti“. Kūrybiškumo atskleidimas naudojant įvairias meninės raiškos priemones, galimybė pamatyti save „kitų akimis“ ir kiti naudojami metodai sudaro sąlygas saviraiškai, savęs pozityviam vertinimui ir darniam bendravimui su aplinkiniais. Per praktinį seminarą dalyviai aktyviais darbo metodais skatinami atlikti kūrybines užduotis, analizuoti savo ir kitų darbus, teikti ir gauti grįžtamąjį ryšį. Pastebėta, kad šie mokymai teigiamai veikia tikslinės grupės nuteistuosius, skatina juos būti aktyvius, ieškotis darbo, atskleisti savo gebėjimus ir strateguoti ateities planus.

Iš viso mokymuose dalyvavo 55 asmenys, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, ir paleistieji iš įkalinimo įstaigų. Kaip ir minėta, tai buvo tik pirmas mokymų etapas. Kadangi šie mokymai sulaukė teigiamų dalyvių vertinimų, planuojama tokio pobūdžio mokymus pratęsti. Bendruosius mokymus vedė lektorė, turinti psichologinį išsilavinimą.

Gerosios praktikos pavyzdys. Tomas, tikslinės grupės nuteistasis iš Kauno, 2011 m. sausio mėn. pradėjo dalyvauti projekto grupinėse konsultacijose.

Per pirmąją konsultaciją paaiškėjo, kad dalyvis stokoja motyvacijos dirbti. Bendraujant su Tomu išaiškėjo, jog jis turi nemažą darbinę patirtį, bet dėl nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių – antstolio ieškinio – vengia dirbti. Tomas aktyviai dalyvavo grupinėse konsultacijose, bendruosiuose mokymuose. Jam buvo skiriama itin daug dėmesio konsultacijose, siekiant jį motyvuoti ir skatinti dirbti, taip pat suteikiant jam reikiamos naudingos informacijos apie įsidarbinimą. Pasibaigus konsultacijoms Tomas pats pradėjo aktyviai ieškoti darbo ir netrukus sėkmingai įsidarbino siuntų gabenimo įmonėje.

1.2.4. Individualios konsultacijos

Individualios konsultacijos vyksta kitose patalpose inspekcijose: Akmenėje, Druskininkuose, Ignalinoje, Jonavoje, Jurbarko, Kelmėje, Lazdijuose, Mažeikiuose, Pasvalyje, Rokiškyje, Skuode, Šalčininkuose, Švenčionyse. Individualių konsultacijų keliamas *tikslas* sutampa su anksčiau minėtu grupinių konsultacijų tikslu – reintegruoti projekto tikslinės grupės nuteistuosius į darbo rinką. Individualiose konsultacijose siekiama išsiaiškinti nuteistojo lūkesčius ir aptarti galimybes dalyvauti darbo rinkoje, žaidžiamas simuliacinis žaidimas „Mano kelias“: asmuo gali pasirinkti, koku keliu jis eitų: prosocialiu ar pakartotinai darytų nusikalstamas veikas. Priklausomai nuo pasirinkimų, jis sėkmingai integruojasi į visuomenę arba gali grįžti atgal į laisvės atėmimo vietą. Šis žaidimas asmeniui leidžia apsvarstyti pasirenkamus sprendimus ir pamatyti pasekmes (Nuteistųjų informavimo ir motyvavimo programa, 2006).

Individualios konsultacijos organizuojamos remiantis motyvacinio konsultavimo principu. Kaip pabrėžia A. Diržytė (2007, 98), motyvacinis konsultavimas laikytinas „priemonių, skirtų padėti individui ugdyti socialines vertybes ir sėkmingai įsitvirtinti darbo rinkoje, visuma, apimanti: įvertinimą (asmenybės, įgūdžių, požiūrių, vertybių ir t. t.); mokymą (įsitvir-

tinimo darbo rinkoje sąlygos); konsultavimą (pasitikėjimo, pozityvaus mąstymo ugdytas ir kt.)". Taigi specialistai, organizuodami individualias konsultacijas, skiria daug dėmesio nuteistojo individualumui identifikuoti ir savivertei kelti, taip pat profesinės eigos strategijai, pradedant pasirengimu ir baigiant aktyvia darbo paieška. Paminėtinas vienas iš naudojamų individualiose konsultacijoje metodų – testai. Vienas jų – **„Asmenybės polinkiai** – padeda konsultuojamiems asmenims identifikuoti savo polinkį galimai profesinei veiklai. Siekiant kryptingai motyvuoti asmenį profesinei veiklai, konsultavimo procese daug dėmesio skiriama padėti asmenybei įvertinti save, savo turimas nuostatas, vertybes, tokiu būdu išryškinant motyvus. **Testas „Vertybės** padeda įsivertinti turimas vertybes bei išryškinti esmines, reikalingas profesiniam pasirengimui. Psichologas Johnas Hollandas išskyrė ir aprašė šešias pagrindines profesinių interesų sritis, jos pateikiamos **pratime „Profesiniai interesai**. Šis pratimas konsultacijoje padeda dalyviams planuoti savo ateitį, išryškinus savo asmenybės tipą ir numačius labiausiai priimtinają pagal interesus veiklą. Po šio pratimo paprastai aptariama dalyviui patraukli veikla ir galimybė ją užsiimti. Panašaus pobūdžio **testas išryškina asmenybės tipą**, jo

bruožus. Pažymėtina, kad per individualias konsultacijas stengiamasi stiprinti tokius socialinius įgūdžius kaip bendravimas, klausymas, emocijų valdymas, konfliktinių situacijų sprendimas ir pan. **Testas bendravimo lygio įvertinimui nustatyti** padeda išsiaiškinti komunikabilumo lygmenį, taip pat ir asmenines savybes. **Testas „Mano savybės** leidžia dalyviui prioritetine tvarka įvardinti savo savybes, kurios reikalingos pageidaujamoje/numatomoje/turimoje profesinėje veikloje, ir pateikti savo poziciją dėl vienos ar kitos savybės svarbos (Ž. Barkauskaitė-Lukšienė, 2007).

Svarbu, kad individualios konsultacijos vyksta ne tik pataisos inspekcijose, bet ir *nuteistųjų namuose*. Taip palaikomas bendravimas su šeimos nariais, skatinama tarpusavio parama, pagalba. Tokia praktika taikytina dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, tai atliepia multisisteminės terapijos principus. Šis metodas itin populiarus ir plačiai naudojamas Norvegijoje, kur veikia multisisteminiai centrai. Nors Lietuvoje dar nėra rengiami šios krypties specialistai, pastebėta tendencija, kad asmeniui siekiant visiškai integruotis į visuomenę reikalingas artimųjų supratimas, palaikymas ir jų pačių aktyvus dalyvavimas teikiant pagalbą, kitas socialines paslaugas, konsultuojant. Norvegų mokslininkai pabrėžia, kad multisisteminė terapija remiasi tokiomis prielaidomis kaip:

- ▶ specialisto tikslas – pasitelkti šeimos stiprybes panaudojant jas pozityviems pokyčiams;
- ▶ intervencija siekiama skatinti atsakingą šeimos narių elgesį ir lygiaagrečiai mažinti neatsakingo elgesio raišką;
- ▶ intervencija turi būti orientuota į dabartį bei veiksmą ir nukreipta į apibrėžtų problemų sprendimą;
- ▶ intervencija siekiama stiprinti ne tik šeimos tarpusavio sąveikas, bet ir ryšius su įvairiomis socialinėmis paramos sistemomis (bendruomene, ugdymo įstaiga, Bažnyčia ir pan.) („Šeimos terapija – psichologinis vaistas vaikams“, 2010).

Vadinasi, specialistas, pasitelkdamas šeimos stipriąsias savybes, siekia išspręsti problemą šeimos narių pastangomis. Taip stiprinami tarpusavio ryšiai ir skatinama sėkminga integracija į prosocialią aplinką.

Kita minėtina priežastis yra prieinamumo principas. Pažymėtina, kad dalyviai, kurių gyvenamoji vieta yra kaimo gyvenvietėje, ne visada turi galimybių vykti iki rajono centro dalyvauti konsultacijose. Todėl įgyvendinant projektą konsultuojantys specialistai patys važiuoja pas dalyvius.

Trečioji priežastis sietina su saugios erdvės išlaikymo principu. Dažnai nuteistieji pasižymi menka saviverte, nepatiklumu, dėl to nepasitiki ne tik savimi, bet ir kitais. Todėl konsultavimas artimiausioje asmeniui aplinkoje sudaro prielaidas pirmiausia jaustis saugiam, nepatirti papildomo streso, dažniausiai juntamo svetimoje aplinkoje, ypač jei minima probacijos ar kita formali su laisvės ribojimu susijusi įstaiga. Konsultacijas veda projekto tikslinei grupei priklausantys pareigūnai kartu su projekto koordinatoriais.

Gerosios praktikos pavyzdys. Prieš metus į Švenčionių rajono pataisos inspekcijos įskaitą buvo įrašytas 32 m. nuteistasis Zbignevas, lygtinai paleistas iš pataisos įstaigos. Grįžęs iš pataisos įstaigos jis užsiregistravo darbo biržoje, tačiau ten jam nieko negalėjo pasiūlyti. Nuteistasis yra įgijęs autošaltkalvio ir betonuotojo specialybes, bet susirasti darbą buvo sunku, nes gyvena kaime daugiau nei 30 km nuo rajono centro. Zbignevas noriai priėmė pasiūlymą dalyvauti projekte. Vyras dalyvavo keturiose individualiose konsultacijose, per kurias daug dėmesio buvo skirta gyvenimo linijos analizei, t.y. sėkmėms ir patirtoms nesėkmėms, lėmusioms patekimą į pataisos namus. Per susitikimus taip pat buvo aptartos ateities galimybės, daug dėmesio skirta pasirengimui dalyvauti darbo rinkoje.

Dalyvis papasakojo, kad norėdamas gyventi savarankiškai 15 metų išėjo iš namų. Vėliau, susiklosčius nepalankioms aplinkybėms, įsitraukė

į narkotikus. Tik kai iškilo rimta grėsmė gyvybei, kreipėsi pagalbos į reabilitacijos centrą, ten gydėsi. Vėliau susipažino su būsima žmona ir su ja pradėjo naują gyvenimą. Vedė būdamas pataisos namuose.

Per konsultacijas vyras braižė asmeninį herbą, kuriame išvardijo savo pomėgius, gebėjimus, siekius. Vienas iš pagrindinių siekių – įsidarbinti. Nuteistajam buvo pasiūlyta dalyvauti simuliaciniame žaidime „Mano kelias“. Aptarus žaidimą, Zbignevas pasidžiaugė, kad gavo įdomios ir naudingos informacijos, ypač apie galimybę užsiimti individualia veikla. Konsultacijose kalbėta apie bendravimo įgūdžius, padėta pasiruošti pokalbiui su būsimu darbdaviu, inicijuotos galimos situacijos bendraujant su darbdaviu, aptarta, kokius dokumentus atsinešti į pirmą pokalbį ir kt. Kartu su dalyviu parengtas gyvenimo aprašymas.

Pasibaigus konsultacijoms nuteistasis planavo įsigyti verslo liudijimą, leidžiantį užsiimti prekyba, tačiau aplinkybės susiklostė kiek kitaip – jam buvo pasiūlytas darbas statybinių prekių parduotuvėje Vilniuje. Kadangi pasiūlymas vyrui tiko, jis ten įsidarbino ir sėkmingai dirba iki šios dienos.

Pažymėtina, kad pasibaigus konsultacijoms šešis mėnesius stebimas konsultuotų nuteistųjų įsidarbinimo rodiklis. Iki 2011 m. gegužės 1 d. projektas padėjo įsidarbinti 84 asmenims.

1.2.5. Specialistų kompetencijos ugdymas

1.2.5.1. Specialistų mokymai

2009 m. gegužės – 2010 m. vasario mėnesiais organizuoti Kalėjų departamento ir pataisos inspekcijų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo seminarai. Šių mokymų apimtis siekė 160 akademinį valandų. Per mokymus tikslinės grupės specialistai, dirbantys su socialinės rizikos asmenimis, tobulino savo kompetenciją ir išklausė šias temas:

- ▶ psichologiniai ir etiniai pataisos inspekcijų pareigūnų veiklos

aspektai;

- ▶ efektyvaus pokalbio su tikslinės grupės asmenimis prielaidos;
- ▶ kaip skatinti tikslinės grupės asmenų motyvaciją;
- ▶ bausmių vykdymo teisės ypatumai;
- ▶ tarptautiniai elgesio su asmenimis, nuteistais laisvės atėmimui alternatyviomis bausmėmis, standartai;
- ▶ socialinių paslaugų sistema Lietuvoje;
- ▶ socialinės paramos teikimas teistiems asmenims;
- ▶ lyčių lygybės teisinis reglamentavimas ES;
- ▶ savanorių įtraukimas į probacijos procesą;
- ▶ nevyriausybinų organizacijų vaidmuo probacijos procese.

Šios temos suformuotos specialistų mokymo procese neatsitiktinai. Jų aspektai itin svarbūs nuteistųjų rengimo reintegracijai. Taigi minėti specialistai mokymuose įgytas teorines žinias taiko praktiškai nuo 2010 m. kovo mėn. konsultuodami ir mokydami tikslinės grupės nuteistuosius, taip padėdami jiems pasirengti dalyvauti darbo rinkoje. Konsultacijose ypač daug dėmesio skiriama motyvacijai stiprinti. Siekiant pozityvios nuteistųjų reintegracijos, svarbu kelti specialistų kvalifikaciją, ugdyti reikiamas kompetencijas identifikuoti paties nusikaltusio asmens turimus lūkesčius, juos nukreipiant prosocialia linkme. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne „lūkestis“ suprantamas kaip „laukimas“ arba „viltis“. „Laukimo“ sąvoka psichologine prasme apibūdinama kaip lūkesčių, tikėjimosi sistema, apimanti socialines sąveikas ir sankcijas tarp grupės narių, kuri atsiskleidžia tuomet, kai individas tikisi iš kitų grupės narių elgesio modelio, atitinkančio jų pačių vaidmenis, o kiti grupės nariai atitinkamai laukia analogiško minėto individo atitikimo jo atliekamam vaidmeniui. Taigi specialisto tinkamai atliekamas vaidmuo pagal kompetencijas gali teigiama linkme motyvuoti nusikaltusį asmenį keisti visuomenei nepriimtina elgesio modelį. Kaip teigia R. Prakapas ir R. Katinaitė (2008, pagal

Adairą, 2006), šią nuostatą patvirtina ir Tolmano teorija, kuri išryškina, kad lūkesčiai gali daryti įtaką asmens motyvacijos stiprumui, jei siekiama užsibrėžto tikslo, šiuo atveju tai galėtų būti sėkminga nuteistųjų reintegracija į visuomenę. Taigi per projekto mokymus specialistų įgytos kompetencijos prisideda prie reintegracijos proceso efektyvinimo, pirmiausia palaikant pozityvius santykius tarp specialistų ir nuteistųjų, grindžiamus motyvacine paskata.

1.2.5.2. Specialistų dalyvavimas tarptautiniuose renginiuose

Vykdam projektą Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir pataisos inspekcijų darbuotojai dalyvavo trijose stažuotėse užsienio šalyse, kur aplankė probacijos ir pataisos įstaigas, ir keturiose tarptautinėse konferencijose.

Stažuočių tikslas – apsilankyti užsienio šalių pataisos, probacijos įstaigose, nevyriausybinėse ir kitose organizacijose, dirbančiose nuteistųjų reintegracijos srityje, ir susipažinti su taikomais inovatyviais metodais skatinant nuteistuosius prosocialiam gyvenimui išėjus į laisvę.

Dalyvauta šiose stažuotėse:

- ▶ 2009 m. lapkričio 8–14 d. stažuotė Švedijoje ir Estijoje, apsilankant pataisos, probacijos tarnybose ir nuteistųjų įsidarbinimą organizuojančiose įstaigose;
- ▶ 2010 m. balandžio 18–23 d. stažuotė Čekijoje ir Vengrijoje, apsilankant pataisos, probacijos tarnybose ir nuteistųjų įsidarbinimą organizuojančiose įstaigose;
- ▶ 2010 m. birželio 5–11 d. stažuotė Jungtinėje Karalystėje, apsilankant pataisos, probacijos tarnybose ir nuteistųjų įsidarbinimą organizuojančiose įstaigose.

Konferencijų tikslas – įgyti teorinių žinių tarptautiniame lygmenyje

apie pataisos ir probacijos sistemose numatomas strategijas bausmių vykdymo srityse, diegiamas programas, tarpinstitucinio bendradarbiavimo ypatumus, efektyvinant nuteistųjų reintegraciją į visuomenę ir kartu į darbo rinką.

Dalyvauta šiose konferencijose:

- ▶ 2009 m. spalio 8–9 d. Dubline (Airija) vienas specialistas dalyvavo Europos probacijos tarnybos organizuotame tarptautiniame ekspertų susitikime;
- ▶ 2010 m. gegužės 27–29 d. Malagoje (Ispanijoje) trys projekto tikslinės grupės specialistai dalyvavo Europos probacijos tarnybos generalinėje asamblėjoje ir tarptautinėje konferencijoje „Probacijos teorija ir praktika“;
- ▶ 2010 m. lapkričio 10–13 d. Romoje (Italijoje) keturi pareigūnai dalyvavo tarptautiniame renginyje „Institucijų ir darbdavių susitarimas: tiltas į buvusių nuteistųjų integraciją“;
- ▶ 2010 m. gruodžio 1–3 d. Frankfurte prie Maino (Vokietijoje) penki specialistai dalyvavo tarptautinėje konferencijoje „Probacija Europoje: socialinis darbas – rizikos valdymas – visuomenė“;
- ▶ 2011 m. gegužės 11–14 d. Edinburge (Didžiojoje Britanijoje) vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Bausmė ir visuomenė: politika ir kultūra“ dalyvavo penki pareigūnai.

Dalyvaujant minėtuose tarptautiniuose renginiuose siekta susipažinti su užsienio šalių gerosios praktikos pavyzdžiais nuteistųjų ruošimo reintegracijai į visuomenę ir darbo rinką srityje. Pažymėtina, kad dalyvavimas kiekviename iš minėtų renginių yra vertingas, mat specialistai turi galimybę ne tik teoriškai, bet ir praktiškai pamatyti taikomas priemones, pabendrauti su specialistais, pasidalyti patirtimi.

Svarbu paminėti, kad Lietuvoje dirbant su nuteistaisiais taikomos analogiškos programos kaip ir užsienio šalyse. Viena iš tokių „OASys“ – naujos nusikalstamos veikos rizikos metodika. Per konferencijas Lietuvos atstovai galėjo pasidalyti šios programos pranašumais ir trūkumais. Su kitų užsienio šalių penitenciarinių institucijų atstovais buvo aptartos tobulinimo galimybės, siekiant kuo sėkmingesnių nuteistųjų įdarbinimo rezultatų.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje pakankamai išvystytas praktinis probacijos modelis. Siekiant efektyvios nuteistųjų reintegracijos į visuomenę ir darbo rinką numatoma ir toliau diegti tarptautiniu mastu pripažintas elgesio korekcijos ir kitas reabilitacinio pobūdžio programas bei vykdyti projektus.

1.2.5.3. Tolesni specialistų ir nuteistųjų mokymai

Siekiant užtikrinti projekto tikslinės grupės specialistų kvalifikacijos kėlimą ir nuolatinį tobulinimąsi, planuojama toliau ugdyti projekto tikslinės grupės specialistų, koordinatorių ir kartu tikslinės grupės nuteistųjų žinias ir įgūdžius numatant du seminarus. Siekiant pagerinti tikslinės grupės specialistų ir koordinatorių (45 asmenys) darbo kokybę dirbant su projekto tikslinės grupės nuteistaisiais, turinčiais priklausomybę nuo alkoholio, narkotikų bei kitų psichotropinių medžiagų ir aktyvinant pačių tikslinės grupės nuteistųjų indėlį į šį procesą, numatoma organizuoti dviejų dienų seminarą „Efektyvus darbas su priklausomybę turinčiais asmenimis organizavimas“ mieste ar rajone netoli vieno iš Lietuvoje veikiančių reabilitacijos centrų, kurį būtų galima aplankyti. Seminare dalyvautų ir tikslinės grupės nuteistieji (6 asmenys).

Siekiant pagerinti Projekto tikslinės grupės specialistų, koordinatorių (45 asmenys) ir tikslinės grupės nuteistųjų (10 asmenų) komandinio darbo ir darbo grupėje gebėjimus ir skatinti nuteistųjų socializacijos procesus jų integracijai į visuomenę ir darbo rinką pagerinti, numatoma organizuoti

dviejų dienų seminarą „Nuteistųjų socializacijos gebėjimų vystymas jiems integruojantis į visuomenę ir darbo rinką“.

Kaip ir buvo užsiminta, numatoma pratęsti bendruosius mokymus, juose dalyvautų dar 35 projekto tikslinės grupės nuteistieji. Mokymai vyktų 4 regionų pataisos inspekcijose (Vilniaus, Kauno, Šiaulių ir Panevėžio). Bendrieji mokymai vyktų grupėse, kuriose būtų ne mažiau kaip po 8 tikslinės grupės nuteistuosius.

Atsižvelgiant į šiandieninę situaciją darbo rinkoje ir paklausą specializuotiems logistikos darbams, kuriems reikalingos krovininių automobilių vairavimo kategorijos, projekte planuojama pirkti C ir D kategorijų vairavimo kursų organizavimo paslaugas. Kursuose bus apmokyti 26 tikslinės grupės nuteistieji. Taigi šios kategorijos prisidės prie spartesnio integravimosi į darbo rinką.

1.3. Bendradarbiavimas vykdant socialinės atskirties ir rizikos grupėms skirtą veiklą

Įgyvendinamo projekto patirtis parodė, jog glaudus bendradarbiavimas su potencialiais darbdaviais, darbo biržomis, antstolių kontoromis, nevyriausybinėmis organizacijomis, privačiomis įmonėmis duoda sėkmingų rezultatų, t. y. darbdaviai įdarbina minimus asmenis. Todėl bendradarbiavimas svarbus tiek nuteistųjų paruošimo dalyvauti darbo rinkoje, tiek įsidarbinimo etapuose. Organizuojant projekte konsultacijas, tikslinės grupės nuteistiesiems puoselėjamas glaudaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo principas. Taip ne tik teikiama efektyvesnė ir kokybiškesnė pagalba, bet ir spartinamas nuteistųjų integracijos į visuomenę ir kartu į darbo rinką procesas. Bendradarbiavimo veiksmingumą ypač sutvirtina potencialių darbdavių įtraukimas, t. y. lankymasis jų įmonėse, pokalbiai dėl galimybės sudaryti sąlygas įdarbinti nuteistuosius.

Naudota literatūra:

Barkauskaitė-Lukšienė, Živilė. *Socialinių įgūdžių lavinimas*. Specialistų, dirbančių su nuteistaisiais ir grįžusiais iš laisvės atėmimo vietų asmenimis, mokymų metodinė medžiaga. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2007. 258 p. ISBN 978-9955-568-57-5.

Diržytė, Aistė. *Nuteistųjų psicho-korekcinis konsultavimas*. Vilnius, Vaibra, 2008.

Katinaitė, Renata; Prakapas, Romas. *Nuteistų asmenų resocializacija: socialinė komunikacija ir edukacinių lūkesčių realizavimas*. Socialinis ugdymas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2008, nr. 5 (16). ISSN 1392-9569.

Merfeldaitė, Odeta. *Nuteistųjų socialinio konsultavimo ypatumai*. Specialistų, dirbančių su nuteistaisiais ir grįžusiais iš laisvės atėmimo vietų asmenimis, mokymų metodinė medžiaga. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2007. 258 p. ISBN 978-9955-568-57-5.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004–2007 metų programos patvirtinimo. (Žin., 2004, nr. 23-709), Vilnius: LR Seimo portalas. Vilnius: 1999 m. spalio 25 d. nr. 1179. www.lrs.lt

Kalėjimo departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2010 metų veiklos ataskaita. Vilnius: 2011 m. vasario 19 d. [LR Kalėjimo departamento puslapis](#).

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009–2010 metų socialinis pranešimas. Vilnius, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2010.

Nuteistųjų informavimo ir motyvavimo programa. Vilnius, RAIT, 2006.

Šeimos terapija – psichologinis vaistas vaikams. Metodinės rekomendacijos. Vilnius, Baltijos kopija, 2010.

Gerosios patirties pavyzdžiai ir kita informacija apie projekto „Pataisos inspekcijų darbo kokybės tobulinimas, organizuojant nuteistųjų, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas, ir grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų reintegraciją į darbo rinką“ veiklą pateikiama Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos internetinėje svetainėje: www.kalejimudepartamentas.lt

Ruošiantis konsultacijoms – informacija šiose interneto svetainėse:

www.psichologijatau.lt

žurnalo „Psichologija tau“ internetinė svetainė;

www.humanstudy.lt

šiuolaikinė vadyba ir psichologija verslui bei žmonėms;

www.ldrmt.lt/testai

darbo paieškos žingsniai;

www.darborinka.lt, www.cvonline.lt, www.cv.lt,

www.cvmarket.lt, www.darbo.lt

šios svetainės reikalingos efektyviai darbo paieškai;

www.euroguidance.lt

profesinio informavimo ir konsultavimo plėtra Lietuvoje bei Europoje;

www.profesijupasaulis.lt

gidas į profesijų pasaulį;

www.keiciuveikla.lt Kaimo vietovių darbo jėgos persiorientavimo iš žemės ūkio į kitokią veiklą skatinimas Lietuvoje (ES finansuojamas projektas);

www.ldb.lt

Lietuvos darbo biržos internetinis puslapis;

www.mokymocentras.lt

VšĮ Vilniaus Žirmūnų darbo rinkos mokymo centras, naudojamos ir kitų darbo rinkos mokymų centrų internetinės svetainės, pvz.,

www.sdrmkt.atsakingas.lt

www.antstoliai.lt

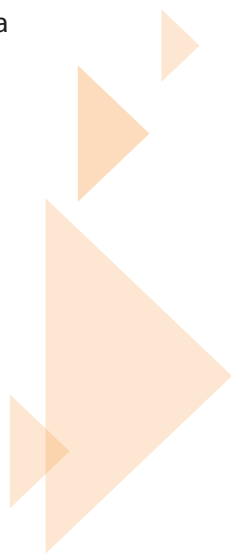
Lietuvos antstolių internetinė svetainė;

www.vmi.lt

Valstybinės mokesčių inspekcijos internetinė svetainė.

Naudojamosi ir įvairių profesinių mokyklų svetainėmis, siekiant nukreipti dalyvius mokytis ir įgyti specialybę. Viena iš tokių yra

www.vgtvpm.lt.

2 SKYRIUS

Akmenės darbo biržos vykdoma veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms

2.1. Akmenės darbo birža. Įkūrimas, pagrindinė vykdoma veikla

Darbo birža – įstaiga, tarpininkaujanti tarp ieškančių darbo asmenų ir įmonių savininkų. Darbo biržos atsirado XIX a. pirmoje pusėje Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje. Lietuvoje pirmoji Darbo birža įsteigta 1904 m. Vilniuje. 1919 m. Lietuvai paskelbus Nepriklausomybę, jos buvo įsteigtos prie miestų savivaldybių, valsčiuose buvo jų skyriai. 1941 m. darbo biržos buvo panaikintos. Vėliau gyventojų įdarbinimu rūpinosi įvairūs valstybiniai darbo komitetai. 1987 m. atsirado įdarbinimo biurai, kurių pagrindu, Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, 1991 m. kovo 1 d. buvo įkurta Darbo birža.

Akmenės darbo birža, kaip ir visos darbo biržos Lietuvoje, įkurta 1991 m. kovo 1 dieną. 2010 m. spalio 1 d., įvykdžius reorganizaciją Lietuvos darbo biržos struktūroje, Akmenės darbo birža kaip savarankiškas juridinis asmuo nustojo veikti. Ji buvo prijungta prie naujai sukurtos Šiaulių teritorinės darbo biržos ir šiuo metu vadinasi Šiaulių teritorinės darbo biržos Akmenės skyrius. Tam, kad skaitytojui būtų aiškiau, tolesniam

Akmenės darbo birža

tekste Akmenės darbo birža vadinama senuoju pavadinimu, nes aprašoma būtent 2009–2010 m. veikla, kai Akmenės darbo birža veikė kaip savarankiškas juridinis asmuo, žinoma, priklausantis bendrai Lietuvos darbo biržos sistemai.

Akmenės darbo biržos veiklos tikslas – įgyvendinti LR Užimtumo rėmimo (anksčiau vadinosi Bedarbių rėmimo), Lietuvos Respublikos Nedarbo socialinio draudimo ir kitų įstatymų nuostatas Akmenės rajone. Pagrindinis dėmesys Akmenės darbo biržos darbe nukreiptas į ryšių su darbdaviais stiprinimą bei minėtų įstatymų numatytų teisių ir paslaugų suteikimą bedarbiams ir asmenims, ieškantiems darbo. Stiprūs ryšiai su darbdaviais suteikia galimybę įdarbinti kuo daugiau bedarbių, tarp jų ir socialinę atskirtį patiriančių darbo ieškančių asmenų.

Akmenės darbo birža teikia paslaugas bedarbiams, darbo ieškantiems asmenims ir darbdaviams. Darbo biržai tenka organizuoti profesinį konsultavimą, mokymą, perkvalifikavimą, viešuosius darbus ir kitas aktyvios darbo rinkos politikos priemones, kartu su rajono savivaldybe sudaryti Gyventojų užimtumo programas ir jas finansuoti, konsultuoti bedarbius verslo organizavimo klausimais, mokėti darbdaviams subsidijas naujoms

darbo vietoms steigti, jas pritaikyti neįgaliems asmenims, savo rajone ir visoje šalyje tarpininkauti bedarbiams įsidarbinant, organizuoti grupinio konsultavimo užsiėmimus, motyvacinius seminarus, mokėti nedarbo socialinio draudimo išmokas.

2.1.1. Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centras

Akmenės darbo biržoje 2006 m. rugsėjo 14 d. įkurtas **Jaunimo darbo centras**. Jo įkūrimo būtinumą lėmė keli veiksniai. Visų pirma, buvo atlikta 2002–2005 metais registruotų Akmenės darbo biržoje bedarbių amžiaus analizė. Tyrimas parodė, kad darbo neturinčių asmenų amžiaus vidurkis didėja vidutiniškai 1 metais per metus.

Taip pat buvo atlikta ir jaunų bedarbių registracijos analizė, kuri parodė, kad jaunų bedarbių skaičius auga ir būtent auga į socialinės rizikos grupes patenkančių jaunuolių (jaunuolių, kurie yra iškritę iš švietimo sistemos, niekur nesimokančių ir nedirbančių, turinčių elgesio problemų ar linkusių įsitraukti į nusikalstamą veiklą, neturinčių palaikymo savo šeimose dėl tėvų žalingų įpročių) skaičius. Šios pagrindinės priežastys lėmė, kad būtų įkurtas Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centras.

Jaunimo darbo centro veiklos tikslas – Akmenės rajone sukurti ir išbandyti naują metodą, kuris leistų padėti jaunimui ir kitiems darbo biržos klientams, tarp jų – priklausantiems socialinės atskirties grupėms, integruotis į darbo rinką.

Uždavinys – įkurti Jaunimo darbo centrą, rekonstruoti darbo biržos patalpas, aprūpinti centrą šiuolaikinėmis technologijomis pagrįsta technika, kuria naudosis darbo biržos klientai.

Rezultatas – kvalifikuota darbo jėga aprūpinti darbdaviai ir bedarbiai, suprantantys nuostatos mokytis visą gyvenimą svarbą, jei nori būti paklausūs darbo rinkoje.

Pasekmė – motyvuotas jaunimas, siejantis savo ateitį su Akmenės

regiono darbo pasiūla bei į švietimo sistemą grįžę socialinės rizikos jaunuoliai, įsidarbinę asmenys.

2.1.2. Akmenės darbo biržos ir Jaunimo darbo centro klientai, tikslinės grupės

Akmenės darbo biržoje registruojasi darbo ieškantys skirtingo amžiaus asmenys, turintys skirtingą išsilavinimą, motyvaciją, požiūrį į darbą ir gyvenimo būdą, skirtingas vertybes.

Nemaža klientų dalis yra priskiriami socialinės atskirties ir socialinės rizikos grupėms:

- ▶ nuteistieji – lygtinai nuteisti jauni asmenys iki 29 m., esantys Akmenės rajono Pataisų inspekcijos įskaitoje. Paprastai tai vaikai iš nepilnų šeimų, iškritę iš bendrojo lavinimo mokyklos. Ne visi šie jaunuoliai registruoti darbo biržoje, juos į Jaunimo darbo centrą atveda Akmenės rajono Pataisų inspekcijos inspektorius;
- ▶ vienišos motinos arba tėvai, vieni auginantys vaiką iki 8 metų. Tai asmenys, turintys sunkumų įsidarbinti dėl nepalankaus darbdavių požiūrio („vaikai sirgs, darbuotojo nebus darbe“);
- ▶ asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo vietų. Tai paprastai asmenys, neturintys socialinių ryšių, neturintys išsilavinimo, todėl sunkiai galintys įsidarbinti;
- ▶ ilgalaikiai bedarbiai – tai dažniausiai vyresnio amžiaus, daugiau kaip 50 metų asmenys, neturintys profesijos ar turintys nepaklausią darbo rinkoje profesiją, kai kurie jų turintys žalingų įpročių ir jauni asmenys iki 25 m. amžiaus, turintys tik pradinį išsilavinimą, neturintys profesijos.
- ▶ socialinės rizikos vaikai ir jaunuoliai – tai iš švietimo sistemos iškritę jauni asmenys, nelankantys mokyklos, neretai turintys elgesio problemų, linkę įsitraukti į nusikalstamą veiklą, patyrę vienokį ar kitokį

smurtą tiek namuose, tiek gatvėje, nerūpintys tėvams, kurie dažniausiai turi žalingų įpročių ar yra emigravę. Dėl šių priežasčių jų galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos.

Kiekvienam klientui reikalingas individualus priėjimas, kitokie darbo metodai.

2.2. Vykdoma veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms

Akmenės darbo birža savo klientams teikia platų spektrą paslaugų. Socialinės atskirties ir rizikos grupės gali naudotis visomis teikiamomis paslaugomis, tačiau kartu joms teikiamos ir labai tikslingai, pagal jų poreikius suformuotos paslaugos. Šiame skyriuje aprašoma darbo biržos veikla, naudojama dirbant su socialinės atskirties grupėmis.

2.2.1. Individualus konsultavimas ir informavimas

Individualių konsultacijų tikslas – suteikti asmeniui reikalingą informaciją pačiais įvairiausiai jiems rūpimais klausimais, sudaryti sąlygas priimti racionalius profesijos ar tinkamo darbo rinkimosi sprendimus, padidinti motyvaciją įsidarbinti ar mokytis.

Tikslinės grupės, besinaudojančios šia paslauga: nuteistieji; asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo vietų; neįgalieji; ilgalaikiai bedarbiai; vienišos motinos ir tėvai, vieni auginantys vaiką iki 8 m.; socialinės rizikos vaikai ir jaunuoliai.

Veiklos metodai: sukauptos ir susistemintos informacijos teikimas individualiai – bendraujant tiesiogiai („akis į akį“) bei telefonu ar internetu; asmenybės ypatumų tyrimas, patarimų, padedančių apsispręsti, teikimas.

Naudojamos priemonės: anketos, vaizdinė medžiaga (CV ir motyvacinio laiško pavyzdžiai), kompiuteris, lankstinukai, aktuali literatūra (žurnalas „Kur stoti 2010“, „Profesijos vadovas“, medžiaga iš interneto, partnerių išleisti ir platinami leidiniai ir kt.).

Klientai gali gauti konsultacijas ir informaciją šiais klausimais:**► Informavimas ir konsultavimas apie profesinės karjeros planavimą**

Socialinės atskirties asmenys ir socialinės rizikos grupių atstovai dažnai būna žemesnio nei vidutinis bedarbis išsilavinimo, ypač ši tendencija pastebima tarp nuteistųjų ir paleistųjų iš laisvės atėmimo vietų bei socialinės rizikos jaunuolių. Dažniausiai tai asmenys, teturintys pradinį išsilavinimą. Į Jaunimo darbo centrą ne visi jų ateina savo noru. Neretai juos į Jaunimo darbo centrą konsultacijai nukreipia darbo biržos konsultantas ar Akmenės rajono Pataisų inspekcijos pareigūnas. Bendraudamas su šiais asmenimis centro darbuotojas pirmiausia bando išsiaiškinti jų lūkesčius ir motyvaciją kažką gyvenime keisti. Per individualų pokalbį stengiamasi įsijausti į žmogaus problemas, jo gyvenimišką situaciją. Pasiūloma atlikti keletą testų, jie paskui kartu aptariami. Aptariama profesijos įgijimo galimybė. Teikiama informacija apie perspektyvą mokytis ir įgyti bent jau pagrindinį išsilavinimą, nes teturint pradinį išsimokslinimą labai susiaurėja pageidaujamos profesijos įgijimo galimybės. Per konsultaciją apie profesinės karjeros planavimą asmenys supažindinami su planavimo žingsniais, su paklausiomis ir nepaklausiomis profesijomis, aptariama situacija darbo rinkoje.

► Tinkamumas vienai ar kitai profesijai

Asmenims, kurie neturi jokios profesijos arba kurių profesija šiandien yra nebeįdomi, pavyzdžiui, agronomas, arba kurie dėl sveikatos sutrikimų nebegali dirbti ankstesnio darbo ir pageidauja pakeisti profesiją, Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centre kompiuteriniais testais bus sudaryta galimybė nusistatyti, kokiai profesijai žmogus turi polinkį, kokia profesija jam tinka.

Yra galimybė atlikti tris testus:

1. Pomėgiai – gebėjimai – profesija,
2. Profesija – poreikiai,
3. Poreikiai – profesija.

Šiuos testus galima rasti internete adresu www.ldb.lt. Pageidaujantiems atlikti daugiau testų siūloma apsilankyti ir kituose internetiniuose puslapiuose: www.aikos.smm.lt, www.profesijupasaulis.lt ar www.euroguidance.lt bei atlikti ten pateikiamus testus, kurie padės geriau pažinti save. Norint teisingai pasirinkti profesiją, svarbu turėti bent minimalių žinių apie tai, ką veikia vienos ar kitos profesijos atstovai. Tuo tikslu Jaunimo darbo centre kiekvienas gali susipažinti su profesijų aprašais, jie nuolat atnaujinami. Galima peržiūrėti filmus apie profesijas, apie tai, ką veikia konkrečios profesijos atstovai. Rekomenduojama besidomintiems aplankyti ir internetinius puslapius, kur pateikiami profesijų aprašai: www.aikos.smm.lt, www.mokslas.lt, www.euroguidance.lt.

► **Paklausios ir nepaklausios profesijos (įsidarbinimo galimybių barometras)**

Renkantis profesiją, kiekvienam svarbu įvertinti, ar įgijęs ją asmuo turės galimybę įsidarbinti, ar pasirinkta profesija yra paklausi darbo rinkoje. Tam tikslui kasmet Lietuvos darbo birža pateikia įsidarbinimo galimybių barometrus, kurie padeda sužinoti, kokios profesijos yra paklausios darbo rinkoje, o kurių atstovai turi mažesnes galimybes įsidarbinti. Barometrai yra išleidžiami kiekvienam šalies regionui ir bendras visai Lietuvai. žr. internete: www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai

► **Mokymosi galimybės**

Asmuo, apsisprendęs, kurią profesiją pageidauja įgyti, ne visada žino, kokį bazinį išsilavinimą reikia turėti norint mokytis. Mokytiis kiekvienas gali savarankiškai įstojęs į vieną ar kitą profesinio rengimo įstaigą. Akme-

nės darbo biržos centre teikiama informacija apie profesinių mokyklų keturių lygių profesinį išsilavinimą (žr. lentelę), kurį paprastai renkasi socialinės atskirties grupėms priklausantys asmenys, bei apie universitetinį ir neuniversitetinį išsilavinimą, apie mokymosi krepšelį.

Akmenės rajonas yra nutolęs nuo šalies pramonės, prekių, veiklos, mokymo centrų ir srautų. Nepatogi, nuošali rajono geografinė padėtis lemia socialiai pažeidžiamų asmenų pasyvumą planuojant savo profesinę karjerą. Dažnai bedarbiai, ypač priklausantys socialinės atskirties ir

I LYGIS	Jį gali rinktis asmenys, neturintys pagrindinio išsilavinimo ir norintys įgyti tiksliai profesinį išsilavinimą arba profesinę kvalifikaciją kartu su pagrindiniu išsilavinimu
II LYGIS	Jį gali rinktis asmenys, turintys pagrindinį išsilavinimą ir norintys įgyti profesinę kvalifikaciją
III LYGIS	Jį gali rinktis asmenys, turintys pagrindinį išsilavinimą ir norintys įgyti vidurinį išsilavinimą kartu su profesine kvalifikacija
IV LYGIS	Jį gali rinktis asmenys, turintys vidurinį išsilavinimą ir norintys įgyti profesinę kvalifikaciją

Profesinių mokyklų teikiamas keturių lygių profesinis išsilavinimas

socialinės rizikos grupėms, neturi galimybių išvykti mokytis į kitą miestą ar miestelį. Tai lemia sudėtinga tokių žmonių finansinė situacija, atstumas iki mokymosi įstaigos, šeimninė padėtis ir kt. Jie labiau linkę įgyti profesiją per darbo biržos siūlomą profesinio mokymo priemonę, nes būtent pagal šią priemonę bedarbis gauna maksimalią paramą. Besimokantis bedarbis ne tik nemoka už mokslus, bet taip pat nemokamai ap rūpinamas bendrabučiu, gauna 0,7 minimalios mėnesio algos dydžio stipendiją. Daugiau informacijos apie darbo biržos vykdomą profesinį mokymą internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/profmokymas_neformalus_svietimas. Tik čia reikia atkreipti dėmesį, kad

per darbo biržą mokyti siunčiami pilnamečiai asmenys, turintys ne žemesnį kaip pagrindinį išsilavinimą. Tie bedarbiai, kurie turi tik pradinį išsilavinimą, (būtent tokį išsilavinimą dažniausiai turi socialinės atskirties ir socialinės rizikos grupėms priklausantys asmenys) per individualias konsultacijas raginami įgyti bent pagrindinį išsilavinimą.

► **Mokymosi įstaigos (bendrojo lavinimo, profesinio mokymo, neįgaliųjų ugdymo)**

Visiems, kurie domisi, kaip įgyti profesiją, suteikiama informacijos apie mokymosi įstaigas. Tam naudojamosi leidiniais „Kur stoti“, žr. pav. 59 p., „Kuo būti?“, profesinių mokyklų lankstinukais, plakatais, kurių kasmet parsivežama iš Vilniaus „Litexpo“ parodų rūmuose vasario mėnesį vykstančios parodos „Mokslas. Studijos. Karjera“. Siūloma apsilankyti internetiniuose puslapiuose: www.aikos.smm.lt, www.mokslas.lt, www.lamabpo.lt, www.euroguidance.lt. Atviro informavimo zonose esančiuose standuose pateikiami profesinį mokymą organizuojančių įstaigų adresai (**žr. priedus nr. 2.1–2.6**). Tiems, kurie neturi bazinio išsilavinimo, pristatomas Akmenės rajono savivaldybės suaugusiųjų mokymo centras, galimybė mokyti šiame centre ir įgyti trūkstantį pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą. Suteikiama informacija apie tai, kad šiame centre vykdomas ir nuotolinis mokymas, kas labai patogu, jei asmuo laikinai įsidarbina ar išvyksta dirbti į užsienį, o gal namie tokia situacija, kad mama ar tėtis vienas augina vaiką iki 8 m. ir jam nėra galimybės kasdien lankyti pamokas. Daugiau informacijos apie šią mokymo įstaigą internete: www.smc.akmene.lt

Leidiny „Kur stoti“

► Individualūs užimtumo veiklos planai

Kiekvienas bedarbis sudaro individualų užimtumo veiklos planą, kuriame nurodomi bedarbio ir darbo biržos įsipareigojimai aktyviai taikyti darbo rinkos politikos priemones, siekiant užimtumo. Individualiame užimtumo veiklos plane užrašomas galutinis lankymosi darbo biržoje tikslas, taip pat tarpiniai tikslai, kurie padės siekti galutinio tikslo. Planas sudaromas ne ilgesniam kaip vienerių metų laikotarpiui, išanalizavus bedarbio motyvacijos įsidarbinti ar mokytis stokos priežastis, kitas kliūtis užimtumui (įsidarbinimą varžančias šeimines aplinkybes, sveikatos būklę ir kt.) ir įvertinus bedarbio turimą profesinį pasirengimą, darbinę patirtį bei poreikius. Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/prof_karjeros_planavimas.

► **Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės ir galimybė jose dalyvauti**

Darbo birža, siekdama palengvinti bedarbių grįžimą į darbą, organizuoja aktyvias darbo rinkos politikos priemones. Socialinės atskirties asmenys informuojami apie priemones, kurios skirtos būtent jiems, ir apie galimybę jose dalyvauti.

Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės sudaro:

1. *Profesinis mokymas* (gali dalyvauti pilnamečiai nuteistieji: asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo vietų; neįgalieji; vienišos motinos ir tėvai, vieni auginantys vaikus iki 8 m.; ilgalaikiai bedarbiai). Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/profmokymas_neformalus_svietimas.
2. *Remiamasis įdarbinimas*:
  - 2.1. *Įdarbinimas subsidijuojant* (gali dalyvauti visi jauni asmenys iki 29 m. amžiaus, kad ir kokiai kitai socialinės rizikos ar socialinės atskirties grupei jie priskiriami; taip pat gali dalyvauti neįgalieji; asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo vietų; vienišos mamos ir tėvai, vieni auginantys vaikus iki 8 metų; ilgalaikiai bedarbiai bei socialinės rizikos asmenys). Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/idarbinimas_subsidijuojant_d.
  - 2.2. *Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas* (gali dalyvauti visi socialinės rizikos ar socialinės atskirties grupėms priklausantys asmenys, jeigu yra ką tik įgiję profesiją ir neturi darbinės patirties, dėl ko dažnai darbdavių būna ignoruojami, taip pat šioje priemonėje gali dalyvauti ilgalaikiai bedarbiai, kurie turi profesiją, bet jau seniai dirbo pagal turimą profesiją, prarado darbinis įgūdžius). Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/darbo_igudziu_igijimo_remimas.

- 2.3. *Darbo rotacija* (gali dalyvauti visi socialinės rizikos ar socialinės atskirties grupėms priklausantys asmenys, kai įmonėje reikalingas darbuotojas pakeisti, pvz., tikslinėse atostogose esantį darbuotoją). Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/darbo_rotacija.
- 2.4. *Viešieji darbai* (gali dalyvauti visi socialinės rizikos ar socialinės atskirties grupėms priklausantys asmenys, jeigu jų Individualiuose užimtumo veiklos planuose numatyta ši priemonė). Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/viesieji_darbai.
3. *Parama darbo vietoms steigti:*
  - 3.1. *Darbo vietų steigimo subsidijavimas* (priemonė skirta neįgaliesiems). Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/neigaliuju_soc_integracija/Sarasas arba www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosDarbdaviams/Puslapiai/savarankisko_uzimtumo_remimas.
  - 3.2. *Vietinių užimtumo iniciatyvų projektų įgyvendinimas* (gali dalyvauti visi socialinės rizikos ar socialinės atskirties grupėms priklausantys asmenys). Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosDarbdaviams/Puslapiai/vui_aprasymas.
  - 3.3. *Savarankiško užimtumo rėmimas* (neįgalieji, kurių darbingumo lygis iki 40 proc., gauna ženkliai piniginę paramą, jeigu steigia sau darbo vietą; taip remiami asmenys, pradedantys veiklą pagal verslo liudijimą). Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/savarankisko_uzimtumo_remimas.
4. *Bedarbių teritorinio judumo rėmimas* (gali dalyvauti visi socialinės rizikos ar socialinės atskirties grupėms priklausantys asmenys,

Kompiuterizuotas savarankiškos darbo paieškos terminalas „Susirask informaciją pats“

jeigu jie darbinasi vietovėse, esančiose toli nuo jų gyvenamosios vietos). Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/bedarbiu_teritorinio_judrumo_remimas.

► **Laisvos darbo vietos ir padėtis darbo rinkoje**

Informacija apie laisvas darbo vietas skelbiama atviro informavimo zonose esančiuose standuose. Ši informacija nuolat atnaujinama. Parengtas atskiras laisvų darbo vietų segtuvas vairuotojams, nes šių pasiūlymų yra labai daug, standuose jie visi tiesiog netelpa. Klientai gali skaityti darbinus skelbimus spaudoje. Akmenės darbo biržoje užsakomi šie laikraščiai: „Lietuvos rytas“, „Šiaulių kraštas“, „Ekspress kontaktas“, rajoninis laikraštis „Vienybė“. Klientai gali naudotis trimis kompiuteriais, skirtais savarankiškai darbo paieškai internete vykdyti (žr. www.ldb.lt/LDBPortal/Pages/ForEmployees). Didžioji dalis socialinės atskirties ir socialinės rizikos grupių atstovų nemoka naudotis kompiuteriais. Kad galėtų vykdyti savarankišką darbo paiešką, jie trumpai konsultuojami Jaunimo darbo centre. Labai nesunkiai išmoksta vykdyti darbo paiešką kompiuterizuotais savarankiškos

darbo paieškos terminalais „Susirask informaciją pats“. Čia nėra kompiuterinės pelės, kuri labai neklauso pradedančiųjų dirbti su kompiuteriais. Informacijos ieškoma liečiant monitorių pirštais (žr. nuotr. 62 p.).

Informacija apie padėtį darbo rinkoje (nedarbo lygį rajone ir šalyje, besiregistruojančiųjų Akmenės darbo biržoje skaičių, įdarbintų, nukreiptų į Aktyvios darbo rinkos politikos priemones skaičių, gaunančių nedarbo socialinio draudimo išmokas skaičių ir kt. statistinė informacija) pateikiama atviro informavimo zonose esančiuose stenduose. Pageidaujantiems pateikiama nuoroda internete, čia yra ir kitos informacijos apie darbo rinką. žr. www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/default.

► **Laisvų darbo vietų paieškos būdai**

Darbo ieškoti galima įvairiai, yra ne vienas būdas tai daryti. Kiekvienas asmuo pasirenka jam labiausiai priimtina darbo paieškos būdą. Gal asmeniui smagiau ieškoti darbo naršant internete. Tokiu atveju Jaunimo darbo centre galima gauti sąrašą internetinių adresų, skirtų darbo paieškai (**žr. priedą nr. 2.7**), pasiūloma čia pat Jaunimo darbo centre pasinaudoti 7 kompiuteriais. O jei asmuo neturi pakankamų kompiuterinio raštingumo įgūdžių, tuomet jam patariama informacijos apie laisvas darbo vietas dairytis Akmenės darbo biržos stenduose. Efektyvu dėl darbo kreiptis tiesiogiai į įmones, kalbėti su potencialiu darbdaviu, nereikia pamiršti ir socialinių ryšių, teirautis darbo per pažįstamus. Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PatarimaileskantiemsDarbo/Puslapiai/kaip_ieskoti.

► **CV ir motyvacinio laiško rašymas**

Retas kuris asmuo, priklausantis socialinės atskirties grupei, moka parašyti savo gyvenimo aprašymą ir motyvacinį laišką. Dažnam atrodo, kad šie dokumentai visai nereikalingi. Jaunimo darbo centre jiems pa-

teikiami CV pavyzdžiai (**žr. priedą nr. 2.8**), paaiškinama, kaip teisingai jį rašyti, pasiūloma gyvenimo aprašymą rašyti naudojantis Akmenės darbo biržoje esančiais kompiuteriais, kuriuose yra CV šablonų. Labai naudingi patarimai rašantiems savo CV pateikti Švietimo mainų paramos fondo išleistoje knygutėje EUROPASS CV ir KALBŲ PASAS. Šių knygučių gaunama iš minėto fondo, tačiau jų nėra tiek, kad galima būtų patenkinti visų poreikius, todėl siūloma CV pildyti internete. Daugiau informacijos internete: www.smpf.lt/europass.

► **Prisistatymas darbdaviui**

Neretai socialinės atskirties ir rizikos grupių atstovai neturi įgūdžių, kaip prisistatyti darbdaviui dėl darbo. Įteikus rekomendaciją darbui, su žmogumi pakalbama, patariama nuvykti į susitikimą su darbdaviu ne-
vėluojant, tvarkingai apsirengus. Primenama, kokius dokumentus reikia neštis į pokalbį dėl darbo. Patariama, kaip kalbėti su būsimu darbdaviu, ko nekalbėti. Įteikiama Lietuvos darbo biržos išleista knygutė „Kaip kalbėti su būsimu darbdaviu?“. Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PatarimaleskantiesDarbo/Puslapiai/kaip_ieskoti.

► **Dažniausiai darbdavių užduodami klausimai**

Darbo birža, darbdaviui pageidaujant, organizuoja Darbo mugės. Tai renginys, kai į darbo biržą sukviečiami pretendentai į pristatomą laisvą darbo vietą ir atvyksta pats darbdavys. Jis pristato pretendentams darbo vietą, darbo sąlygas, kalba su jais, klausinėja jų įvairiausių dalykų. Pastebėta, kad ne visi klausimai yra paprasti, į kai kuriuos tikrai sunku atsakyti. Prieš susitikimą su darbdaviu žmogui siūloma pasiruošti pokalbiui, apgalvoti atsakymus į pačius įvairiausius darbdavių užduodamus klausimus. Pretendentams į darbo vietą įteikiama atmintinė, kurioje surašyti dažniausiai darbdavių užduodami klausimai:

1. Kodėl norite šio darbo?
2. Kodėl turėtume Jus samdyti?
3. Kokį paruošimą šiam darbui turite?
4. Koks Jūsų pagrindinis pasiekimas?
5. Ko šiame darbe tikėtės labiausiai?
6. Ką žinote apie mūsų organizaciją?
7. Kokias problemas/galimybes išvelgiate šiame darbe?
8. Papasakokite apie save.

Per pokalbį darbdavys stengiasi sužinoti šiuos dalykus:

1. Kas paskatino šį žmogų čia ateiti? (Gal jis tiesiog neranda darbo? O gal jis nepastovus ir dažnai keičia darbus? Gal daro prasižengimus, ir jį atleido iš ankstesnio darbo? O gal nori tobulėti ir ankstesniame darbe neturėjo tam galimybės?)
2. Ar jis tikrai galėtų būti naudingas organizacijai? (Ar jis turi pakankamai žinių, įgūdžių, kad galėtų tinkamai atlikti savo funkcijas? Ar jis tikrai motyvuotas dirbti būtent šioje organizacijoje? Ką jis galėtų dėl mūsų padaryti?)
3. Koks tai žmogus? (Ar jis pakankamai iniciatyvus, energingas, savarankiškas, pasitikintis savimi? Ar jis atsakingas, punctualus, sugeba dirbti komandoje?) Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/jaunimui, arba **žr. priedą nr. 2.13** – elektroninis leidinys „Kaip ieškoti darbo?“.

► **Registracijos darbo biržoje tvarka, registracijai būtini dokumentai**

Registracija darbo biržoje vyksta pagal nustatytą tvarką. Ši reglamentuoja, kad asmuo registruojamas tik pateikęs visus numatytus dokumentus. Dažnai būsimi klientai kreipiasi tiesiogiai ar skambina telefonu, norėdami sužinoti, kokius būtent dokumentus reikia atsinešti į darbo

biržą, norint joje užsiregistruoti. Socialinės atskirties asmenys, be pagrindinių dokumentų (paso, „Sodros“ pažymėjimo, išsilavinimo dokumentų), privalo pateikti pažymą, liudijančią, kad asmuo yra grįžęs iš laisvės atėmimo vietos, kad auginą vaiką iki 8 m., kad yra neįgalus ir pan. Atėjusiems pasikonsultuoti asmenims įteikiama atmintinė apie reikalingus registracijai darbo biržoje dokumentus. žr. www.ldb.lt/Informacija/PatarimaileskantiemsDarbo/Puslapiai/dokumentai_registruojantis_db.

► **Darbo biržos klientų lankymosi darbo biržoje tvarka**

Ši informacija aktuali ką tik registruotiems darbo biržoje klientams. Jie supažindinami su bedarbio teisėmis, pareigomis ir atsakomybe. Registruojantis darbo biržoje kiekvienam įteikiama „Darbo ieškančio asmens atmintinė“. Pasakoma, kur galima šią informaciją rasti internete. žr. www.ldb.lt/Informacija/PatarimaileskantiemsDarbo/Puslapiai/bedarbiu_teises_pareigos.

► **Nedarbo socialinio draudimo išmokos mokėjimo tvarka**

Nedarbo socialinio draudimo išmoka mokama darbo biržoje registruotiems asmenims, atsižvelgiant į jų turimą bendrą stažą. Asmens priskyrimas socialinės rizikos ir socialinės atskirties grupėms įtakos nedarbo socialinio draudimo išmokos mokėjimui neturi. Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/Informacija/PatarimaileskantiemsDarbo/Puslapiai/nedarbo_ismoka.

► **Elektroninės darbo biržos paslaugos internete**

Ne paslaptis, kad darbo paieška internete atima iš žmogaus daug laiko. Labai patogu taupyti savo laiką naudojantis elektroninėmis darbo biržos paslaugomis puslapyje: www.ldb.lt/LDBPortal/Pages/Servicesregistruoti_ieskantys_darbo_asmenys_gali naudotis_siomis_el_paslaugomis:

- a. užsakyti el. pašto žinutes apie dominančias laisvas darbo vietas,
- b. įvesti bei redaguoti savo CV,
- c. išsaugoti darbo vietų paieškos parametrus,
- d. išsaugoti darbo vietas, kurias norės peržiūrėti vėliau,
- e. užsakyti pranešimus apie interneto svetainės naujienas,
- f. užsakyti pažymą,
- g. peržiūrėti informaciją apie išmokas ir kt.

► **Darbo biržos organizuojami renginiai**

Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centre nuolat vyksta įvairūs renginiai skirtingomis temomis. Renginiai organizuojami įvairioms bedarbių grupėms. Socialinės atskirties ir socialinės rizikos grupių asmenys renginiuose dalyvauja kartu su kitais, neišskiriant jų, nors būna specifinių renginių, organizuotų būtent kuriai nors socialinės atskirties ar socialinės rizikos asmenų grupei. Apie šiuos renginius informacija skelbiama atviro informavimo zonos pakabinant skelbimus; internete (www.ldb.lt/TDB/Siauliai/Apie/Renginiai/Renginiai) ar informuojant asmenis asmeniškai telefonu.

► **Darbo biržos vykdomi projektai ir galimybė juose dalyvauti**

Lietuvos darbo birža vykdo nemažai ESF finansuojamų projektų. Dauguma jų yra skirti socialinės atskirties asmenų įdarbinimui (žr. lent. 68 p.). Per individualias konsultacijas šie asmenys informuojami apie galimybes dalyvauti viename ar kitame projekte. Daugiau informacijos internete: www.ldb.lt/TDB/Siauliai/ESParama/ESF%20projektai/Sarasas.

Lietuvos darbo biržos įgyvendinami ESF finansuojami projektai

PROJEKTO PAVADINIMAS	PROJEKTO VEIKLA	PROJEKTO TIKSLAS	PROJEKTO VERTĖ, IŠ JŲ ESF LĖŠOS, Lt
Pagal 2007–2013 m. žmogiškųjų išteklių plėtros veiksnių programos 1 prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ įgyvendinimo priemonę „Ieškančių darbo asmenų integracija į darbo rinką“			
„Bedarbių užimtumo didinimas“ VP1-1.2-SADM-01-V-01-001 (nuo 2008 m. birželio 2 d. iki 2011 m. gegužės 31 d.)	Profesinis mokymas Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas	Bedarbiai, neturintys profesinio pasirengimo ar turintys nepakausią profesiją darbo rinkoje, įgiję pirmąją ar patobulinę kvalifikaciją bei įtvirtinę darbo įgūdžius padidins galimybes konkuruoti darbo rinkoje	140 000 000
„Laikinieji darbai“ VP1-1.2-SADM-01-V-05-001 (nuo 2009 m. spalio 15 d. iki 2012 m. spalio 14 d.)	Viešieji darbai	Sudaryti sąlygas laikinai įsidarbinti bedarbiams iš didžiausio nedarbo teritorijų ir ekonominius sunkumus patiriančių įmonių darbuotojams per priverstines pastovas ar dirbantiems ne visą darbo laiką	50 000 000
„Neįgaliųjų užimtumo rėmimas“ VP1-1.2-SADM-01-V-06-001 (nuo 2010 m. sausio 1 d. iki 2011 m. sausio 31 d.)	Parama socialinėms įmonėms	Paramėti socialines įmones, skatinti jas didinti neįgaliųjų darbuotojų užimtumo lygį bei asmenų, praradusių profesinį ir bendrąjį darbiningumą, grįžimą į darbo rinką, jų socialinę integraciją, mažinti socialinę atskirtį	28 120 000
„Parama užimtumui ir mobilumui“ VP1-1.2-SADM-01-V-07-001 (nuo 2010 m. birželio 1 d. iki 2011 m. gruodžio 31 d.)	Profesinis mokymas Įdarbinimas subsidijuojant Darbo rotacija Bedarbių teritorinis judumas	Didinti darbo ieškančių asmenų konkurencines galimybes darbo rinkoje ir padėti įsitvirtinti joje ar laikinai įsidarbinti	87 889 408

PROJEKTO PAVADINIMAS	PROJEKTO VEIKLA	PROJEKTO TIKSLAS	PROJEKTO VERTĖ, IŠ JŲ ESF LĖŠOS, Lt
„Būk aktyvus darbo rinkoje“ VP1-1.2-SADM-01-V-08-002 (nuo 2010 m. liepos 15 d. iki 2012 m. sausio 31 d.)	Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas Įdarbinimas subsidijuojant	Skatinti jaunimo užimtumą, sudarant galimybes įgyti praktinių įgūdžių ir įsivirtinti darbo rinkoje	22 000 000
„Neprarask darbo įgūdžių“ VP1-1.2-SADM-01-V-08-001 (nuo 2010 m. liepos 15 d. iki 2011 m. lapkričio 14 d.)	Viešieji darbai	Skatinti bedarbių grįžimą į darbo rinką, palaikant jų darbinis įgūdžius ir sudarant sąlygas užsidirbti pragyvenimui būtinų lėšų	42 000 000
Pagal 2007–2013 m. žmoniškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 1 prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ įgyvendinimo priemonę „Neįgalųjų profesinės rehabilitacijos sistemos kūrimas ir įgyvendinimas“			
„Parama neįgaliesiems“ VP1-1.2-SADM-02-V-03-001 (nuo 2010 m. liepos 1 d. iki 2013 m. kovo 1 d.)	Profesinės rehabilitacijos paslaugos	Sudaryti palankesnes sąlygas neįgaliesiems integruotis į darbo rinką atkuriant darbinis įgūdžius arba įgyjant naują profesinę kvalifikaciją	27 430 011

► Socialinių partnerių vykdomi projektai ir galimybė juose dalyvauti

Akmenės darbo birža bendradarbiauja su daugeliu darbdavių, švietimo įstaigų ir kt. socialiniais partneriais. Savo ruožtu šie partneriai rašo ir įgyvendina įvairius projektus. Pvz., 2010 m. vasarą VšĮ Akmenės rajono turizmo ir verslo informacijos centras parašė ir gavo finansavimą iš Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos projektui „Moki amatą – turi ateitį“ vykdyti. Informacija apie vykdomą projektą buvo viešinama Akmenės darbo biržos atviro informavimo zonose esančiuose stenduose, per individualius ir grupinius susitikimus

su bedarbiais, internete, platinami lankstinukai. Lygiai taip pat buvo viešinamas ir VšĮ „Naujos kartos moterų iniciatyvos“ vykdytas projektas „MOMA: mobilios mamos – naujos kartos darbuotojos“. Šis projektas buvo skirtas moterims, vienoms auginančioms vaikus iki 8 m. Teikta informacija ir apie Žemės ūkio ministerijos vykdomą projektą „Keičiu veiklą“. Šiuo metu visiems darbo biržos klientams aktuali informacija apie asociacijos „Langas į ateitį“ vykdomą kompiuterinio raštingumo projektą „Lietuvos e. piliečiui – paslaugos internete“. Daugiau informacijos internete: www.epilietis.eu.

► Darbo rinką reguliuojantys įstatymai

Jaunimo darbo centre sudaryta galimybė asmenims susipažinti su darbo rinką reglamentuojančiais įstatymais. Asmenys tai padaryti gali dviem būdais. Visų pirma tie, kurie moka dirbti kompiuteriu, naudotis internetu, gali sėsti prie vieno iš trijų internetinę prieigą turinčių kompiuterių, aplankyti tinklalapius www.ldb.lt ar www.lrs.lt. Tie, kurie nemėgsta skaityti internete, kurie nelabai moka naudotis internetu, gali įstatymus, darbo kodeksą skaityti įprastu jiems būdu. Šie dokumentai yra atspausdinti ir padėti visiems matomoje vietoje. Įstatymai nuolat peržiūrimi ir, esant pasikeitimams, atnaujinami. Populiariausias dokumentas yra Darbo kodeksas, ypač klientus domina atleidimo iš darbo straipsnių reikšmė. Kreipiasi asmenys, ieškodami pagalbos, kai darbdaviai jiems nesumoka algų. Šiuo atveju patariama kreiptis į darbo inspekciją arba (ir) pagalbos ieškoti registruojantis internetiniame puslapyje www.tavoalga.lt.

2.2.2. Tiksliniai susirinkimai, mokymai

Veiklos tikslas – suteikti grupei asmenų aktualią informaciją apie profesinės karjeros planavimą, apie darbo esmę, apie darbo biržos teikiamas paslaugas, apie profesijos įgijimo galimybes, apie darbo paieškos būdus,

įstatymus, reguliuojančius darbo rinką. Išmokyti asmenis naudotis kompiuteriu, savarankiškos darbo paieškos terminalais SIP, PIC, parašyti CV, motyvacinį laišką, prisistatyti darbdaviui, pasiruošti pokalbiui su juo.

Tikslinės grupės: nuteistieji, asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo vietų, neįgalieji, ilgalaikiai bedarbiai, vienišos mamos ir tėvai, vieni auginantys vaiką iki 8 m., socialinės rizikos jaunuoliai.

Metodas: grupinis konsultavimas, informavimas, asmenybės ypatumų tyrimas.

Priemonės: skaidrės, lankstinukai, kompiuteriai, projektorius, rašikliai, testai, filmukai apie profesijas, profesijų aprašai, plakatai, dalomoji medžiaga, internetas.

► **Supažindinimas su darbo paieška per kompiuterines programas SIP, PIC. Internetinis DB puslapis**

Šis užsiėmimas vyksta Jaunimo darbo centre nedidelei asmenų grupei (iki 8 dalyvių), nes būtent per šį užsiėmimą kiekvienam dalyviui reikalingas kompiuteris praktiniams mokymams. Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centre klientų paslaugoms yra skirti septyni kompiuteriai (keturiuose įdiegtos kompiuterinės programos SIP, PIC, o tai galima iššifruoti „Susirask informaciją pats“ ir „Profesinio informavimo centras“, ir trys įprasti kompiuteriai su internetine prieiga). Pirmiausia užsiėmimo dalyviams parodomas filmukas apie darbo biržos el. paslaugas, o vėliau visi sėda prie kompiuterių. Pirmiausia Jaunimo darbo centro darbuotojas pademonstruoja, kaip ieškoti darbo internetiniame darbo biržos puslapyje ir naudojantis kompiuterinėmis programomis SIP, PIC, vėliau raginami pasipraktikuoti patys užsiėmimo dalyviai. Centro darbuotojas visada yra šalia ir padeda besipraktikuojantiems. Pastebėta, kad tie asmenys, kurie neturi kompiuterinio raštingumo pagrindų, labiau mėgsta dirbti su kompiuteriais, kuriuose įdiegtos programos SIP, PIC, nes čia nėra

Jaunimo darbo centro darbuotojos rankose – profesijos aprašo byla. Šalia stovas su profesijų aprašais Sukamose lentynose sudėti profesijų aprašai ir stendas su lankstinukais apie profesinio rengimo įstaigas

kompiuterinių pelių, darbo paieška vykdoma liečiant pirštais specialius monitorius. Daugiau informacijos apie laisvas darbo vietas, registruotas darbo biržoje internete: www.ldb.lt/LDBPortal/Pages/ForEmployees

► Profesinės karjeros planavimas

Šiame užsiėmime gali dalyvauti iki 20–25 asmenų. Užsiėmimas aktualus tiems asmenims, kurie neturi jokios profesijos, tiems, kurie turi nepaklausią darbo rinkoje profesiją, tiems, kurie turi profesiją, bet yra seniai dirbę pagal ją, tiems, kurie nori keisti savo profesiją. Per susirinkimą naudojant skaidres (**žr. priedą nr. 2.9**) pristatomi profesinės karjeros planavimo žingsniai, pristatomi internetiniai adresai, kur galima atlikti savęs pažinimo testus, rasti informaciją apie profesijas, suteikiama informacija apie situaciją darbo rinkoje, supažindinama su profesijų aprašais, kurie yra nuolat atnaujinami (žr. nuotr.), kompiuterine programa PIC (Profesinio informavimo centras) atliekami profesinio tinkamumo testai, žiūrimas filmukas apie darbo paiešką. Filmuką rasite internete adresu: www.ldb.lt/Informacija/PatarimaileskantiemsDarbo/Puslapiai/kaip_ieskoti.

Rodomi filmai apie profesijas iš internetinio puslapio www.aikos.smm.lt: **architektas, inžinierius, pardavėjas, suvirintojas.**

Kiekvienam dalyviui įteikiamas lankstinukas „Profesinės karjeros planavimas“, kuriame glaustai primenama visa susirinkime suteikta informacija (**žr. priedą nr. 2.10**).

Šie tiksliniai susirinkimai periodiškai vyksta Akmenės rajono Pataisų inspekcijos darbuotojo atlydėtiems nuteistiesiems. Paprastai tai jauni asmenys, neretai nepilnamečiai, iš nepilnų arba emigrantų šeimų, piktnaudžiaujantys alkoholiu, patyrę vienokią ar kitokią prievartą, smurtą, nemokantys ar neturintys sąlygų savimi pasirūpinti, neįgiję socialinio bendravimo įgūdžių, iškritę iš bendrojo lavinimo mokyklų, niekur nesimokantys ir neketinantys to daryti, gyvenantys „čia ir dabar“. Tai ypatingi klientai, verčiantys labai pasitempti ir apmąstyti kiekvieną tariamą žodį, kad jaunas paslydęs žmogus tavimi patikėtų, atsivertų, prakalbėtų.

► **CV rengimas. Darbo paieškos būdai. Prisistatymas darbdaviui**

Tiksliniame susirinkime gali dalyvauti 20–25 asmenys. Jiems pirmiausia išdalijami CV ir motyvacinio laiško pavyzdžiai (**žr. priedą nr. 2.8**). Toliau rodant skaidres (**žr. priedus nr. 2.11** (pradedantiems) ir **nr. 2.12** (pažengusiems)) išdėstomi patarimai, kaip rašyti gyvenimo aprašymą, atsakoma į klausimus. Primenama, kad darbo biržos Jaunimo darbo centre esančiuose dviejuose kompiuteriuose yra įdėti CV šablonai. Belieka atsiųsti dokumentus ir pildyti savo CV. Kiekvienam parašiusiam gyvenimo aprašymas atspausdinamas. Sudaromos sąlygos pildyti EUROPASS CV internete. Sutariama, kad kiekvienas tikslinio susirinkimo dalyvis parašys savo asmeninį CV ir jį atsineš į darbo biržą, pateiks savo konsultantui. Per šį susirinkimą kalbama ir apie darbo paieškos būdus, pristatomas darbo paieškos būdų efektyvumas (žr. lentelę 74 p.).

PAIEŠKOS BŪDAS	TAIKĖ, %	SĖKMĖS, %
Tiesioginis kreipimasis į darbdavį	66	48
Kreipimasis į draugus, norint dirbti su jais	51	22
Kreipimasis į draugus dėl kito darbo	42	12
Kreipimasis į gimines, norint dirbti kartu	28	19
Kreipimasis į gimines dėl kito darbo	27	7
Kreipimasis pagal vietinių laikraščių skelbimus	46	24
Kreipimasis pagal šalies laikraščių skelbimus	12	10
Kreipimasis į privačias įdarbinimo firmas	21	24
Kreipimasis į valstybinę darbo biržą	36	14
Kreipimasis į universitetų karjeros centrus	13	21
Savo skelbimo išspausdinimas laikraštyje	1	13
Kreipimasis pagal profesinių leidinių skelbimus	5	7

Darbo paieškos būdų efektyvumas pagal A. Poliakov tyrimą, atliktą JAV 1995 m.

Aptariami darbdavio dažniausiai užduodami kandidatui į laisvą darbo vietą klausimai ir pabaigoje žiūrimas filmukas „Kaip ieškoti darbo“. Jį rasite internete: www.ldb.lt/Informacija/PatarimaleskantemsDarbo/Puslapiai/kaip_ieskoti

Kiekvienam aptariamo tikslinio susirinkimo dalyviui įteikiama atmininė „Kaip pasiruošti pokalbiui su darbdaviu“ (**žr. priedą nr. 2.14**).

► **Galimybė neįgaliesiems susikurti darbo vietas**

Šiame tiksliniame susirinkime dalyvauja neįgalūs asmenys. Grupės dydis iki 20 žmonių. Rodomose skaidrėse (**žr. priedą nr. 2.15**) neįga-

liems asmenims pristatoma savarankiško užimtumo rėmimo priemonė, suteikiama informacija apie galimybę dalyvauti šioje priemonėje. Kiekvienam dalyviui įteikiamas Lietuvos darbo biržos lankstinukas apie šią priemonę.

► **Informacija darbo biržos klientui**

Registruotiems darbo biržoje klientams per tikslinį susirinkimą rodomos skaidrės (**žr. priedą nr. 2.16**) ir suteikiama informacija apie darbo biržos teikiamas paslaugas, akcentuojama, kokios būtent paslaugos yra aktualios socialinės atskirties ir rizikos grupių atstovams, supažindinama su bedarbio teisėmis, pareigomis ir atsakomybe, pristatoma lankymosi darbo biržoje tvarka. Ši tvarka ypač akcentuojama minėtų grupių atstovams, nes, kaip pastebėta, jiems ypač sunku paisyti įvairių tvarkų ir susitarimų.

► **Darbo esmė**

Susirinkimuose diskutuojama apie darbą, ar verta dirbti, kokius poreikius žmogus tenkina dirbdamas, kokia padėtis Akmenės rajono, Lietuvos ir Europos Sąjungos darbo rinkoje, kokie vyksta pokyčiai, kaip keičiasi profesijos. Ar reikia žmogui mokytis, turėti kvalifikaciją. Skaidrės naudojamos kaip vaizdinė priemonė (**žr. priedą nr. 2.17**).

2.2.3. Motyvaciniai seminarai

Veiklos tikslas – skatinti asmenis aktyviai dalyvauti kuriant savo gyvenimo kokybę, palengvinti jų atėjimą į darbo rinką.

Tikslinė grupė – socialinės rizikos jaunuoliai. Dažniausiai tai jaunuoliai iš socialinės rizikos šeimų, kurių nepalaiko aplinka, kurie nesimoko, nedirba ir neturi pagrindinio išsilavinimo.

Metodai: grupinis konsultavimas, informavimas, asmenybės ypa-

tumų tyrimo atlikimas, diskusijos, praktinės užduotys, darbas grupėse, teorija, minčių lietus, individualus darbas, interviu.

Priemonės: skaidrės, lankstinukai, kompiuteriai, projektorius, rašikliai, testai, filmukai apie profesijas, profesijų aprašai, plakatai, dalomoji medžiaga, internetas, rašomoji lenta, dideli ir maži popieriaus lapai.

Dirbant grupėje su socialiai pažeidžiamais jaunuoliais rekomenduojama grupes formuoti iš 6–8 jaunuolių.

Motyvacijos seminarai socialinės rizikos jaunuoliams Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centre pradėti vesti palyginti neseniai, nuo 2008 metų, kai buvo įgyvendintas Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2007–2008 m. vykdytas Europos Komisijos finansuojamas projektas „Naujų inovatyvių paslaugų jaunimui vystymas, siekiant sumažinti jaunimo nedarbą ir palengvinti atėjimą į darbo rinką“. Šio projekto partneriai buvo Latvijos valstybinė įdarbinimo agentūra ir Maltos įdarbinimo ir mokymo korporacija. Vienas iš projekto rezultatų – įdiegta nauja paslauga jaunimo darbo centruose, *motyvacijos seminarai* socialiai pažeidžiamiems jaunuoliams, sukurta šių seminarų vedimo metodika.

Seminaruose kalbama apie savęs pažinimo svarbą, karjeros planavimą, profesijos pasirinkimą, darbo paiešką, padėtį darbo rinkoje ir paklausias profesijas, gyvenimo aprašymo ir motyvacinio laiško rengimą, švietimo ir profesinio rengimo institucijas, darbo rinką reguliuojančius įstatymus, Pirmojo darbo programą, laisvas darbo vietas Akmenės rajone ir Lietuvoje, galimybę dalyvauti įgyvendinant užimtumo rėmimo priemones ir kt. Jaunuoliai žiūrėjo filmus apie profesijas, darbo paiešką, atliko profesinio kryptingumo testus, dalyvavo diskusijose, susipažino su „Įsidarbinimo galimybių barometru“, jauno bedarbio portretu, jaunimo nedarbo situacija Akmenės rajone, Lietuvoje ir ES. Motyvacinių seminarų nekvalifikuotam ir nemotyvuotam jaunimui metodiką sukūrė Socialinių inovacijų institutas. Šioje metodikoje Jaunimo darbo centro darbuotojai

gali rasti daug praktinių patarimų, kaip vesti seminarus, kaip bendrauti su socialinės rizikos jaunuoliais, pateikta daug praktinių užduočių, lengvai panaudojamų praktiškai. Seminarų trukmė – 2 dienos po 4 val.

2.2.4. Ekskursijos

Veiklos tikslas – supažindinti socialinės rizikos jaunuolius su galimybe vėl grįžti į mokyklos suolą, mokytis ir įgyti bazinį išsilavinimą.

Tikslinė grupė – socialinės rizikos jaunuoliai. Dažniausia tai jaunuoliai iš socialinės rizikos šeimų, kurių nepalaiko aplinka, kurie nesimoko, nedirba ir neturi pagrindinio išsilavinimo.

Metodai: grupinis konsultavimas, informavimas, diskusijos, interviu.

Ši veikla lengvai įgyvendinama, nes nereikalauja jokių priemonių, tik gerų santykių su Akmenės rajono savivaldybės suaugusiųjų mokymo centro darbuotojais. Grupės dydis rekomenduojamas iki 10 asmenų.

2010 m. pavasarį, grįžus iš tarptautinės konferencijos Vokietijoje, Jenoje, kur buvo susirinkę ir diskutavo darbuotojai, dirbantys su rizikos grupių jaunuoliais iš 12 ES šalių, Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centre pradėtos organizuoti ekskursijos į Akmenės rajono savivaldybės suaugusiųjų mokymo centrą. Būtent tokia praktika taikoma Rumunijoje. Atrodo, elementaru, nieko ypatinga, tačiau tokia veikla iki šiol nebuvo vykdoma. Šiomis ekskursijomis norėta jaunuolius, neturinčius bazinio išsilavinimo, paskatinti grįžti atgal į mokyklos suolą, tęsti nebaigtų mokslų. Vienam nueiti į mokymo centrą gal ir nedrašu, o kai nueinama keliese, kai atėjusiuosius ten draugiškai priima centro darbuotojai, parodo klases, papasakoja apie galimybes mokytis, pristato pedagogus, ne vienas ir ne du susigundo įgyvendinti slaptą savo svajonę ir įgyti, pvz., pagrindinį išsilavinimą, kurio neįgijo dėl vienokių ar kitokių priežasčių bendrojo lavinimo mokykloje su savo bendraklasiais.

2.2.5. Specialistų kompetencijos ugdymas

Veiklos tikslas – įgyvendinant mokymosi visą gyvenimą tikslus tobulėti savo srityje, siekiant kuo kokybiškiau suteikti paslaugas į darbo biržą besikreipiantiems klientams, nuolat kelti kvalifikaciją profesinio informavimo srityje.

Tikslinė grupė – Jaunimo darbo centro vyr. specialistas.

Metodai: seminarai, savarankiškas mokymasis, aktualios literatūros studijavimas.

Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centro darbuotojui sudarytos palankios sąlygos kompetencijai ugdyti. Darbuotojas pagal galimybes vyksta į seminarus ir mokymus, organizuojamus pačios darbo biržos ir socialinių partnerių. Dalyvauta:

- ▶ ES Leonardo da Vinčio programos koordinavimo paramos fondo (dabar – Švietimo mainų paramos fondas) organizuotame seminare „Profesinio informavimo ir konsultavimo naujovės“,
- ▶ Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių mokslų fakulteto Profesinio rengimo studijų centro organizuojuose mokymuose „Karjeros informavimo metodologija“, „Karjeros projektavimo metodologija“ bei „Atrankos metodologija ir pagrindiniai metodai“,
- ▶ Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto mokymuose „Lietuviškas profesinių interesų klausimynas“, organizuojuose pagal projektą „Nėjgalaus asmens funkcionavimo (darbingumo, specialiųjų poreikių, profesinių gebėjimų) įvertinimo metodikų ir jų taikymo rekomendacijų parengimas“,
- ▶ Valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo įstaigos „VanAnta“ kvalifikacijos kėlimo kursuose „Viešasis pasisakymas, iškalbos lavinimas ir asmeninė prezentacija“,
- ▶ Švietimo mainų paramos fondo organizuojuose seminaruose „Žinios ir patirtis profesiniame konsultavime“, „CV mokymai“ (organizuota

kartu su „ID Consulting“) bei „Profesijos vadovas – pagalba planuojant profesinę karjerą“,

- ▶ Šiaulių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos seminare „Savęs pažinimas ir motyvavimas sėkmei“,
- ▶ Socialinių mokslų kolegijos konferencijoje Vokietijoje, Jenoje, „European Conference on Motivation and Encouraging – with a key focus on young adult learners with a literacy and basic education needs“ („Europos konferencija, skirta motyvavimui ir paskatinimui, pagrindinį dėmesį skiriant jauniems besimokantiems suaugusiesiems, turintiems raštingumo ir bazinio išsilavinimo poreikį“),
- ▶ Žmogaus studijų centro mokymuose „Kliento būsenos ir jo gyvenimiškos situacijos diagnostika“ ir kt.

Daug naudos gauta savarankiškai skaitant Vytauto Didžiojo universiteto išleistą „Profesinio informavimo ir konsultavimo vadovą“ (3 tomai), A. Bagdono, R. Lazutkos, A. Vareikytės ir L. Žalimienės knygą „Skirtingi, bet lygūs“, N. Petkevičiūtės knygą „Karjeros valdymas“, R. Laužacko monografiją „Profesinio rengimo metodologija“, Švietimo mainų paramos fondo leidinius „Profesinio konsultavimo metodai ir technikos“ (2 tomai), „Naujoviškumo ir kūrybiškumo galimybės profesijos konsultanto veikloje“ bei „PIT geroji patirtis. Metodinė medžiaga profesinio informavimo specialistui“, L. Jovaišos knygą „Profesinio orientavimo ir konsultavimo psichologija“ ir kt.

2.3. Bendradarbiavimas vykdant socialinės atskirties ir rizikos grupėms skirtą veiklą

2.3.1. Bendradarbiavimas organizacijos viduje

Jaunimo darbo centras yra struktūrinis Akmenės darbo biržos padalinys, kuris sudaro sąlygas jaunimui ir visiems besikreipiantiems, tarp jų ir socialinės atskirties bei rizikos grupių atstovams, greičiau integruotis į

darbo rinką, savarankiškai spręsti savo užimtumo problemas, orientuotis socialinėje aplinkoje. Savo pagrindinių uždavinių, tokių kaip informavimas, konsultavimas, motyvacijos priemonių organizavimas, laisvų darbo vietų registravimas ir kt., centras negalėtų atlikti nebendradarbiaudamas organizacijos viduje. Jaunimo darbo centro darbas organizuojamas vadovaujantis metų ir ketvirčių planais, Lietuvos darbo biržos ir Akmenės darbo biržos direktorių pavedimais ir rezoliucijomis. Centro veiklą organizuoja vyriausiasis specialistas, karjeros valstybės tarnautojas.

Jaunimo darbo centre klientai lankosi be išankstinės registracijos. Darbo biržos konsultantai, tiesiogiai aptarnaujantys socialinės atskirties ir rizikos grupių asmenis, informuoja ir rekomenduoja apsilankyti Jaunimo darbo centre, pristato centro teikiamas paslaugas. Vykdam iškel-tus uždavinius centras glaudžiai bendradarbiauja su kitais darbo biržos specialistais, būtent su profesinio mokymo konsultantu, su ESF finansuo-jamų projektų koordinatoriais, teikia ataskaitas įstaigos vadovui, pristato savo veiklą darbuotojų susirinkimuose. Akmenės Darbo biržos Jaunimo darbo centras glaudžiai bendradarbiauja su kitais Jaunimo darbo centrais (iš viso Lietuvoje yra 11 jaunimo darbo centrų, įkurtų prie darbo biržų). Keičiamasi informacija, metodine medžiaga, dalijamasi darbo patirtimi. Jaunimo darbo centrų veiklą koordinuoja Lietuvos darbo biržoje dirban-tis Jaunimo darbo centrų koordinatorius. Šis darbuotojas labai padeda Jaunimo darbo centrų darbuotojams vykdyti centrų veiklą, teikia pagal galimybes metodinę medžiagą, organizuoja centrų bendradarbiavimą įvairiausiai klausimais, neišskiriant ir darbo su socialinės atskirties ir rizikos grupių asmenimis.

Jaunimo darbo centrui metodinę paramą teikė metodinė taryba, suda-ryta prie Akmenės darbo biržos. Metodinė taryba buvo sudaryta iš vyriausy-binių bei nevyriausybinių organizacijų, švietimo ir mokslo institucijų, vietos savivaldos organų ir kitų institucijų atstovų. Jaunimo metodinė taryba prie

Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centro buvo sudaryta iš 8 narių. Joje dalyvavo Akmenės rajono jaunimo ir jaunimo organizacijų sąjungos „Jaunimo apskritis stas“ pirmininkas, Akmenės rajono savivaldybės administracijos atstovas – jaunimo reikalų koordinatorius, Akmenės rajono savivaldybės tarybos atstovas – vicemeras, kuruojantis švietimą, Akmenės darbo biržos direktoriaus pavaduotojas, Akmenės rajono savivaldybės suaugusiųjų mokymo centro mokytojas, Naujosios Akmenės gimnazijos moksleivių prezidentas, Akmenės gimnazijos direktorius ir Jaunimo darbo centro vadovas. Taryba Akmenės darbo biržai dėl Jaunimo darbo centro veiklos teikia informatyvaus ir rekomendacinio pobūdžio pasiūlymus ir patarimus, kaip dirbti su jaunimu bei socialinės atskirties bei socialinės rizikos grupių atstovais. Siekdama, kad Jaunimo darbo centro klientai geriau pažintų vietos darbo rinką, greičiau susirastų tinkamą darbą ar mokymosi įstaigą, taryba teikė pasiūlymus asmenų integravimosi į darbo rinką, profesinio konsultavimo ir informavimo, profesijų aprašų rengimo klausimais. Metodinė taryba patarė socialinės ir psichologinės adaptacijos klausimais, inicijavo vietinių ir tarptautinių projektų realizavimą.

2.3.2. Bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis

Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2011 m. kovo 2 d. įsakyme Nr. V-120 nurodyti veiklos tikslai ir uždaviniai. Vienas iš veiklos uždavinių – skatinti socialinės atskirties ir rizikos grupių integraciją į darbo rinką, didinti jų motyvaciją.

Vykdam socialinės atskirties ir rizikos grupėms skirtas veiklas neapsieinama be bendradarbiavimo su kitomis, suinteresuotomis tokių asmenų likimu, organizacijomis.

2007 m. balandžio 3 d. pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp Akmenės darbo biržos ir Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Šiaulių regiono pataisos inspekcijos. Šios

sutarties tikslas – padėti **Akmenės rajono pataisos inspekcijos** įskaitoje esantiems nuteistiesiems kryptingai planuoti užimtumą ir priemones siekiant greitesnės integracijos į darbo rinką, spręsti jų užimtumo problemas, konsultuoti juos darbo rinkos klausimais, įdarbinti pagal užimtumo priemones, teikti informaciją apie darbo biržos teikiamas paslaugas, galimybę įsigyti paklausią darbo rinkoje profesiją ir dirbti.

Akmenės darbo birža teikia Pataisų inspekcijai informaciją apie padėtį darbo rinkoje, darbuotojų pasiūlą ir paklausą, įsidarbinimo galimybes bei jų prognozes. Teikia pagalbą įdarbinant nuteistuosius į viešuosius darbus ar pagal įdarbinimo subsidijuojant priemonę, jie kviečiami į darbo biržoje organizuojamas darbo mugės, kuriose susitinka su potencialiais darbdaviais, galinčiais padėti spręsti jų užimtumo problemas.

Iš anksto suderinus laiką, Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centre organizuojami tiksliniai užsiėmimai integracijos į darbo rinką klausimais, padedant pasirinkti profesiją, planuoti savo karjeros kelią. Atliekami profesinio tinkamumo testai.

Darbo birža aprūpina Akmenės rajono Pataisos inspekciją ir jos įskaitoje esančius asmenis, lygtinai paleistus iš pataisos įstaigų, ir asmenis, lygtinai atleistus nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą, informacine dalomąja medžiaga, plakatais, aktualiais lankstinukais.

Daugelį metų Akmenės darbo birža bendradarbiauja su **Akmenės rajono savivaldybės suaugusiųjų mokymo centru**, kurio pagrindinė veikla yra suaugusiųjų mokymas. Darbo biržoje lankosi ir socialinės rizikos asmenys: suaugusiųjų daugiau, nepilnamečių mažiau. Jie dažnai turi tik pradinį ar pagrindinį išsilavinimą, nelanko mokyklos ir dažnai yra išbraukti iš mokinių sąrašų dėl labai įvairių priežasčių. Pokalbių metu jie nurodo, kad mokyklos nelankė, nes tingėjo mokytis, nes ištekėjo, nes susilaikė vaikelio, nes išvyko laimės ieškoti į užsienį, nes mokykloje patirdavo patyčių dėl šeimos blogesnės finansinės padėties, nes su draugais įsitraukė

į nusikalstamą veiklą, turėjo reikalų su policija, nes tėvai jais nesirūpino, nes tėvai piktnaudžiavo alkoholiu, nes ir jie patys piktnaudžiavo alkoholiu, nes namai buvo panašūs į landynę ir būdavo gėda prieš draugus, kurie gyveno geriau, kurių tėvai turėjo darbus ir negėrė. Bendraujant su tokiomis asmenimis, stengiamasi atgaivinti jiems norą dalyvauti visuomenės gyvenime, mokytis, turėti tikslą ir jo siekti. Kuriami artimiausi planai. Čia neįsivaizduojama veikla be Suaugusiųjų mokymo centro, kuris irgi turi tuos pačius tikslus. Centre sudarytos kuo palankiausios sąlygos mokytis iš bendrojo švietimo sistemos iškritusiems asmenims. Čia galima mokytis keliomis mokymosi formomis, būtent taikomas dieninis, neakivaizdinis, nuotolinis mokymosi būdai. Jie yra lengvai keičiami. Tarkim, jeigu besimokantis pagal dieninio mokymosi programą asmuo įsidarbina, jam patogiau mokslus tęsti nuotoliniu būdu, taigi moksleivis pervedamas į jam patogesnę mokymosi programą.

Dažnai socialinės rizikos grupei priklausantys bedarbiai, nors ir žino apie Suaugusiųjų mokymosi centrą, nediršta vieni patys į jį kreiptis. Remiantis rumunų kolegų, dirbančių su socialinės rizikos grupėmis, patirtimi, 2010 m. pavasarį Akmenės darbo biržos Jaunimo darbo centras pradėjo organizuoti ekskursijas į Suaugusiųjų mokymo centrą, kur jaunuolius šiltai pasitikdavo šio centro direktorė Birutė Baltutienė ir jos pavaduotojas Rimantas Kentra. Jie paaiškino apie galimybę vėl sėsti į mokyklos suolą, apie mokymosi sąlygas, apie tai, kokius dokumentus reikia pristatyti norint mokytis, aprodavo centro patalpas, klases, biblioteką, sporto salę, kompiuterių klasę, paaiškino, kad šioje mokymo įstaigoje nebūna jokių diskriminacijos apraiškų, nes visi besimokantys yra „vienodi“, visi yra dėl vienokių ar kitokių priežasčių metę bendrojo lavinimo mokyklą. Jau tokių ekskursijų pabaigoje vienas ar keli jaunuoliai užpildydavo prašymą mokytis, kiti išeidavo tartis su artimaisiais, dar kitus, tikėtina, per ekskursiją gauta informacija anksčiau ar vėliau grąžins

į Akmenės rajono savivaldybės suaugusiųjų mokymo centrą pabandyti savojo antro šanso.

Akmenės rajone iki 2010 m. lapkričio 1 d. veikė **VšĮ Akmenės rajono turizmo ir verslo informacijos centras**, su kuriuo irgi buvo bendradarbiaujama teikiant paslaugas darbo biržos klientams. Kelis kartus per ketvirtį, pagal iš anksto suderintas datas, buvo organizuojami užsiėmimai „Verslo pradžiamokslis“. Į šiuos užsiėmimus kviešti asmenys, kuriems rūpi verslo organizavimo pagrindai, ypač tokia galimybe skatinami domėtis ilgalaikiai bedarbiai. Nelikus VšĮ Akmenės rajono turizmo ir verslo informacijos centro, ieškota naujų partnerių, kurie galėtų teikti kokybiškas informavimo paslaugas bedarbiams, tarp jų ir socialinės atskirties bei rizikos grupėms.

Siekiant kuo efektyviau koordinuoti pastangas, sprendžiant socialinių grupių asmenų užimtumo problemas, mažinant nedarbo socialines pasekmes 2011 m. vasario 28 d. pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su **VšĮ „Eksportuojančioji Lietuva“**. Sutartyje numatyta skatinti darbo ieškančių asmenų verslumą ir savarankišką užimtumą. „Eksportuojančiosios Lietuvos“ atstovai kviečiami į darbo biržos organizuojamus renginius, per kuriuos bedarbiams, tarp jų ir socialinės rizikos ir socialinės atskirties asmenims, ypač ilgalaikiams bedarbiams, suteikiama žinių apie verslo organizavimo pradžią, apie tikėtiną paramą, apie kūrybiškumą, derybas, strateginį planavimą, apie socialiai atsakingą verslą. „Eksportuojančioji Lietuva“ įsipareigoja teikti konsultacijas galvojantiems apie nuosavą verslą ar darbo vietos sau sukūrimą, sudaro galimybę dalyvauti mokymuose ir seminaruose verslo klausimais.

VšĮ „Naujos kartos moterų iniciatyvos“ 2009 m. kovo – 2011 m. kovo mėnesiais įgyvendino projektą „MOMA: Mobilios mamos – naujos kartos darbuotojos“. Projektas buvo finansuojamas 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 1 prioriteto priemonės „Socialinės

Akimirkos iš MOMA užsiėmimų Naujojoje Akmenėje

rizikos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“ lėšomis (projekto nr. VP1-1.3-SADM-02-K-01-042).

Projektu buvo siekiama sukurti informacinį savitarpio pagalbos centrą „MOMA“, kuris skatintų ilgesnį laiką nedirbančių moterų aktyvumą, verslumą, įsitraukimą į visuomeninę veiklą, įsidarbinimą. Lietuvos regionuose buvo kuriamos moterų savitarpio pagalbos grupės (mamų klubai), kuriose moterys galėjo užmegzti ryšį su panašiomis į save, palaikyti viena kitą. Tokioms grupėms teiktos teisinės, psichologinės, vaikų ugdymo, verslumo konsultacijos bei pagalba pasirenkant darbo ar mokslo sritį, keliant kvalifikaciją, sprendžiant šeimos ir darbo derinimo klausimus.

MOMA centras – tai mobilus ekspertų ir savanorių centras, kuris keliavo po Lietuvą, padėdamas vaikus auginančioms moterims įsidarbinti, skatino dialogą tarp esamų bei būsimų darbuotojų (mamų) ir darbdavių, teikė konsultacijas, informavo apie darbo ir mokymosi galimybes, organizavo švietėjiškus renginius, darbo mugės. MOMA centras veikė ir Akmenės rajone, bendradarbiavo su Akmenės darbo birža, organizavo dviejų dienų užsiėmimus bedarbėms – vienišoms mamoms. Jaunimo darbo centre mokymai įvyko 2010 m. spalio 12–13 dienomis. Dalyvėms įteikti mobilių mamų sertifikatai. Daugiau informacijos internete www.moma.lt.

Asociacija „Langas į ateitį“ 2010–2012 m. vykdo projektą „Lietuvos e. piliečiui – paslaugos internete“. Lietuvos darbo birža yra šio projekto socialinis partneris. Projektas finansuojamas iš Europos socialinio fondo lėšų. Daugiau informacijos apie projektą internete: www.epilietis.eu. Įgyvendinant projektą vyksta nemokami kompiuterinio raštingumo kursai neįgaliems asmenims, registruotiems darbo biržoje bedarbiams ir darbo ieškantiems asmenims, vyresniems nei 45 m. amžiaus, taip pat bedarbiams, praradusiems ryšius su darbo rinka (ilgalaikiams). Siekiama projekto dalyvius aktyvinti, įtraukti juos į aktyvinimo programas, tuo tenkinti darbui reikalingų įgūdžių mokymų paklausą tarp bedarbių ir išplėsti elektroninių paslaugų vartotojų skaičių Lietuvoje, ypač probleminiuose rajonuose.

Akmenės rajone mokslus pradėjo jau trečia bedarbių grupė. Grupės formuoja darbo birža. Jaunimo darbo centre skleidžiama informacija apie šį projektą, apie mokymus, per kuriuos dalyviai susipažįsta su pačiu kompiuteriu, su klaviatūra. Išmoksta surinkti nesudėtingą tekstą, jį redaguoja. Susipažįsta su internetu, susikuria savo elektroninio pašto dėžutę, išmoksta išsiųsti ir gauti laišką, naudotis el. valdžios paslaugomis, deklaruoti mokesčius, registruotis pas gydytoją kitame mieste, sužino apie prekybą internete, laisvalaikį ir kt.

Prisidėdama prie socialinės atskirties ir rizikos grupių integracijos į darbo rinką, didindama šių grupių atstovų motyvaciją Akmenės darbo birža bendrauja su rajono švietimo įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, darbdaviais, Akmenės rajono savivaldybe, Nacionaline regioninės plėtros agentūra, Jaunimo reikalų departamentu, Švietimo mainų paramos fondu, Mažeikių politechnikos mokyklos Viekšnių skyriumi, Joniškio žemės ūkio mokykla, rajoniniu laikraščiu „Vienybė“, vietinėmis kabelinėmis televizijomis.

3 SKYRIUS

Trakų rajono savivaldybės švietimo centro veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms

3.1. Trakų rajono savivaldybės Švietimo centras. Įkūrimas, pagrindinė vykdoma veikla

Trakų Švietimo centras įsteigtas 2003 m. gruodžio 31 dieną. Centro steigėja – Trakų rajono savivaldybės taryba.

Trakų Švietimo centras turi tris skyrius:

- ▶ Neformalaus ir formalus suaugusiųjų švietimo ir kvalifikacijos tobulinimo skyrius;
- ▶ Pedagoginių psichologinių paslaugų skyrius;
- ▶ Profesinio informavimo taškas (PIT).

Neformalaus ir formalus suaugusiųjų švietimo ir kvalifikacijos tobulinimo skyrius: organizuoja ir vykdo kvalifikacijos tobulinimo renginius (kursus, seminarus, paskaitas ir kt.), padeda rajono pedagogams ir bendruomenės nariams tenkinti savišvietos poreikius, plėtoti savo kultūrinius interesus. Skatina ir diegia pažangias iniciatyvas, padedančias tobulinti profesinį meistriškumą. Konsultuoja rengiant projektus Atviros Lietuvos,

Švietimo kaitos, Švietimo mainų paramos, Žmonių išteklių plėtros programų paramos ir kt. fondams.

Pedagoginių psichologinių paslaugų skyrius: įvertina asmens galias ir sunkumus, raidos ypatumus bei sutrikimus, pedagogines, psichologines, asmenybės ugdymo ir ugdymosi problemas, specialiuosius ugdymosi poreikius, vaiko brandumą mokyklai, prireikus skiria specialųjį ugdymą. Teikia metodinę pagalbą mokytojams, specialistams ir tėvams (globėjams, rūpintojams) vaiko pažinimo, specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčių asmenų ugdymo bei jų organizavimo, įvairių specialiųjų pedagoginių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų sprendimo klausimais, skleidžia ir diegia specialiojo ugdymo ir psichologijos mokslo naujoves.

2004 m. Trakų švietimo centre įkurto PIT'o tikslai:

1. teikti Trakų rajono gyventojams informaciją apie mokymosi ir įsidarbinimo galimybes;
2. teikti kokybiškas profesinio informavimo paslaugas visiems Trakų rajono gyventojams, atsižvelgiant į jų amžių, lytį, tautybę, pagal individualius ir visuomenės poreikius;
3. gerinti moksleivių įsidarbinimo gebėjimus, skatinti nuolatinį žinių siekimą.

2008 m. kovo 1 d. PIT buvo akredituotas (akreditacijos paž. nr. 245). PIT'e dirba 2 darbuotojos: psichologė ir jos asistentė, į kurias gali kreiptis mokiniai, jų tėvai, mokytojai, specialistai (psichologai, socialiniai pedagogai ir kt.), kiti Trakų rajono gyventojai.

2007 m. parengtas „Profesinio informavimo ir konsultavimo kursas“, skirtas bendrojo lavinimo mokyklų 10–12 klasių mokiniams.

3.2. Vykdoma veikla socialinės atskirties ir rizikos grupėms

Pagrindinis Trakų švietimo centro tikslas – šviesti ir ugdyti Trakų rajono gyventojus. Dėmesys tenka ne tik tiems, kurie patys kreipiasi, pagalvojama ir apie tuos, kurie negali ar nenori kreiptis į švietimo centrą ar kitą švietimo įstaigą. Dažniausiai tai būna socialiai atskirti žmonės, pavyzdžiui, anksti iškritę iš švietimo sistemos. Tokiems žmonėms sugrįžti ar neiškristi švietimo centras stengiasi padėti kurdamas projektus, organizuodamas renginius. Įgyvendinti du dideli projektai šia tema: tai „Karjeros link“ ir „Sėkmingo mokymo(si) link“, taip pat vykdomos kitos veiklos, pavyzdžiui, profesinio veiklinimo programa „Šešėlių dienos“, siekiant supažindinti vyresniųjų klasių mokinius, taip pat ir sugrįžusius į švietimo sistemą žmones su įvairiomis profesijomis ir specialybėmis.

Projektas „Karjeros link“ yra Norvegijos finansinio mechanizmo subsidijų schemos „Patirties perdavimo ir bendradarbiavimo ryšių tarp vietinio, regioninio ir euroregioninio lygio partnerių Lietuvoje ir Norvegijoje stiprinimas“ paprojektis Nr. INDR/TES-011, įgyvendinamas Trakų švietimo centre nuo 2009 m. spalio 14 dienos. Paprojekčio įgyvendinimui skirti 121 072 litai.

Trakų švietimo centro parengtas projektas „Sėkmingo mokymo(si) link“ priklauso Europos struktūrinių fondų projektams finansuotiems pagal 2.4 priemonę „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“. Gauta 356 tūkstančių litų įgyvendinti projektui iš ES struktūrinių fondų ir Lietuvos nacionalinio biudžeto.

Leidinyje pristatoma geroji patirtis vykdant bei organizuojant šiuos projektus, taip pat vykdant kitas veiklas.

Projektų gimimo idėja, kliento apibūdinimas

Švietimo centras rūpinasi rajono gyventojų išsilavinimu, ieško galimybių ir būdų padėti įgyvendinti mokymo(si) visą gyvenimą strategiją.

Tuo tikslu vykdomos gyventojų apklausos, nagrinėjamos prieinamos duomenų bazės. Gyventojų surašymo (2002 m.) duomenys parodė, kad Vilniaus krašte žemiausią bazinį išsilavinimą turi Šalčininkų, Vilniaus rajono gyventojai, o treči nuo galo – Trakų rajono gyventojai.

Pasidomėjus giliau ir atlikus sugrįžusiųjų į mokymosi sistemą apklausą paaiškėjo, kad pati mokymosi vieta ir forma trukdo įgyti išsilavinimą. Dauguma nurodė, kad vakarinės klasės Lentvaryje jiems sunkiai pasiekiamos, nes iki Lentvario 40 km. Kiti teigė, kad dirba 12–14 val. ir neturi sąlygų mokytis. Todėl ir buvo imtasi mokymą priartinti prie suaugusiųjų – kurti seniūnijose konsultacinius punktus bei daugumą medžiagos pateikti virtualioje aplinkoje, nuotoliniu būdu.

Kadangi trūko darbo patirties su mokiniais, kurie praradę mokymosi motyvaciją, o to išmokti Lietuvoje nebuvo galimybių, ieškota partnerių užsienyje. Pradėjus domėtis šiuo klausimu paaiškėjo, kad galias nuotolinio mokymosi tradicijas turi Norvegijos suaugusiųjų ugdymo centrai. Džiugu, kad pavyko užmegzti ryšį su daug pažengusiais šioje srityje specialistais, o jie sutiko būti Švietimo centro partneriais šiame projekte. Jiems padedant pavyko sukurti motyvacijos įvertinimo ir kėlimo metodiką, kuri dabar sėkmingai taikoma švietimo centre. Remiantis gauta patirtimi buvo sukurta mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimo programa.

Į suaugusiųjų nuotolinį mokymąsi sugrąžintas 401 suaugusysis. Įkurta 11 konsultacinių punktų.

Trakų švietimo centro nuotolinio mokymosi klientų amžius svyruoja tarp 16 ir 49 metų. Jaunų žmonių daugiausia Aukštadvaryje ir Rūdiškėse. Tą lemia tose vietovėse įsikūrusios mokyklos: Rūdiškėse – „Sodžiaus amatų“, Aukštadvaryje – Žemės ūkio mokykla. Daugiausia, kaip ir tikėtasi, mokytis sugrįžo 20–29 metų asmenys, o mažiausia grupė – vyresnių kaip

30 metų. Daugiausia jų – Lentvaryje. Lentvario gyventojai dirba sostinėje, Vilniuje, darytina prielaida, kad tai gali būti viena iš priežasčių siekti geresnio bazinio išsilavinimo.

Didžioji dauguma dabartinių švietimo centro mokinių bendrojo lavinimo mokykloje baigė devynias arba dešimt klasių, bet yra ir tokių, kurie baigė šešias, septynias, aštuonias arba vienuolika klasių. Savo pažangumą dauguma jų vertina vidutiniškai, labai gerai savo pažangumo neįvertino niekas.

Vidurinėje mokykloje jiems prasčiausiai sekėsi užsienio kalbos bei matematika arba keletas dalykų iš karto, o profesionalios pagalbos mokykloje jie nesulaukė. Dauguma iškrito iš nuosekliojo mokymosi sistemos dėl materialinių sąlygų arba asmeninių priežasčių, kiti dėl pažangumo, elgesio problemų, blogų santykių su mokytojais ar draugais.

Grįžimas į nuoseklų mokymąsi pateisino daugumos mokinių lūkesčius, jiems pakanka konsultantų pagalbos. Jeigu dabar reikėtų rinktis iš naujo, jie vėl pasirinktų nuotolinį mokymąsi.

3.2.1. Projektas „Karjeros link“

Veiklos tikslas – išmokti naujų darbo su „iškritusiais“ formų, būdų bei metodų, siekiant motyvuoti juos siekti karjeros. Dėl to buvo anketuojami sugrįžusieji į mokymosi sistemą, vietoje atlikta analizė su partneriais iš Norvegijos, atvykusiais į Trakus ir apsilankiusiais konsultaciniuose punktuose; kuriama programa „Karjeros link“; stažuotė (centro ir konsultacinių punktų darbuotojų) Norvegijoje; parengta programa įgyvendinta dviejuose konsultaciniuose punktuose (24 akademiniai valandų mokymai), surengta konferencija (programa pristatyta kitiems darbuotojams).

Projekto tikslinė grupė – pareiškėjo darbuotojai ir konsultacinių punktų darbuotojai, teikiantys viešąsias paslaugas.

Metodai ir priemonės:

- ▶ „iškritusiųjų“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos ir sugrįžusiųjų anketa-
vimas. Ši veikla ypač svarbi, nes tinkamai parengtas klausimynas ir
išsamiai į jį atsakę sugrįžusieji atskleidė tas silpnąsias vietas, kurias
turėjo pašalinti rengiama metodika, siekiant motyvuoti „iškritusiuo-
sius“ siekti karjeros ir tęsti mokymąsi;
- ▶ partnerių iš Norvegijos vizitas į Trakus buvo reikalingas tam, kad jie
susipažintų su esama situacija, pabendrautų su „iškritusiaisiais“
ir sugrįžusiaisiais. Tik įvertinę situaciją jie galėjo padėti lietuvių
specialistams;
- ▶ Trakų švietimo centro ir konsultacinių punktų dvylikos darbuotojų
stažuotė Norvegijos OPUS Lilehamerio karjeros centre buvo reika-
linga tam, kad darbuotojai susipažintų su kolegų sukauptą patirtimi
ir galėtų pritaikyti savo darbe. Jie jau buvo susipažinę su padėtimi
Trakuose, žinojo, ką lietuvių specialistams reikia išmokti, įvaldyti;
- ▶ po dviejų stažuotė abiejose šalyse buvo sukurta mokymo metodika
„Karjeros link“, kurioje atsispindi darbo su sugrįžusiais į mokymosi
sistemą „iškritusiaisiais“ formos, metodai, būdai;
- ▶ sukurta mokymo metodiką „Karjeros link“ buvo būtina praktiškai pa-
naudoti, išbandyti. Tai atlikta dviejuose konsultaciniuose punktuose.
Visas mokymas truko 48 val., dalyvavo 40 mokytojų konsultantų.
Po mokymų programa buvo patikslinta, pakoreguota;
- ▶ konferencijoje buvo surengta stažuotėje dalyvavusių centro ir kon-
sultacinių punktų darbuotojų sukauptos patirties sklaida. Pasidalyta
patirtimi su kitų švietimo įstaigų vadovais, nes jų įstaigų mokslei-
viai irgi „iškrenta“ ir atsiduria gatvėje. Konferencijoje dalyvavo apie
40 asmenų.

Metodikos „Karjeros link“ turinį rasite leidinio 3 priede:

1. **Klausimynas „iškritusiųjų“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos ir sugrįžusiųjų motyvacijai nustatyti.**
2. **Teorinė medžiaga „Mokymosi motyvacijos didinimas – vienas svarbiausių ugdymo proceso sėkmės garantų“.**
3. **Teorinė medžiaga „Pokyčiai ir augimas sprendžiant dilemas“ – Norvegijos Lilehamerio karjeros centro prof. Rune's Flodstrømo pranešimas.**

3.2.2. Projektas „Sėkmingo mokymosi link“

Projekto tikslai

1. Sudaryti rajono gyventojams sąlygas mokytis visą gyvenimą, gerinant mokymosi paslaugų prieinamumą, patrauklumą.
2. Užtikrinti, kad rajono gyventojai pagal savo sugebėjimus galėtų ugdyti žmogiškąjį kapitalą ir išliktų paklausūs darbo rinkoje, pritaikytų prie besikeičiančios ekonomikos ir rinkos sąlygų.

Projekto uždaviniai

1. Išplėtoti rajone formalaus suaugusiųjų mokymosi, konsultacinių punktų skaičių iki 8, kad visiems gyventojams būtų galimybė tęsti mokymąsi.
2. Taikyti įvairesnes mokymosi formas: ne tik vakarinę, bet ir sesijinę, nuotolinę, kad visi galėtų rasti sau prieinamą mokymosi formą, metodus.
3. Parengti nuotoliniam mokymui atskirų mokomųjų dalykų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas ir medžiagą darbui virtualioje aplinkoje.
4. Sukurti mokymosi programą „iškritusiems“ iš nuosekliojo mo-

- kymosi sistemos mokiniams, turintiems intelekto bei kitų raišdos sutrikimų, kuri apimtų bendrojo lavinimo sistemos dalykų ir darbinių, ekonominių, socialinių, meninių bei komunikacinių gebėjimų formavimą.
5. Atsižvelgiant į individualias mokymosi galias, parengti asmens lygį atitinkančias mokymosi programas.
  6. Palaikyti glaudžius ryšius su darbo birža ir padėti žmonėms, turintiems dėl išsilavinimo problemų įsidarbinant, įgyti reikiamą išsilavinimą grįžtant mokyti.
  7. Aktyvinti žmones informuojant juos apie mokymosi galimybes kaip efektyviausią būdą socialinei atskirčiai įveikti.
  8. Sumažinti tarpregioninius skirtumus išsilavinimo srityje, palaikyti rajono gyventojų konkurencingumą darbo rinkoje, suteikiant antrą galimybę mokyti.

Tikslinė grupė – „iškritusieji“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos asmenys, t. y. vaikai ir suaugusieji, neįgiję pagrindinio išsilavinimo pažymėjimo, taip pat mokiniai „iškritę“ iš profesinio mokymo įstaigų ir neįgiję kvalifikacijos, reikalingos patekti į darbo rinką.

Metodai ir priemonės

I etapas: vykdymo grupės sudarymas ir pasirengimas darbui virtualioje aplinkoje

1. Darbo grupės paieška. Darbo grupę sudarė 30 pedagogų – konsultantų, įvairių mokomųjų dalykų mokytojų, kurie parengė mokymąsias programas, medžiagą darbui virtualioje aplinkoje, o vėliau pradėjo dirbti konsultantais. Planuota pakviesti 50 pedagogų grupę, o vėliau atrinkta 30 rajono mokytojų, gyvenančių įvairiose rajono vietovėse, kad galėtų dirbti konsultaciniuose punktuose.

- Atranka vykdyta tarp savo rajono pedagogų, įvertinant jų kvalifikaciją, darbo patirtį, testo po seminaro rezultatus, kompiuterinio raštingumo lygį.
2. Skelbtas viešas konkursas ir atrinkti 2 lektoriai ekspertai iš vienos Europos šalies (Švedijos), jie organizavo savaitės trukmės seminarą mokytojams (50), ketinantiems parengti mokomąsias programas ir kitą medžiagą mokymui per atstumą. Šią veiklą vykdyti numatyta dėl patirties šiame darbo bare stokos.
  3. Seminaro organizavimas ir darbo grupės sudarymas. Seminarui pasibaigus – testas. Iš 50 pedagogų atrinkti 30, jie sudarė darbo grupę. Atrankoje dalyvavo valdymo grupės nariai, administracija.
  4. 30 pedagogų darbo grupė apmokyta dirbti virtualioje kompiuterinėje aplinkoje. Nors darbo grupės nariai moka dirbti kompiuteriu, per seminarą jie mokyti tų subtilybių, kurias būtina žinoti pateikiant užduotis, jas vertinant ir t. t. Kursams praversti pasirinktas ir į projekto vykdymo grupę įdarbintas inžinierius kompiuterininkas, kuris visą projektą dirbo kartu su vykdymo grupe.
  5. Šeši darbo grupės nariai vyko į Švediją praktiškai susipažinti su veikiančia nuotolinio mokymo sistema, medžiagos mokymams naudojimo galimybėmis, taikoma vertinimo, skatinimo, konsultavimo sistema, formomis. Į grupę atrinkti geriausiai kompiuterinio raštingumo kursų testą įveikę atskirų dalykų pedagogai: liuanistas, užsienio kalbų specialistas, matematikas, informatikas, gamtos ir socialinių mokslų specialistai bei vienas iš projekto vadovų.
  6. Pasidalijimas darbo patirtimi po vizito. Su įgyta patirtimi būtina supažindinti likusią darbo grupės dalį, kad galima būtų sklandžiai ir be trikdžių rengti mokymo programas.
  7. Įsigyta kanceliarinių prekių, reikalingų ugdymo procesui organizuoti ir mokymo programoms rengti. Vykdyti viešieji pirkimai.

8. Per viešuosius pirkimus įsigyta kompiuterių ir kompiuterinės įrangos.

II etapas: programų ir medžiagos rengimas

1. Programos ir medžiagos mokymams nuotoliniu būdu rengimas. Parengtos 3 programos: pagrindinio, vidurinio ir specialiojo ugdymo. Tik mokant nuotoliniu būdu sudarytos sąlygos visiems mokytis. Darbo grupė iš viso dirbo 10 mėnesių. Planuota, kad kiekvienos darbo grupės narys dirbs 3 val. per darbo dieną. Su jais sudarytos darbo sutartys.
2. Parengtų programų pateikimas Švietimo ir mokslo ministerijai akredituoti.

III etapas: mokymų „iškritusiems“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos organizavimas

1. Per viešuosius pirkimus seniūnijose parinktos patalpos konsultaciniams punktams įrengti, jie įrengti. Orientuotasi į vietos bendruomenes, švietimo įstaigas. Sudarytos sutartys.
2. Jaunuolių ir suaugusiųjų „iškritusių“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos, paieška, registracija, grupių seniūnijose sudarymas.
3. Visiems jaunuoliams, kurie sugrįžo į nuoseklų mokymąsi ir pasirinko nuotolinio mokymosi būdą (nes kitomis formomis tęsti mokymosi nėra sąlygų), surengti kompiuteriniai kursai ir išmokyta dirbti virtualioje aplinkoje.
4. Konsultantų parinkimas iš 30-ties dirbusių pedagogų, rengusių programas darbui virtualioje aplinkoje, ir jų įdarbinimas konsultaciniuose punktuose.
5. Mokymų septyniose seniūnijose organizavimas.

IV etapas: projekto viešinimas, auditavimas, ataskaitų rengimas, gerosios patirties sklaida

1. Projekto viešinimas spaudoje, televizijoje.
2. Audito firmos parinkimas per viešųjų pirkimo konkursą.
3. Tarpinis auditas.
4. Ataskaitų rengimas.
5. Plakatu, lankstinukų ir rašiklių gamyba per viešuosius pirkimus, jų platinimas, kaip viena iš projekto viešinimo, informavimo priemonių.
6. Konferencijos kitų regionų švietėjams organizavimas įgytos gerosios patirties sklaidai.
7. Galutinis auditavimas.

Projekto dalyvio atsiliepimas

Blogai vidurinėje mokykloje mokiausi dėl daugelio priežasčių: dėl noro pasirodyti „ereliu“ draugams, nes tik taip galėjau būti reikšmingas; kita priežastis – trūko mokytojų bendravimo su manimi. Visi reikalavo – ir tėvai, ir mokytojai, bet niekas manęs giliau nepalietė, neišklausė. Gal dar ir paau-glystės laikotarpis, kai charakteris formavosi, turėjo įtakos...

Mokymasis nuotoliniu būdu – tai viskas kitaip. Trūksta draugų, nėra nuo ko nusirašyti. Mokytoja bendrauja kaip lygus su lygiu, tiki ir įtikinėja, kad tu gali, kaip ir visi, tik dirbk. Dirbi kartu, nes nėra kur trauktis. Už mažus darbus pagiria ir pats patiki savo jėgom. Svarbiausia – nieks nežemina, neįžeidinėja. Negali ateiti į konsultacijos paskirtu laiku, paskiria kitą. Ir kaip nenuėisi, jei dėl tavęs ateis, lauks. Pradedi gerbti tuos žmones. Daugeliui mokykloje trūksta individualaus ugdymo.

Baigiau vidurinę nuotoliniu būdu. Dabar mokausi Klaipėdos jūreivystės mokykloje. Dėkingas už tai, kad man padėjo atrast savo gyvenimą.

M. S.

3.2.3. Profesinio veiklinimo programa „Šešėlių dienos“

Karjeros planavimas paprastai būna ilgas ir sudėtingas procesas; blogiau, kai jis vertinamas nerimtai ir planas sudaromas atsitiktinai arba nesudaromas iš viso. Kadangi karjera prasideda jau mokykloje, būtent mokiniams ir reikėtų pradėti domėtis profesijomis, rinkti informaciją bei griauti mitus. Siekiant paskatinti mokinių susidomėjimą profesiniu pasauliu ir pagilinti žinias apie juos dominančių profesijų kasdienybę buvo sukurta programa „Šešėlių dienos“.

„Šešėlių dienų“ tikslas – profesinis veiklinimas, supažindinimas su profesijų atstovais, profesijų ypatybėmis bei aplinka, siekiant tikslingo ir kryptingo, sąmoningo moksleivių profesijos pasirinkimo.

Tikslinė grupė – rajono vidurinių bendrojo lavinimo mokyklų ir Trakų švietimo centro nuotolinio ugdymo vyresniųjų (11–12) klasių mokiniai, besirenkantys profesiją.

Veiklos metodai ir priemonės:

1. supažindinti mokyklas su programa; išsiųsti anketas būsimiems dalyviams;
2. gauti užpildytas anketas ir jas išanalizuoti, suklasifikuoti;
3. paruošti moksleivius: aptarti jų pasirinkimą ir motyvaciją, atlikti keletą profesinio kryptingumo testų;
4. duoti užduotį moksleiviams – pasidomėti pasirinkta profesija;
5. pagal anketų rezultatus surasti atitinkamų specialistų, kurių darbas bus stebimas bei su kuriais mokiniai galės pabendrauti apie profesiją;
6. po „Šešėlių dienų“ aptarti visus įspūdžius, sužinoti, kaip pakito požiūris į svajonių profesiją (jei vis dar noriu – kur galiu ją įgyti, jei nebe noriu, kodėl); pasidalyti patirtimi – kas ką naujo sužinojo, ką galėtų patarti kolegoms;

7. surinkti įspūdžius apie pačią šešėlių dienų programą būsimiems dalyviams; aptarti su darbdaviais bei stebėtais specialistais – kas programoje keistina, ar sutiks dalyvauti kitą kartą, kas buvo gerai, ką jie galėtų pasakyti apie dalyvį – kokią profesiją jam derėtų pasirinkti, kokiai jis, jų manymu, būtų tinkamas.

„Šešėlių dienų“ programoje dalyvavo 32 Trakų, Paluknio, Rūdiškių ir Onuškių mokyklų mokiniai. Iš viso jie bendravo su 23 įvairių profesijų atstovais, dirbančiais Lentvaryje, Trakų Vokėje, Trakuose bei Vilniuje. Tai padėjo mokiniams daugiau sužinoti apie pasirinktą profesiją ir geriau įvertinti savo pasirinkimą – vieni suprato, kad ši profesija yra būtent tai, ką jie norėtų veikti gyvenime, o kiti, atvirksčiai, pamatė, kad jų svajonių profesija ne tokia žavi, kaip atrodė iš pradžių. Vis dėlto dauguma teigė, kad naudinga pabendrauti su dominančios profesijos atstovu.

3.3. Bendradarbiavimas vykdant socialinės atskirties ir rizikos grupėms skirtą veiklą

Kadangi PIT yra vienas iš 3 Trakų švietimo centro skyrių, jo darbuotojos glaudžiai bendradarbiauja su kitų skyrių atstovais bei įstaigos administracija.

Tokio bendradarbiavimo pasekmė ir buvo du anksčiau aprašyti projektai: www.trakaisc.lt/Paprojektis/Karjeros; www.trakaisc.lt/Sekmingomokymoslink.

Socialinės atskirties ir socialinės rizikos grupei priskiriami specialiujų ugdymo(si) poreikių turintys asmenys; PIT bendradarbiauja su Pedagoginiu psichologiniu skyriumi, kurio darbuotojos nustato specialiujų ugdymo(si) poreikių turinčių asmenų galias ir sunkumus, rekomenduoja ugdymo programą bei ugdymo įstaigą.

Socialinės rizikos grupei priskiriami ir vaikai iki 18 m., kuriems skiriama minimalios priežiūros priemonė. Šiuos vaikus konsultuoja pedagoginio

psichologinio skyriaus specialistai, kurie dėl vaiko motyvavimo, ugdymo įstaigos parinkimo tariasi su PIT darbuotojais.

Neformalaus ir formalus suaugusiųjų švietimo ir kvalifikacijos tobulinimo skyriaus darbuotojai, dirbdami su socialinės atskirties ir socialinės rizikos grupės asmenimis, nukreipia juos į PIT darbuotojas dėl profesinio orientavimo ir konsultavimo paslaugų.

Taip pat vyksta bendradarbiavimas ir su išorinėmis organizacijomis. PIT, vykdydamas profesinio informavimo ir konsultavimo veiklą, bendradarbiaudamas su įstaigos administracija dalyvauja apskritojo stalo diskusijose bei rengia pranešimus rajono PIT atstovams, organizuoja seminarus rajono pedagogams, parengė bei išleido metodiką „Karjeros link“, kurią pristatė Trakų rajono ugdymo įstaigų vadovams. Glaudžiai bendradarbiaujama su Trakų rajono PIT'ais, kurie neturi psichologo ir psichologo asistento. PIT darbuotojos nuolat bendradarbiauja su KPS, darbo birža – dalyvauja jų organizuojamuose renginiuose. Šiais metais pradėta bendradarbiauti su NVO, verslo įmonėmis, kurios padeda ir konsultuoja PIT darbuotojas vykdant „Šešėlių dienas“, skirtas 11–12 klasių mokiniams iš arčiau susipažinti su būsima profesija.

3.4. Veiklos, skirtos socialinės atskirties ir rizikos grupėms, tęstinumo užtikrinimas

„Karjeros link“ projekto tęstinumas: parengta metodika įgyvendinama kitose seniūnijose esančiuose konsultaciniuose punktuose, kur yra „iškristusieji“ (Rūdiškėse, Grendavėje, Paluknyje, Aukštadvaryje, Lentvaryje, Senuosiuose Trakuose, Trakuose, Kruonyje, Pastrėvyje, Grigiškėse bei Vilniuje prie Romų centro). Taip į programą įtraukiama dar 100 „iškristusiųjų“. Su šia metodika supažindinti visų rajono švietimo įstaigų darbuotojai, surengiant konferenciją ir pristatant parengtą metodiką bei supažindinant su sėkmėmis ir problemomis, iškilusiomis įgyvendinant

metodiką. Konferencija vyko 2010-07-01 Trakų švietimo centre, joje dalyvavo apie 40 žmonių.

Su partneriais iš OPUS Lilehamerio karjeros centro bendradarbiaujama ir toliau, tobulinant parengtą metodiką.

„Sėkmingo mokymosi link“ projekto veikla tęsiama iki šiol, nes per projekto įgyvendinimo laikotarpį įrengta nuotolinio mokymosi sistema, įsteigti konsultaciniai punktai ir parengtos mokymosi programos, pritaikytos darbui nuotoliniu būdu.

Sukaupta patirtimi ir įgūdžiais dalijamasi su šią veiklą vykdančiomis institucijomis bei kitomis ugdymo įstaigomis, kurios galėtų palengvinti mokymo procesą, jį pajvairindamos bei pasitelkdamos šiuolaikines informacines technologijas, jų teikiamas galimybes.

Tęstinumo svarbą bei naudą pagrindžia ir nuotolinio mokymosi mokinių atsiliepimai.

1 SKYRIAUS PRIEDAI

1.1. testas „Asmenybės polinkiai“

Atsakykite į klausimą „Kurią iš dviejų galimybių pasirinktumėte?“. Reikia pasirinkti vieną iš dviejų atsakymų kiekvienoje eilutėje ir savąjį pasirinkimą pažymėti atsakymų lape.

A	ar	B
Rūpintis gyvūnais	1	Priziūrėti mašinas
Slaugyti ligonius	2	Braižyti schemas, programuoti
Iliustruoti knygas, kurti plakatus, atvirukus	3	Priziūrėti ir puoselėti augalus
Gaminti dirbinius iš medžio, audinių, metalo, molio ir kt.	4	Rūpintis prekių reklama, prekiauti, bendrauti su klientais
Aptarinėti mokslinius straipsnius, knygas	5	Aptarinėti grožinę literatūrą, koncertus, spektaklius
Auginti jauniklius (kačiukus, šuniukus, veršiukus ar kt.)	6	Treniruoti draugus, mokyti juos atlikti įvairius darbus
Kopijuoti paveikslus arba derinti muzikos instrumentus	7	Vairuoti krovininę transporto priemonę
Teikti žmonėms jiems reikalingą informaciją (ekskursijose, informacijos biure, telefonu ir pan.)	8	Apipaivalinti vitrinas, parodas arba vaidinti spektakliuose, groti koncertuose
Remontuoti (daiktus, būstą ir pan.)	9	Redaguoti tekstus, koreguoti piešinius
Gydyti gyvūnus	10	Atlikti apskaičiavimus
Išvedinėti naujas augalų rūšis	11	Konstruoti, projektuoti, kurti naujus pramonės gaminius (mašinas, drabužius, maisto produktus ir pan.)
Spręsti ginčus ir konfliktus, įtikinėti, bausti	12	Tikrinti, tikslinti ir tvarkyti schemas, brėžinius, lenteles
Stebėti ir tyrinėti meninės saviveiklos būrelių veiklą	13	Stebėti ir tyrinėti mikroorganizmų gyvenimą
Derinti medicininę aparatūrą (įvairius prietaisus ir pan.)	14	Teikti žmonėms medicininę pagalbą susižeidus, po traumų ir pan.

A	ar	B
Tiksliai aprašinėti stebimus reiškinius, įvykius, matuojamus objektus ir pan.	15	Meniškai aprašinėti, perteikti realius ir įsivaizduojamus įvykius
Ligoninėje atlikinėti laboratorinius tyrimus	16	Priiminėti, apžiūrinėti ligonius, kalbėtis su jais, skirti jiems gydymą
Dažyti bei dekoruoti patalpų sienas, gaminių paviršius	17	Montuoti bei surinkti mašinas bei įvairius prietaisus
Organizuoti bendraamžių ar jaunesnių moksleivių išvykas į teatrus, muziejus, turistinius žygius	18	Vaidinti scenoje, koncertuoti
Pagal brėžinius gaminti mašinas, drabužius, statyti pastatus	19	Braižyti, kopijuoti brėžinius, žemėlapius
Kovoti su augalų ligomis, sodų ir miškų kenkėjais	20	Dirbti kompiuteriu

Pažymėkite pasirinktas alternatyvas šioje lentelėje.

GAMTA	TECHNIKA	ŽMOGUS	ŽENKLAS	MENINĖ RAIŠKA
1a	1b	2a	2b	3a
3b	4a	4b	5a	5b
6a		6b		7a
	7b	8a		8b
	9a		9b	
10a			10b	
11a	11b	12a	12b	13a
13b	14a	14b	15a	15b
16a		16b		17a
	17b	18a		18b
	19a		19b	
20a			20b	

Profesijų tipai

1 tipas: „žmogus – gamta“

Šios profesijos apibūdinamos žmogaus dalyvavimu gyvosios ir negyvosios gamtos procesuose. Šiam profesijų tipui priskirtinos profesijos, susijusios su Žemės tyrinėjimu (geologas, geofizikas, okeanologas, meteorologas ir pan.), augmenijos bei gyvūnijos tyrinėjimu (botanikas, biologas, zoologas, ornitologas, kinologas, genetikas, ekologas ir pan.), gyvulininkyste ir augalininkyste (sodininkas, agronomas, daržininkas, zootechnikas, veterinaras ir pan.).

2 tipas: „žmogus – technika“

Šio tipo profesijose negalima apsieiti be įvairių mašinų, mechanizmų, įrenginių ir instrumentų. Tai visa eilė pramonės srityje svarbių profesijų (elektrikas, šaltkalvis, tekintojas, siuvėjas, audėjas, inžinierius ir pan.), o taip pat transporto priemonių valdymas bei aptarnavimas.

3 tipas: „žmogus – ženklų sistema“

Šiam profesijų tipui priskirtinos su informacijos apdorojimu susijusios profesijos. Tai darbas su sistemomis: kalbinėmis (bibliografas, notaras, lingvistas, istorikas, filologas, filosofas, literatūrologas ir pan.), abstrakčiomis–matematinėmis (statistikas, matematikas, kasininkas, buhalteris, ekonomistas ir pan.), grafinėmis (braižytojas, konstruktorius, kartografas, šturmanas ir pan.), ženklų apdorojimo (programuotojas, informatikas ir pan.).

4 tipas: „žmogus – meninė išraiška“

Šiam tipui priskiriamos visos su menu susijusios profesijos. Tai ir vaizduojamoji kūryba (tapytojas, dizaineris, skulptorius, architektas ir pan.), ir taikomasis menas (modeliuotojas, juvelyras ir pan.), meninių reginių kūryba (kompozitorius, muzikantas, vokalistas, dirigentas, šokėjas, balemeisteris, aktorius, režisierius, operatorius ir pan.).

5 tipas: „žmogus – žmogus“

Šių profesijų esmė yra bendravimas, todėl būtina mokėti užmegzti ir palaikyti kontaktus su žmonėmis. Šiam tipui priskirtinos pedagoginės profesijos (mokytojas, auklėtojas, treneris, dėstytojas), teisėtvarkos sritis (policininkas, tardytojas, prokuroras, advokatas ir pan.), kultūros sritis (bibliotekininkas, ekskursijų vadovas, gidas, korespondentas ir pan.), aptarnavimo sritis (pardavėjas, padavėjas, stjuardas, kirpėjas ir pan.). Medicinos srities profesijos (slaugytoja, gydytojas, felčeris) taip pat sąlyginai priskirtini šiam tipui, tačiau iš dalies susijusios ir su kitais, kaip antai „žmogus – gamta“, „žmogus – technika“.

1.2. testas „Vertybės“

Įvertinkite kiekvieną iš lentelėje išvardintų vertybių 10 balų sistemoje (1 – visai nesvarbi, 10 – ypatingai svarbi). Kokios vertybės svarbiausios? Pagalvokite, kaip jos gali paveikti jūsų karjeros kelią.

ASMENINĖS VERTYBĖS	SVARBUMAS
Pasiekimas (meistriškumo, sklandumo pojūtis)	
Pažanga (paaukštinimas, judėjimas pirmyn)	
Nuotykių (nauja patirtis ir iššūkiai)	
Prisirišimas (meilė, rūpestis)	
Konkurencija (pergalės, rizika)	
Bendradarbiavimas (darbas su kitais, komandinė veikla)	
Kūryba (inovacijos, vaizduotės taikymas)	
Ekonominis saugumas (pastovumas, pakankamos pajamos)	
Garbė (būti garsiam, gerai žinomam)	
Šeimyninė laimė	
Laisvė (nepriklausomybė, autonomija)	
Draugystė (artimi santykiai su kitais)	
Sveikata	
Naudingumas (pagalba kitiems, visuomenės tobulinimas)	
Vidinė harmonija (būti taikoje su pačiu savimi)	
Dora (tyrumas, nuoširdumas)	
Dalyvavimas (priklausymas grupei, įsitraukimas į bendras veiklas)	
Lojalumas (pareiga, pagarba, nuolankumas)	
Tvarka (ramybė, stabilumas)	
Asmeninis tobulėjimas (savojo potencialo naudojimas)	
Malonumai (džiaugsmas, pokštai, juokai, laisvalaikis)	
Jėga (kontrolė, autoritetas, įtaka kitiems)	
Pripažinimas (statusas, pagarba)	
Religija (stiprus tikėjimas)	
Atsakomybė	
Savigarba	
Turtas (pinigai, prabangūs daiktai)	
Išmintis (suprasti gyvenimą, atrasti žinių)	

1.3. pratimas „Profesiniai interesai“

Psichologas Džonas Holandas išskyrė ir aprašė šešias pagrindines profesinių interesų sritis. Pagalvokite apie savo praeitį ir dabartines veiklas ir suranguokite šias interesų sritis nuo patraukliausios, labiausiai jums tinkančios (nr. 1) iki jums mažiausiai priimtinos (nr. 6).

Realistinis tipas	Tai tipas žmonių, kuriems patinka praktinės, fizinės jėgos bei koordinacijos reikalaujančios veiklos. Jie nemėgsta abstraktaus, teorinio mąstymo. Šiems žmonėms neįdomi socialinė sąveika, jie nemėgsta rodyti savo emocijų.
Tyrinėjantis tipas	Tokie žmonės domisi idėjomis, loginiu mąstymu, jiems patinka spręsti problemas. Jie mažai dėmesio skiria žmogiškiems santykiams, racionaliai sprendžia kylančius klausimus.
Meniškas tipas	Tokie žmonės turi lakią vaizduotę, jiems svarbu išreikšti save. Jie puikiai jaučiasi aplinkoje, kurioje gali pritaikyti savo kūrybiškumą bei atkleisti savo jausmus. Jie nepripažįsta taisyklių ir negali pakęsti nurodinėjimo.
Visuomeniškas tipas	Tokie žmonės mėgaujasi darbu grupėje. Jie linkę padėti kitiems žmonėms, spręsti grupės ar bendruomenės problemas. Dažnai tokie žmonės yra idealistai ir altruistai. Jų santykiai su kitais paprastai yra šilti ir nuoširdūs.
Veiklusis tipas	Tokie žmonės, kaip ir visuomeniški, mielai bendrauja su žmonėmis. Bet, skirtingai nei visuomeniški žmonės, jie domisi vadyba, pasižymi įtaigumu bei patraukliomis manieromis. Veikti jiems patinka labiau nei mąstyti. Tokie žmonės yra linkę vadovauti.
Įprastinis tipas	Tokie žmonės labiausiai mėgsta organizuoti ir planuoti. Jiems vertina saugumą bei patikimumą, mėgsta aiškumą ir kontrolę, tačiau blogiau jaučiais, kai reikia panaudoti savo vaizduotę.

1.4. testas. Asmenybės tipo nustatymas

Kiekvieną teiginį įvertinkite taškais: 0 – teiginys man visiškai netinka; 1 – teiginys man daugiau netinka, nei tinka; 2 – teiginys kartais man tinka, o kartais – ne; 3 – teiginys dažnai man tinka, 4 – teiginys man visiškai tinka. Asmeniškai aš patariu labai neskubėti su teiginių įvertinimais. Pvz., kaip pasakyti ar jus mėgsta visi jūsų „draugai“ ar ne? Galbūt jums taip tik atrodo, arba galbūt jūs palaikote santykius tik su tais žmonėmis, kurie jaučia jums palankumą. Todėl aiškinantis netikslumus, geriausia būtų pasitarti su šalia esančiais žmonėmis (jei tokių yra). Nesijaudinkite dėl taškų skaičiaus – svarbus jų proporcingas pasiskirstymas per visas dalis. Pradedame?

A dalis:

1. Aš svajoju atrasti vaistus nuo vėžio, AIDS ar kitos nepagydomos ligos.
2. Man patinka tokie filmai, po kurių dar reikia pasukti galvą norint išsiaiškinti, kas nutiko.
3. Man patinka ginčytis ir diskutuoti. Tik taip gimsta tiesa.
4. Kai ko nors nesuprantu, gilinuosi į tai tol, kol pavyksta suprasti.
5. Prieš pradėdamas rašyti kokį nors darbą, parengiu planą.
6. Man patinka žiūrėti „Discovery“ kanalo laidas.
7. Norėčiau dirbti tokį darbą, kuriame nuolat išmokčiau ką nors naujo.
8. Dirbsiu tik tokį darbą, kuriame galėsiu realizuoti savo gabumus, pašaukimą.
9. Man patinka skaityti įrenginių instrukcijas.
10. Su malonumu skaitau filosofų veikalus.

B dalis:

1. Man svarbiausia, kad uždirbčiau tiek pinigų, jog nereikėtų sukti dėl jų galvos.
2. Man patinka kalbėtis apie konkrečius ir suprantamus dalykus.
3. Į parduotuvę visada einu su pirkinių sąrašu.
4. Dovanoju daiktus, turinčius praktinį pritaikymą.
5. Žinau, kurioje parduotuvėje kokie maisto produktai pigiau kainuoja.
6. Norėčiau dirbti tokį darbą, kuriame pasikeitimai ir išbandymai būtų retenybė.
7. Šnekėdamasis su žmogumi, moku padaryti teigiamą įspūdį.
8. Knygas, ypač grožines, skaitau retai.
9. Mielai dirbčiau administracinį darbą, jei tik už jį pakankamai mokėtų.
10. Iš darbo daug malonumo nesitikiu – tam yra laisvalaikis.

Dabar iš A ir B dalių išsirinkite tik vieną teiginį, kuris jūsų manymu jums labiausiai tinka ir jį įvertinkite 8 taškais. Atskirai sudėkite visus A dalies taškus ir B dalies taškus. Atimkite iš A dalies B dalies taškus, jei neigiamą skaičių, vadinasi jūsų dominuojanti raidė B, jei teigiamą – A.

C dalis:

1. Savo draugų kompanijoje esu vakarėlių ir laisvalaikio organizatorius(-ė).
2. Ginčiuose moku šnekėti taip, kad mano žodis būtų paskutinis.
3. Man patinka komandinis sportas – ir žiūrėti, ir žaisti.
4. Mėgstu užduotis grupėse – darbus kitiems dažniausiai paskirstau aš.

5. Turiu svarią nuomonę ir šeimoje, ir draugų rate.
6. Moku pasiekti to, ko trokštu taip, kad visi būtų patenkinti.
7. Jei su draugu(-e) einame į kiną, filmą išrenku aš.
8. Man pasitaiko įsikišti į pokalbį, kuris manęs neliečia.
9. Manau, kad patinku beveik visiems, žmonėms, kuriuos pažįstu.
10. Man patinka sakyti savo nuomonę net ir tada, kai niekas jos neklausia.

D dalis:

1. Man patinka būti vienam(-ai).
2. Dirbant dviese tą patį darbą, man sunku pasidalinti pareigomis.
3. Man sudėtinga mokytis dviese – kito žmogaus požiūris ir metodai trukdo.
4. Ginčai man nepatinka, juose dažniausiai tyliu.
5. Svajoju apie tokią darbo vietą, kurioje sėdėsiu vienas(-a).
6. Patarimo klausiu retai, o dar rečiau jų klausau.
7. Šneku tyliai, todėl manęs dažnai klausia: „Ką sakei?“.
8. Mane erzina žmonės, kurie daug šneka.
9. Rašiniai apibrėžta tema man patinka labiau, nei laisva.
10. Didžiausios mano dorybės – patikimumas ir sąžiningumas.

Dabar iš C ir D dalių išsirinkite tik vieną teiginį, kuris jūsų manymu jums labiausiai tinka ir jį įvertinkite 8 taškais. Atskirai sudėkite visus C dalies taškus ir D dalies taškus. Atimkite iš C dalies D dalies taškus, jei neigiamą skaičių, vadinasi jūsų dominuojanti raidė D, jei teigiamą – C.

E dalis:

1. Humanitariniai mokomieji dalykai man sekasi geriau, nei tikslieji.
2. Kad pasiruoščiau istorijoms pamokoms, skaitau knygas papildomai.
3. Man lengva mokytis kalbų.
4. Lietuvių kalbos kirčiavimas – ne toks jau ir sudėtingas, kaip atrodo.
5. Datas įsiminti man labai sunku.
6. Moku išradingai ir gražiai supakuoti dovanas.
7. Rašau dienoraštį arba blogą.
8. Norėčiau dirbti darbą tiesiogiai nesusijusį su skaičiais.
9. Mano nuomone, dailės ir muzikos pamokų mokykloje yra per mažai.
10. Man patinka fotografuoti. Savo darbus kai kada ir eksponuoju.

F dalis:

1. Esu nugalėjęs miesto matematikos olimpiadoje.
2. Pasirinkau tiksliųjų mokslų profilį ir tuo labai džiaugiuosi.
3. Puikiai suprantu dėl ko fizika laikoma visų mokslų motina.
4. Norėčiau mokytis Japonijoje, nes ten labiausiai išvystytos technologijos.
5. Jei reikia sudėti kelis dviženklus skaičius, skaičiuoju mintinai.
6. Papildomai mokausi informatikos ir programavimo.
7. Norėčiau dirbti buhalteriu ar apskaitininku.
8. Esu girdėjęs(-uisi), kad pasižymiu ypač loginiu mąstymu.
9. Galėčiau paaiškinti terminus „infliacija“ ir „devalvacija“.
10. Diena be kompiuterio – veltui praleista diena.

Dabar iš E ir F dalių išsirinkite tik vieną teiginį, kuris jūsų manymu jums labiausiai tinka ir jį įvertinkite 8 taškais. Atskirai sudėkite visus E dalies taškus ir F dalies taškus. Atimkite iš E dalies F dalies taškus, jei neigiamą skaičių, vadinasi jūsų dominuojanti raidė F, jei teigiamą – E.

Dabar sudėkite visas dominuojančias raides ir turėtumėte gauti vieną iš šių galimų variantų:

ACE – Pranašas

ACF – Analitikas

ADE – Menininkas

ADF – Mokslininkas

BCE – Prodiuseris

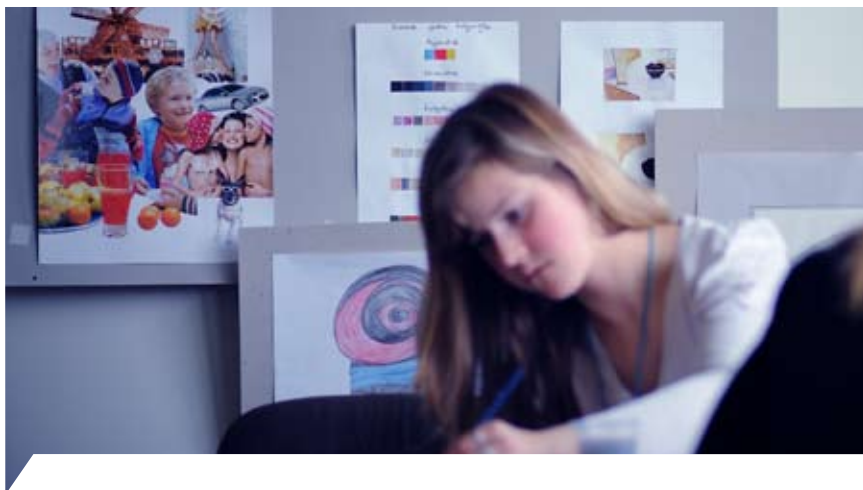
BCF – Bankininkas

BDE – Amatininkas

BDF – Buhalteris

O dabar, apie kiekvieną išsamiau:

Pranašas – Šio tipo žmonės iš esmės yra teoretikai, linkę į viską gilintis. Jiems įdomi pasaulio sandara, žmonių mintys, elgesio motyvai. Jie paprastai domisi filosofija, daug skaito, mėgsta įvairias teorijas ir nuolat viskame ieško prasmės. Kadangi yra labai apsiskaitę ir moka sklandžiai reikšti savo mintis, bei patraukti paskui save krūvas gerbėjų, tokie žmonės yra gimę būti lyderiais. Kad ir ką dirbtų, pranašas niekada nebus pilka pelė. Galiausiai jis vis tiek taps padalinio, skyriaus ar visos kompanijos vadovu. *Tinkamos specialybės: politologija, sociologija, psichologija, filosofija, režisūra, teologija.*

Analitikas – Šio tipo žmonėms pasaulis pagrįstas ekonominiais ryšiais. Jie puikiai susigauja investicinėse kryptyse, žino, kaip pokyčiai Kinijos ekonomikoje gali paveikti Lietuvos kaimiečio gyvenimą, numano, kokios akcijos kils kitais metais. Svarbiausia, jie visada žino atsakymą į klausimus, prasidedančius “kodėl”. Tokiems žmonėms tinka dirbti finansų analitikais, patarėjais, bankų redaktorais. Jie turi įgimtų lyderio sugebėjimų, todėl gali užimti ypač aukštus postus. *Tinkamos specialybės: ekonomika, vadyba, finansai, teisė, archeologija, istorija, aplinkos inžinerija, kraštotyra.*

Menininkas – Šio tipo žmonės siekia ne padaryti karjerą, o susirasti profesiją. Tokią, kuri padėtų jiems realizuoti įgimtus gabumus. Tai – daugiau humanitarinio profilio žmonės, mėgstantys dirbti savarankiškai. Jų svajonė – turėti profesiją, ar sritį organizacijoje, už kurią jie būtų patys vieni iki galo atsakingi. Dažnai finansinis atlygis nėra pagrindinis kriterijus. Būdami kruopštūs ir besigilinantys į viską iki smulkmenų, tokie žmonės sunkiai priima kritiką ir nelengvai dalinasi atsakomybę. Vadovauti nėra linkę, tačiau paklusti kitiems irgi nelabai mėgsta. *Tinkamos specialybės: kalbos, lingvistika, dailė, muzika, teatras.*

Mokslininkas – Šio tipo žmonėms svarbiausia – atrasti kažką naujo, sukurti vaistus nuo nepagydomų ligų, išsiaiškinti, kaip veikė senovės romėnų prietaisai ir pan. Darbo jiems reikia ne tam, kad pasiektų jame aukštų postų, ar uždirbtų krūvas pinigų. Šie žmonės siekia pagerinti savo ir visų mūsų gyvenimą savo naujais atradimais. Dirbdami tikslųjų mokslų srityje jie tiki, kad viską galima matematiškai suskaičiuoti, chemiškai apdoroti, ir paaiškinti pagal fizikinius dėsnius. *Tinkamos specialybės: fizika, chemija, matematika, biologija, biofizika, medicina, energetika, kraštovarkla, slauga.*

Prodiuseris – Tokie žmonės puikiai žino, kaip uždirbti pinigus. Jie – įvaizdžio meistrai. Turėdami vienokį, ar kitokį, dažniau – humanitarinį – išsilavinimą, tokio tipo žmonės sugeba susikurti sau klestinčią karjerą. Šio tipo žmonių puikūs bendravimo sugebėjimai, jie – praktiški ir jiems labai tinka dirbti pramogų versle. Renginių, parodų organizavimas, grupių, menininkų prodiusavimas, reklama – tai sritys, kuriose prodiuseris jaučiasi kaip namuose. Šie, lyderio savybių turintys asmenys yra nepaprastai patrauklūs ir charizmatiški. *Tinkamos specialybės: taikomasis menas, dailė, muzika, teatras, audovizualinis menas, renginių organizavimas, chorvedyba.*

Bankininkas – Šio tipo žmonės – praktiški ir linkę vadovauti. Jie moka ir mėgsta bendrauti, tačiau visada žino, kada, su kuo ir kiek verta būtų atviriems. Per daug nesigilindami į globalius klausimus ir svarstymus, jie puikiai išmano, kaip tvarkyti savo ūkį. Tokio tipo žmonės turi galimybių sukurti savo sėkmingą verslą, yra patikimi partneriai ir teisingi vadovai. Gyvenimo prasmės klausimai juos retai kankina, todėl dažniausiai tokie žmonės būna ne tik turtingi, bet ir laimingi. *Tinkamos specialybės: ekonomika, vadyba, verslo administravimas, turizmas.*

Amatininkas – Šio tipo žmonėms patinka turėti konkrečią profesiją. Jie nelinkę vadovauti, dažniau siekia visiškos nepriklausomybės, kad niekas „nesėdėtų ant galvos“. Šio tipo žmonės gali rinktis profesiją, kurioje, tiesiogine prasme, dirbs rankomis – t.y. kurs meno dirbinius, projektuos. Amatininkams nerūpi pripažinimas, jie nepretenduoja į didelius menininkus ar atradėjus. Tiesiog jiems patinka turėti amatą, kuriuo būtų malonu ir apsimokėtų užsiimti. *Tinkamos specialybės: taikomasis menas, kalbos, etnologija, stomatologija, odontologija.*

Buhalteris – Šiems žmonėms patinka skaičiai ir logika. Jie nesivaiko garbės, netrokšta lipti karjeros laiptais ir nesigviešia titulų. Šio tipo žmonės siekia turėti atskirą darbo sritį, už kurią yra atsakingi, kuo mažiau tiesioginių viršininkų ir, pageidautina, ramų kabinetą. Tokiems žmonėms tinka dirbti farmacijos laboratorijose, bankuose, įmonių apskaitose. Jiems svarbiausia – nepriklausomybė ir pakankamos pajamos. *Tinkamos specialybės: medicina, statistika, farmacija, geografija, biochemija, informatika.*

1.5. testas. Bendravimo lygio įvertinimas

Įpateiktą klausimą atsakykite pasirinkdami vieną iš atsakymų:

Taip, Kartais, Ne.

Testą sudarė V. F. Riachovskij (В. Ф. Ряховский).

KLAUSIMAS	TAIP 2 taškai	KARTAIS 1 taškai	NE 0 taškai
1. Numatytas dalykinis susitikimas. Ar susitikimo laukimas jus „išmuša iš vėžių“?			
2. Ar pavedimas skaityti pranešimą kokiame nors susirinkime, pasitarime ar panašiam renginyje kelia paniką ir nepasitenkinimą?			
3. Ar vizitą pas gydytoją bandote nukelti kiek įmanoma tolesnei datai?			
4. Jums siūlo važiuoti komandiruotei į tą miestą, kuriame jūs niekada nesilankėte. Ar darysite viską, kad šios komandiruotės išvengtumėte?			
5. Ar mėgstate pasakoti savo išgyvenimus bet kokiam sutiktam žmogui?			
6. Ar sudirgstate, jei gatvėje nepažįstamas žmogus kreipiasi į jus su prašymu (parodyti kelią, pasakyti laiką, atsakyti į klausimą)?			
7. Ar tikite, jog egzistuoja „tėvų ir vaikų“ problema ir skirtingų kartų žmonėms sunku suprasti vienas kitą?			
8. Ar susigėsite pažįstamam žmogui priminti apie kelių mėnesių senumo skolą?			
9. Kavinėje ar restorane jums patiekė prastos kokybės maistą. Ar jūs tik nustumsite piktai lėkštę ir nutylėsite?			

KLAUSIMAS	TAIP 2 taškai	KARTAIS 1 taškai	NE 0 taškai
10. Likote vienas su nepažįstamu žmogumi, jūs nepradedate su juo bendrauti ir tik jaučiate sunkumą, jei jis pirmasis prabilų. Ar taip?			
11. Jus šiurpina bet kokia ilga eilė (parduotuvėje, prie bilietų kasos). Jūs atsisakote savo ketinimų ar stojate į eilės galą ir kankindamiesi laukiate?			
12. Ar bijote dalyvauti kokioje nors darbo grupėje, nagrinėjančioje konfliktinę situaciją, skundą?			
13. Vertinate literatūros, meno kūrinis asmeniniais itin individualiais kriterijais ir jokių kitų nuomonių šiuo klausimu nepriimate. Ar taip?			
14. Ar išgirdę klaidingą nuomonę apie jums gerai žinomą sritį, jūs esate linkęs nutylėti ir nesivelti į ginčą?			
15. Ar jums kelia nepasitenkinimą kieno nors prašymas padėti išsiaiškinti vieną ar kitą klausimą?			
16. Ar jūs mieliau reiškiate savo mintis raštu nei žodžiu?			
Suskaičiuokite taškus stulpeliuose:			
Kiek iš viso:			

Interpretacija

TAŠKAI	INTERPRETACIJA
30–32	Jūs nekomunikabilus ir tai yra jūsų nelaimė, nes nuo to kenčiate tik jūs patys. Tačiau ir jūsų artimiesiems nelengva. Jumis sunku pasitikėti kai dirbate grupėje. Stenkitės bendrauti ir save kontroliuoti.
25–29	Jūs uždaro būdo, nekalbus, vienišius, todėl turite mažai draugų. Naujas darbas ir nauji kontaktai jei ir neįstamia jūsų į paniką, tai ilgainiui išveda iš pusiausvyros. Šią charakterio savybę jūs žinote ir būnate savimi nepatenkintas. Tačiau neapsiribokite tokiu nepasitenkinimu – tai įveikiama ir jūs galite pakeisti savo charakterį. Juk pasitaiko tokių situacijų, kuriose žavite savo komunikabilumu?
19–24	Jūs pakankamai komunikabilus ir nežinomoje aplinkoje užtikrintai jaučiatės. Naujos problemos jūsų negąsdina. Ir vis dėlto, su naujais žmonėmis kontaktuojate laikydamiesi atstumo, nenoriai dalyvaujate diskusijose ir ginčuose. Jūsų pasisakymuose kartais per daug sarkazmo, kuris visiškai nepagrįstas. Šiuos trūkumus galima ištaisyti.
14–18	Jūsų komunikabilumas – „norma“. Jūs žingeidus, mielai klausotės įdomaus pašnekovo, bendraudamas esate pakankamai kantrus, ginete savo nuomonę be staigių pykčio protrūkių. Be nemalonių nuogaštavimų bendraujate su nepažįstamais žmonėmis. Tačiau nemėgstate triukšmingų kompanijų; ekstravagantiški išpuoliai ir daugžodžiavimas jus erzina.
9–13	Jūs labai komunikabilus (kartais net per daug), smalsus, kalbus, mėgstate pasisakyti įvairiais klausimais, tuo kartais siutindamas aplinkinius. Mielai susipažįstate su naujais žmonėmis. Mėgstate būti dėmesio centre, niekam neatsisakote padėti, nors ne visada galite tai padaryti. Esate ūmus, tačiau greitai atleidžiate. Ko jums trūksta? Ištvėmės, kantrybės ir drąsos susidūrus su rimtomis problemomis. Jei labai norite, priverčiate save nenusileisti.
4–8	Jūs, greičiausiai, „fontanas“. Bendravimas veržte iš jūsų veržiasi. Jūs visada viską žinote. Mėgstate dalyvauti visose diskusijose, nors rimtos temos gali sukelti jums ir migreną ar melancholiją. Mielai atsakinėjate į bet kokį klausimą, net jei ir turimos žinios paviršutiniškos. Visur jaučiatės „savo vėžese“. Imatės bet kokio reikalo, nors ne visada jį pabaigate iki galo sėkmingai. Dėl šios priežasties vadovai ir kolegos bendrauja su jumis abejodami ir baimindamiesi. Susimąstykite apie tai.
3 ir mažiau	Jūsų komunikabilumas „nesveikas“. Jūs kalbus, daugiakalbis, kišatės į reikalus, kurie jūsų neliečia. Sprendžiate problemas, kurių visiškai neišmanote. Sąmoningai ar nesąmoningai dažnai būnate įvairių jūsų aplinkos konfliktų priežastimi. Esate ūmus, įsižeidžiantis, dažnai neobjektyvus. Rimtas darbas – ne jums. Žmonėms su jumis sunku ir darbe, ir namie, ir apskritai visur. Jums reikia keisti savo charakterį. Pirmiausia, ugdykite kantrybę ir santūrumą, pagarbiai elkitės su žmonėmis.

1.6. testas „Mano savybės“

„Mano savybės“ lentelėje individualiai pažymėkite jums būdingas savybes.

SAVYBIŲ SĄRAŠAS	BŪDINGA	KARTAIS BŪDINGA	NEBŪDINGA
Atsipalaidavęs			
Lengvai bendraujantis			
Savarankiškas			
Meniškas			
Organizuotas			
Patikimas			
Draugiškas			
Atsargus			
Linksmas			
Kantrus			
Ramus			
Gyvybingas			
Mandagus			
Patrauklus			
Pasitikintis savimi			
Smulkmenišką			
Populiarus			
Drovus			
Logiškas			
Impulsyvus			
Jautrus			
Keistas			
Užjaučiantis			
Užsispyręs			
Ryžtingas			

SAVYBIŲ SĄRAŠAS	BŪDINGA	KARTAIS BŪDINGA	NEBŪDINGA
Energingas			
Nuoširdus			
Rūpestingas			
Turintis humoro jausmą			
Kita (įrašykite)			

Asmens profilio blankas „Mano savybės“

Atrinkite penkias svarbiausias, jūsų manymu, savybes, kurios reikalingos profesinėje veikloje (turimoje arba pageidaujamoje), ir jas pagrįskite užpildydami asmens profilio blanką „Mano savybės“.

1. savybė	
pagrindimas	
2. savybė	
pagrindimas	
3. savybė	
pagrindimas	
4. savybė	
pagrindimas	
5. savybė	
pagrindimas	

2 SKYRIAUS PRIEDAI

2.1. priedas. Lietuvos profesinės mokyklos

Alantos technologijos ir verslo mokykla	Molėtų r.	Technikumo g. 2, Naujasodžio k., Alantos sen.
Alytaus dailiųjų amatų mokykla	Alytus	S. Dariaus ir S. Girėno g. 27
Alytaus profesinio rengimo centras	Alytus	Putinų g. 40
Amatų mokykla „Sodžiaus meistrai“	Vilnius	Antakalnio g. 27
Anyškėčių technologijos mokykla	Anyškėčių r.	Ažupiečių k., Anyškėčių sen.
Aukštadvario žemės ūkio mokykla	Trakų r.	Technikumo g. 1, Aukštadvario mstl.
Balbieriškio Mykolo Jeronimo Krupavičiaus žemės ūkio mokykla	Prienų r.	Klevų g. 10, Balbieriškio mstl.
Biržų politechnikos mokykla	Biržų r.	Skratiškių g. 6
Bukiškių žemės ūkio mokykla	Vilniaus r.	Mokyklos g. 1, Bukiškio k., Avižienių sen.
Daugų technologijos ir verslo mokykla	Alytaus r.	Ežero g. 30, Daugai
Dieveniškių žemės ūkio mokykla	Šalčininkų r.	Geranionų g. 38, Dieveniškių mstl.
Druskininkų amatų mokykla	Druskininkai	Gardino g. 45
Elektrėnų profesinio mokymo centras	Elektrėnai	Rungos g. 18
Gruzdžių žemės ūkio mokykla	Šiaulių r.	Jaunimo g. 1, Gruzdžių mstl.
Jonavos politechnikos mokykla	Jonavos r.	Kauno g. 75
Joniškėlio Igno Karpio žemės ūkio ir paslaugų mokykla	Pasvalio r.	Narteikių k., Joniškėlio apylinkių sen.
Joniškio žemės ūkio mokykla	Joniškio r.	Upytės g. 77
Kaišiadorių technologijų ir verslo mokykla	Kaišiadorių r.	Girelės g. 57
Kauno buitinių paslaugų ir verslo mokykla	Kaunas	V. Krėvės pr. 84
Kauno maisto pramonės mokykla	Kaunas	Taikos pr. 133
Kauno mechanikos mokykla	Kaunas	Taikos pr. 129

Kauno paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centras	Kaunas	Karaliaus Mindaugo pr. 11
Kauno prekybos ir verslo mokykla	Kaunas	Vilniaus g. 42
Kauno ryšininčių mokykla	Kaunas	Laisvės al. 33
Kauno statybininkų mokykla	Kaunas	R. Kalantos g. 80
Kauno statybininkų rengimo centras	Kaunas	V. Krėvės pr. 114
Kauno taikomosios dailės mokykla	Kaunas	V. Krėvės pr. 112
Kėdainių profesinio rengimo centras	Kėdainių r.	Šėtos g. 105
Kelmės profesinio rengimo centras	Kelmės r.	J. Janonio g. 11
Klaipėdos laivininkų mokykla	Klaipėda	Rambyno g. 14
Klaipėdos laivų statybos ir remonto mokykla	Klaipėda	Statybininkų pr. 39
Klaipėdos paslaugų ir verslo mokykla	Klaipėda	J. Janonio g. 13
Klaipėdos siuvimo ir paslaugų verslo mokykla	Klaipėda	Puodžių g. 10
Klaipėdos statybininkų mokykla	Klaipėda	Taikos pr. 67
Klaipėdos turizmo mokykla	Klaipėda	Taikos pr. 69
Kretingos technologijos ir verslo mokykla	Kretingos r.	Kretingsodžio k., Kretingos sen.
Kupiškio technologijos ir verslo mokykla	Kupiškio r.	Smilgių k., Noriūnų sen.
Kuršėnų politechnikos mokykla	Šiaulių r.	Daugėlių g. 17, Kuršėnai
Lietuvos reabilitacinis profesinio rengimo centras	Radviliškio r.	Gedimino g. 81
Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Klaipėdos policijos mokykla	Klaipėda	Jaunystės g. 7
Marijampolės profesinio rengimo centras	Marijampolė	Kauno g. 117
Mažeikių politechnikos mokykla	Mažeikių r.	Ventos g. 18
Pajūrio žemės ūkio mokykla	Šilalės r.	Dariaus ir Girėno g. 17, Pajūrio mstl.
Panevėžio Margaritos Rimkevičaitės technologinė mokykla	Panevėžys	Aldonos g. 4
Panevėžio prekybos ir paslaugų verslo mokykla	Panevėžys	Klaipėdos g. 146

Panevėžio profesinio rengimo centras	Panevėžys	Staniūnų g. 68
Plungės žemės ūkio ir verslo mokykla	Plungės r.	Mendeno g. 7
Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Ugniagesių gelbėtojų mokykla	Vilnius	R. Jankausko g. 2
Raseinių technologijos ir verslo mokykla	Raseinių r.	Muziejaus g. 8
Rokiškio technologijos, verslo ir žemės ūkio mokykla	Rokiškio r.	Konstantinavos k., Kazliškio sen.
Simno žemės ūkio mokykla	Alytaus r.	Ateities g. 10, Simnas
Skuodo kaimo verslų, amatų ir paslaugų mokykla	Skuodo r.	Laisvės g. 69
Smalininkų technologijų ir verslo mokykla	Jurbarko r.	Smalininkų k., Smalininkų sen.
Šeduvos technologijų ir verslo mokykla	Radviliškio r.	Jaunimo g. 12, Raudondvario k., Pakalniškių sen.
Šiaulių profesinio rengimo centras	Šiauliai	Gardino g. 4
Šilutės turizmo ir paslaugų verslo mokykla	Šilutės r.	Lietuvininkų g. 72
Šilutės žemės ūkio mokykla	Šilutės r.	Mokyklos g. 3, Pagrynių k., Šilutės sen.
Švenčionių profesinio rengimo centras	Švenčionių r.	Liepų al. 2, Cirkliščio k., Cirkliščio sen.
Tauragės profesinio rengimo centras	Tauragės r.	Aerodromo g. 7
Telšių regioninis profesinio mokymo centras	Telšių r.	S. Daukanto g. 6b, Varniai
Ukmergės technologijų ir verslo mokykla	Ukmergės r.	Kauno g. 108
Utenos regioninis profesinio mokymo centras	Utena	Aukštaičių g. 5
Uždarosios akcinės bendrovės „Telšių praktika“ dailiųjų amatų mokykla	Telšių r.	Muziejaus g. 29
Vabalninko žemės ūkio mokykla	Biržų r.	S. Nėries g. 8, Vabalninkas
Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Pasieniečių mokykla	Vilniaus r.	Medininkų k., Medininkų sen.

Varėnos technologijos ir verslo mokykla	Varėnos r.	J. Basanavičiaus g. 1
Veisiejų technologijos ir verslo mokykla	Lazdijų r.	Kailinių k., Veisiejų sen.
Vilkijos žemės ūkio mokykla	Kauno r.	Čekiškės g. 128, Vilkija
Vilniaus geležinkelio transporto ir verslo paslaugų mokykla	Vilnius	Islandijos g. 3/18
Vilniaus komunalinių paslaugų mokykla	Vilnius	Pakalnės g. 3
Vilniaus kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų reabilitacinis profesinio mokymo centras	Vilnius	Šilo g. 24
Vilniaus paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centras	Vilnius	Didlaukio g. 84
Vilniaus siuvėjų ir automechanikų mokykla	Vilnius	Geležinio Vilko g. 16
Vilniaus statybininkų rengimo centras	Vilnius	Laisvės pr. 53
Vilniaus technologijų ir dizaino kolegija	Vilnius	Antakalnio g. 54
Vilniaus technologijų ir verslo profesinio mokymo centras	Vilnius	Kalvarijų g. 159
Vilniaus technologijų, verslo ir žemės ūkio mokykla	Vilniaus r.	Parko g. 7, Baltosios Vokės k., Pagirių sen.
Vilniaus turizmo ir prekybos verslo mokykla	Vilnius	Žirmūnų g. 143
Visagino technologijos ir verslo profesinio mokymo centras	Visaginas	Festivalio g. 7
Zarasų žemės ūkio mokykla	Zarasų r.	Dimitriškių k., Zarasų sen.
Žeimelio žemės ūkio mokykla	Pakruojo r.	Naujamiesčio g. 6, Žeimelio mstl.

2.2. priedas. Lietuvos kolegijos

ALYTAUS KOLEGIJA	STUDIJŲ PROGRAMOS
Merkinės g. 2b LT-62252 Alytus tel. (8 315) 79075 faks. (8 315) 79132 el. paštas: rastal@akolegija.lt	Automobilių techninis eksploatavimas
	Buhalterinė apskaita
	Elektroninė leidyba
	Įmonių finansų vadyba
	Informacinių sistemų technologija
	Įstaigų ir įmonių administravimas
	Kompiuterinių tinklų administravimas
	Marketingo vadyba
	Prekybos vadyba
	Programavimas kompiuteriams
Statinių inžinerinės sistemos	
Verslo vadyba	
Vežimas automobilių transportu	

KAUNO KOLEGIJA	STUDIJŲ PROGRAMOS
Pramonės pr. 20 LT-50468 Kaunas tel. (8 37) 352218 faks. (8 37) 751135 el. paštas: priemimas@kauko.lt	Agroverslų technologijos
	Akušerija
	Anglų - vokiečių kalbų pedagogika
	Aprangos dizainas
	Automatinis valdymas
	Baldų ir medienos dirbinių gamyba
	Bendrosios praktikos slauga
	Biomedicininė diagnostika
	Buhalterinė apskaita
	Burnos higiena
	Dailės kūrinių restauravimas ir konservavimas
	Dailės pedagogika
	Dantų technologija
	Dekoratyvinė plastika

KAUNO KOLEGIJA	STUDIJŲ PROGRAMOS
	Dizainas
	Ergoterapija
	Farmakotechnika
	Finansai
	Geodezija
	Geoinformacinės sistemos
	Ikimokyklinis ugdymas
	Interjero elementų konstravimas ir gamyba
	Istaigų ir įmonių administravimas
	Kineziterapija
	Kompiuterių tinklų administravimas
	Kosmetologija
	Leidyba ir poligrafija
	Maisto pramonės technologija ir įrenginiai
	Maisto pramonės verslo vadyba
	Maisto sauga
	Multimedijos technologija
	Odontologinė priežiūra
	Prekybos vadyba
	Socialinė pedagogika
	Socialinis darbas
	Teisė
	Turizmo ir viešbučių vadyba
	Verslo anglų kalba
	Verslo vadyba
	Viešojo maitinimo technologija
	Želdinamų teritorijų inžinerija
	Želdiniai ir jų dizainas

**KAUNO MIŠKŲ IR APLINKOS
INŽINERIJOS KOLEGIJA**

Liepų g. 1, Girionys
LT-53101 Kauno raj.
tel. (8 37) 383082
faks. (8 37) 383140
el. paštas:
info@kmaik.lm.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Hidrotechnika
Kadastriniai matavimai ir nekilnojamo
turto formavimas
Plantacinės ir nemedieninės
produkcijos ūkis
Miško ūkis
Rekreacija
Želdiniai ir jų dizainas
Žemėtvarka

KAUNO TECHNIKOS KOLEGIJA

Tvirtovės al. 35
LT-50155 Kaunas
tel.: (8 37) 308620, (8 37) 308630
el. paštas:
ktk@ktk.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Automobilių techninis eksploatavimas
Autotransporto elektronika
Elektronikos technika
Elektros energetika
Elektros ūkio eksploatavimas
Kelių tiesimas
Statyba

KLAIPĖDOS VALSTYBINĖ KOLEGIJA

Dariaus ir Girėno g. 8
LT-92254 Klaipėda
tel. (8 46) 314572
el. paštas:
office@kvk.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Anglų-prancūzų kalbų pedagogika
Bendrosios praktikos slauga
Kineziterapija
Kosmetologija
Kultūrinės veiklos vadyba
Odontologinė priežiūra
Pradinio ugdymo pedagogika
Socialinė pedagogika
Socialinis darbas

**LIETUVOS AUKŠTOJI
JŪREIVYSTĖS MOKYKLA**

I. Kanto g. 7
 LT-92123 Klaipėda
 tel.: (8 46) 397248, (8 46) 397240
 el. paštas:
 info@lmc.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Jūrų laivavedyba
 Laivų energetinių įrenginių
 eksploatavimas
 Uosto ir laivybos įmonių finansai
 Uosto ir laivybos valdymas

MARIJAMPOLĖS KOLEGIJA

Vytauto g. 47
 LT-68303 Marijampolė
 tel.: (8 343) 98880, (8 343) 54872
 el. paštas:
 direkcija@marko.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Anglų ir antrosios užsienio kalbos
 (vokiečių arba rusų) pedagogika
 Automobilių ir traktorių techninis
 eksploatavimas
 Būhalterinė apskaita
 Dailės ir technologijų pedagogika
 Ikimokyklinis ugdymas
 Kultūrinės veiklos vadyba
 Lietuvių kalbos ir tikybos pedagogika
 Maitinimo verslo organizavimas
 Muzikos pedagogika
 Populiarioji liaudies muzika
 Pradinio ugdymo pedagogika
 Siuvininių technologijų
 Socialinė pedagogika
 Socialinis darbas
 Turizmo administravimas
 Verslo informacinės sistemos
 Verslo vadyba
 Vokiečių ir antrosios užsienio kalbos
 (anglų arba rusų) pedagogika
 Žemės ūkio technologija

PANEVĖŽIO KOLEGIJA

Laisvės a. 23
 LT-35200 Panevėžys
 tel. (8 45) 460485
 el. paštas:
 kolegija@panko.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Anglų ir vokiečių kalbų pedagogika
 Aplinkos apsauga
 Bendrosios praktikos slauga
 Būhalterinė apskaita
 Burnos higiena
 Dailės ir technologijų pedagogika
 Elektros ir automatikos įrenginiai
 Ikmokyklinio ugdymo pedagogika
 Informacijos sistemos
 Kineziterapija
 Kompiuterinė technika
 Kultūrinės veiklos vadyba
 Muzikos pedagogika
 Odontologinė priežiūra
 Pradinio ugdymo pedagogika
 Pramoginė muzika
 Reklamos vadyba
 Socialinė pedagogika
 Socialinis darbas
 Statyba
 Turizmo ir laisvalaikio vadyba
 Verslo vadyba

ŠIAULIŲ KOLEGIJA

Aušros al. 40
 LT-76241 Šiauliai
 tel. (8 41) 523768
 faks. (8 41) 525091
 el. paštas:
 administracija@siauliukolegija.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Aplinkos apsauga
 Automobilių techninis eksploatavimas
 Bendrosios praktikos slauga
 Būhalterinė apskaita
 Elektros energetika
 Elektros ir automatikos įrenginiai
 Finansai
 Informacinių sistemų technologijos

ŠIAULIŲ KOLEGIJA	STUDIJŲ PROGRAMOS
	Įstaigų ir įmonių administravimas
	Įstaigų ir įmonių ūkio priežiūra
	Kineziterapija
	Odontologinė priežiūra
	Prekybos vadyba
	Socialinis darbas
	Statyba
	Turizmo administravimas
	Vežimas kelių transportu
	Žemės ūkio technologija

UTENOS KOLEGIJA	STUDIJŲ PROGRAMOS
Maironio g. 7 LT-28142 Utena tel. (8 389) 51662 el. paštas: administracija@utenos-kolegija.lt	Aplinkosauga ir ekologija
	Bendrosios praktikos slauga
	Dantų technologija
	Ergoterapija
	Kineziterapija
	Odontologinė priežiūra
	Socialinė pedagogika
	Socialinis darbas
	Žemės ūkio technologija

VILNIAUS KOLEGIJA	STUDIJŲ PROGRAMOS
J. Jasinskio g. 15 LT-01111 Vilnius tel. (8 5) 2498107 faks. (8 5) 2497909 el. paštas: priemimas@viko.lt, viko@viko.lt	Aprangos dizainas
	Aprangos technologiniai įrengimai
	Bankininkystė
	Bendrosios praktikos slauga
	Biomedicininė diagnostika
	Buhalterinė apskaita
	Cheminės analizės technologija
	Draudimo vadyba

VILNIAUS KOLEGIJA

STUDIJŲ PROGRAMOS

Elektronikos technika
Ergoterapija
Finansai
Gestų kalba
Higieninė ir dekoratyvinė kosmetologija
Išimokyklinis ugdymas
Informacijos sistemos
Įstaigų ir įmonių administravimas
Kineziterapija
Kompiuterinė technika
Kostiumo dizainas
Kultūrinės veiklos vadyba
Maisto produktų technologija
Maitinimo verslo organizavimas
Muzikos pedagogika
Populiarioji muzika
Pradinio ugdymo pedagogika
Pramoginis scenos menas**
Prekybos vadyba
Programavimas kompiuteriams
Reklamos vadyba
Siuvinių projektavimas ir gamyba
Socialinė pedagogika
Šokio pedagogika
Šukuosenų dizainas
Telekomunikacijos
Turizmo ir viešbučių administravimas
Verslo vadyba
Veterinarija
Želdiniai ir jų dizainas

**VILNIAUS TECHNOLOGIJŲ
IR DIZAINO KOLEGIJA**

Antakalnio g. 54
LT-10303 Vilnius
tel. (8 5) 2341524
faks. (8 5) 2343769
el.paštas:
info@vtdko.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Automatika
Automobilių techninis eksploatavimas
Elektros energetika
Elektros ir automatikos įrenginiai
Fotografijos technologija
Gamybos vadyba
Geležinkelio riedmenų eksploatavimas
ir remontas
Geležinkelių automatikos sistemos
Geležinkelių eksploatavimas
Geodezija ir kadastras
Grafinis dizainas
Interaktyvusis dizainas
Interjero dizainas
Mechaninių technologijų inžinerija
Pašto veikla
Statinių inžinerinės sistemos
Statyba
Susisiekimo keliai ir statiniai
Šilumos energetika
Transporto informacinės sistemos
Vežimo kelių transportu technologija
Vežimo keliu transportu vadyba

STASIO ŠALKAUSKIO KOLEGIJA

Papilio g. 5
LT-44275 Kaunas
tel./faks. (8 37) 320641
el. paštas:
kolegija@ssk.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Katalikų religijos pedagogika

ŽEMAITIJOS KOLEGIJA

L. Ivinskio g. 5
 LT-90311 Rietavas
 tel. (8 448) 68471, (8 448) 68198
 el. paštas:
 vadf@zemko.lt, technof@zemko.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Buhalterinė apskaita
 Dailės ir technologijų pedagogika
 Elektros įrenginių techninė priežiūra
 Geodezija ir žemėtvarka
 Informatikos inžinieriaus
 Kaimo turizmo vadyba
 Kultūrinės veiklos vadyba
 Mašinų techninis eksploatavimas
 Mechaninių technologijų inžinerija
 Muzikos pedagogika
 Socialinis darbas
 Šokio pedagogika
 Verslo informacinės sistemos
 Verslo vadyba
 Želdiniai ir jų dizainas
 Žemės ūkio technologija

**V. A. GRAIČIŪNO AUKŠTOJI
VADYBOS MOKYKLA, VŠĮ**

Laisvės al. 33
 LT-44311 Kaunas
 Kęstučio g. 57a
 LT-44303 Kaunas
 tel.: (8 37) 320878, (8 37) 320281
 el. paštas:
 avm@avm.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Tarptautinio verslo vadyba
 Teisė
 Turizmo administravimas
 Marketingo vadyba

**VILNIAUS VADYBOS AUKŠTOJI
MOKYKLA**

J. Basanvičiaus g. 29 a
 LT-03109 Vilnius
 tel./faks.: (8 5) 2133606
 el. paštas:
 info@vva.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Verslo vadyba

SOCIALINIŲ MOKSLŲ KOLEGIJA	STUDIJŲ PROGRAMOS
Nemuno g. 2 LT-91199 Klaipėda tel./faks. (8 46) 397077 el. paštas: info@smk.lt	Bankininkystė
	Finansai
	Programavimas kompiuteriams
	Tarptautinio verslo vadyba
	Teisė
	Verslo komunikacijos vadyba
	Verslo vadyba

KLAIPĖDOS VERSLO KOLEGIJA	STUDIJŲ PROGRAMOS
Tilžės g. 46a Klaipėda tel./faks. (8 46) 310214 el. paštas: administracija@klvk.lt	Anglų kalba
	Bankininkystė
	Draudimo vadyba
	Ekonomika
	Finansai
	Teisė
	Verslo vadyba

KOLPINGO KOLEGIJA	STUDIJŲ PROGRAMOS
Raguvos g. 7 LT-44275 Kaunas tel.: (8 37) 201528, (8 37) 220030 el. paštas: info@am.kolping.lt	Anglų kalba
	Finansai
	Socialinis darbas
	Teisė
	Verslo vadyba

ŠIAURĖS LIETUVOS KOLEGIJA

Tilžės g. 22
 LT-78243 Šiauliai
 tel. (8 41) 525100
 faks. (8 41) 550035
 el. paštas:
 info@slk.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Renginių verslo vadyba
 Verslo vadyba
 Finansinių institucijų ekonomika
 Kompiuterių tinklų administravimas
 Multimedijos technologija
 Teisė

VAKARŲ LIETUVOS VERSLO KOLEGIJA

Šilutės pl. 2
 LT-91110 Klaipėda
 tel. (8 46) 311099
 faks. (8 46) 314320
 el. paštas:
 vlvk@vlvk.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Ekonomika
 Įstaigų ir įmonių administravimas
 Prekybos vadyba
 Programavimas kompiuteriams
 Rekreacijos ir turizmo verslo vadyba
 Statybos verslo vadyba
 Verslo vadyba

TARPTAUTINĖ TEISĖS IR VERSLO AUKŠTOJI MOKYKLA

Laisvės pr. 58
 LT-05120 Vilnius
 tel. (8 5) 2426000
 faks. (8 5) 2460300
 el. paštas:
 info@ttvam.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Anglų kalba
 Būhalterinė apskaita
 Finansai
 Programavimas kompiuteriams
 Reklamos vadyba
 Teisė
 Transporto vadyba
 Turizmo ir viešbučių administravimas
 Verslo vadyba

VILNIAUS VERSLO KOLEGIJA

Kalvarijų g. 125
LT-08221 Vilnius
tel./faks. (8 5) 2154884
el. paštas:
info@kolegija.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Anglų kalba
Draudimo vadyba
Programavimas kompiuteriams
Vadyba ir verslo administravimas

VILNIAUS DIZAINO KOLEGIJA

Akmenų g. 3
LT-03106 Vilnius
tel./faks. (8 5) 2611121,
mob. (8 685) 77770
el. paštas:
vdk@dizainokolegija.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Aprangos dizainas
Interjero dizainas

VILNIAUS KOOPERACIJOS KOLEGIJA

Konstitucijos pr. 11
LT-09308 Vilnius
tel./faks. (8 5) 2750183
el. paštas:
info@vkk.lt

STUDIJŲ PROGRAMOS

Buhalterinė apskaita
Informacijos vadyba
Verslo vadyba

2.3. priedas. Lietuvos universitetai

KAUNO MEDICINOS UNIVERSITETAS	STUDIJŲ SRITIS
A. Mickevičiaus g. 9 LT-44307 Kaunas tel. (8 37) 327208 faks. (8 37) 220733 el.paštas: komisija@kmu.lt	Socialinių mokslų
	Biomedicinos mokslų
<i>pagrindinės studijos, magistrantūra, doktorantūra</i>	

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS	STUDIJŲ SRITIS
107 kab., K. Donelaičio g. 73 LT-44029 Kaunas tel. (8 37) 300045 faks. (8 37) 300044 el. paštas: komisija@cr.ktu.lt	Humanitarinių mokslų
	Meno
	Socialinių mokslų
	Fizinių mokslų
	Technologijos mokslų
	Biomedicinos mokslų
<i>pagrindinės studijos, magistrantūra, doktorantūra, specialiosios profesinės studijos</i>	

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS	STUDIJŲ SRITIS
H. Manto g. 84 LT-92294 Klaipėda tel. (8 46) 398994 faks. (8 46) 398999 el. paštas: komisija@ku.lt	Humanitarinių mokslų
	Meno
	Socialinių mokslų
	Fizinių mokslų
	Technologijos mokslų
	Biomedicinos mokslų
<i>pagrindinės studijos, magistrantūra, doktorantūra</i>	

**GENEROLO J. ŽEMAIČIO LIETUVOS
KARO AKADEMIJA**
STUDIJŲ SRITIS

Šilo g. 5a
LT-10322 Vilnius
tel.: (8 5) 2127092, (8 5)2126313
faks. (8 5) 2127318
el. paštas:
studiju-skyrius@lka.lt

Socialinių mokslų
Biomedicinos mokslų

pagrindinės studijos, magistrantūra

**LIETUVOS KŪNO KULTŪROS
AKADEMIJA**
STUDIJŲ SRITIS

202 kab., Sporto g. 6
LT-44221 Kaunas
Tel. (8 37) 201476
faks. (8 37) 204515
el. paštas:
priemimas@lkka.lt

Socialinių mokslų

*pagrindinės studijos, magistrantūra,
doktorantūra*

**LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO
AKADEMIJA**
STUDIJŲ SRITIS

129 kab., Gedimino pr. 42
LT-01110 Vilnius
tel./faks. (8 5) 2623462
mob. 8 650 68648
el. paštas:
priemimas@lmta.lt

Humanitarinių mokslų
Meno

*pagrindinės studijos, magistrantūra,
doktorantūra*

**LIETUVOS VETERINARIJOS
AKADEMIJA**

112 kab., Tilžės g. 18,
LT-47181 Kaunas
tel. (8 37) 361902
faks. (8 37) 362417
el. paštas:
komisija@lva.lt

STUDIJŲ SRITIS

Socialinių mokslų

**LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO
UNIVERSITETAS**

309a kab., Studentų g. 11
LT-53361 Kauno rajonas
tel. (8 37) 752200
faks. (8 37) 397500
el. paštas:
komisija@nora.lzua.lt

*pagrindinės studijos, magistrantūra,
doktorantūra*

STUDIJŲ SRITIS

Socialinių mokslų

Technologijos mokslų

Biomedicinos mokslų

MYKOLO RIOMERIO UNIVERSITETAS

238 kab., Ateities g. 20
LT-08303 Vilnius
tel. (8 5) 2714704,
faks. (8 5) 2714622
el. paštas:
priemim@mruni.eu

*pagrindinės studijos, magistrantūra,
doktorantūra*

STUDIJŲ SRITIS

Socialinių mokslų

Fizinių mokslų

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS	STUDIJŲ SRITIS
Vilniaus g. 88 LT-76285 Šiauliai tel. (8 41) 595818, (8 41) 595755 faks. (8 41) 595809 el. paštas: priemimas@cr.su.lt	Humanitarinių mokslų Meno Socialinių mokslų Fizinių mokslų Technologijos mokslų Biomedicinos mokslų
<i>pagrindinės studijos, magistrantūra, doktorantūras</i>	

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA	STUDIJŲ SRITIS
Maironio g. 6 LT-01124 Vilnius Tel./faks. (8 5) 2105432 el. paštas: vda@vda.lt	Humanitarinių mokslų Meno Socialinių mokslų
<i>pagrindinės studijos, magistrantūra, doktorantūra</i>	

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS	STUDIJŲ SRITIS
201 kab., Donelaičio g. 52, III rūmai LT-44248 Kaunas tel./faks. (8 37) 323206 el. paštas: priemimas@art.vdu.lt	Socialinių mokslų Humanitarinių mokslų Fizinių mokslų Biomedicinos mokslų
<i>pagrindinės studijos, magistrantūra, doktorantūra</i>	

**VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS
UNIVERSITETAS**

204a kab., Saulėtekio al. 11
 LT-10223 Vilnius
 tel.: (8 5) 2744949, (8 5) 2745010
 faks. (8 5) 2370608
 el. paštas:
 priemimas@adm.vtu.lt

*pagrindinės studijos, magistrantūra,
 doktorantūra*

STUDIJŲ SRITIS

Meno
 Socialinių mokslų
 Fizinių mokslų
 Technologijos mokslų
 Biomedicinos mokslų

**VILNIAUS PEDAGOGINIS
UNIVERSITETAS**

Studentų g. 39
 LT-08106 Vilnius
 Tel./faks. (8 5) 2722246
 El. paštas:
 stojimas@vpu.lt

*pagrindinės studijos, magistrantūra,
 doktorantūra*

STUDIJŲ SRITIS

Humanitarinių mokslų
 Meno
 Socialinių mokslų
 Fizinių mokslų
 Technologijos mokslų
 Biomedicinos mokslų

VILNIAUS UNIVERSITETAS

103 kab., Saulėtekio al. 9, I rūmai
 LT-10222 Vilnius
 tel. (8 5) 2366251
 faks. (8 5) 2366254
 el. paštas:
 kvieciamė@vu.lt

*pagrindinės studijos, magistrantūra,
 doktorantūra*

STUDIJŲ SRITIS

Humanitarinių mokslų
 Socialinių mokslų
 Fizinių mokslų
 Technologijos mokslų
 Biomedicinos mokslų

**ISM VADYBOS IR EKONOMIKOS
UNIVERSITETAS**

Aušros Vartų g. 7a
LT-01305 Vilnius
tel. (8 5) 2123960
faks. (8 5) 2123961
el. paštas:
ism@ism.lt

E. Ožeškienės g. 18
LT-44254 Kaunas
tel. (8 37) 302405
faks. (8 37) 302368

STUDIJŲ SRITIS

Socialinių mokslų

studijų kryptis: vadyba ir verslo
administravimas, ekonomika,
tarptautinis verslas ir komunikacija

**LIETUVOS KRIKŠČIONIŠKOJO FONDO
AUKŠTOJI MOKYKLA (LKFAM)**

Kretingos g. 36
LT-92307 Klaipėda
Tel. (8 46) 310460
faks. (8 46) 310560
el. paštas:
admission@lcc.lt

Humanitarinių mokslų

Socialinių mokslų

studijų kryptis: teologija, filologija,
vadyba ir verslo administravimas

**TELŠIŲ VYSKUPO VINCENTO
BORISEVIČIAUS KUNIGŲ
SEMINARIJA**

Katedros g. 6
LT-87131 Telšiai
tel. (8 444) 60626
faks. (8 444) 60623
el. paštas:
seminarija@telsiai.lcn.lt

STUDIJŲ SRITIS

Humanitarinių mokslų

studijų kryptis: religijos mokslai

**EUROPOS HUMANITARINIS
UNIVERSITETAS**

Kražių g. 25
 LT-01108 Vilnius
 tel. (8 5)2639650
 faks. (8 5)2639651
 el. paštas:
 office@ehu.lt

STUDIJŲ KRYPTIS

Žiniasklaida ir komunikacija
 Tarptautinė teisė
 Socialinė ir politinė filosofija
 Šiuolaikinio meno teorija ir praktikos
 Politikos mokslai ir Europos studijos
 Kultūros paveldas ir turizmas
 Medijos ir vizualinis dizainas
 Baltarusistika

**VILNIAUS UNIVERSITETO
TARPTAUTINIO VERSLO MOKYKLA**

Saulėtekio al. 22
 LT-10225 Vilnius
 tel. (8 5) 2366889
 faks. (8 5) 2698756
 el. paštas:
 info@tvm.lt

STUDIJŲ KRYPTIS

Tarptautinis verslas
 International Business (anglų kalba)
 Tarptautinis turizmo verslas

**VILNIAUS VERSLO TEISĖS
AKADEMIJA**

Kauno g. 34
 tel. (8 5) 2133493
 faks. (8 5) 2135172
 el. paštas:
 vvta@vvtakademija.lt

STUDIJŲ SRITIS

Socialinių mokslų
 studijų kryptis: teisė

**VILNIAUS ŠV. JUOZAPO KUNIGŲ
SEMINARIJA**

Kalvarijų g. 325
 LT-08420 Vilnius
 tel. (8 5) 2701602
 faks. (8 5) 2712250
 el. paštas:
 rastine@vks.lcn.lt

2.4. priedas. Kolegijų reitingas ir valstybės finansuojamos vietos

2010 METAI				AUKŠTOJI MOKYKLA	2009 METAI		
VIETA	TASKAI		VFV*		VIETA	TASKAI	VFV*
1	65,43	↑	1494	Kauno kolegija	2	65,2	1845
2	63,51	↓	1828	Vilniaus kolegija	1	68,3	1882
3	55,43	↑	631	Vilniaus technologijų ir dizaino kolegija	10	49,5	664
4	43,40	↑	180	Žemaitijos kolegija	5	51,2	261
5	42,91	↑	901	Klaipėdos valstybinė kolegija	8	49,8	983
6	42,71	↑	323	Utenos kolegija	14	44,0	375
7	38,19	↑	308	Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegija	16	38,4	221
8	37,94	↓	435	Kauno technikos kolegija	7	50,5	420
9	37,32	↓	161	Alytaus kolegija	6	50,8	216
10	35,97	↑	193	Marijampolės kolegija	19	34,6	298
11	35,05	↓	510	Šiaulių kolegija	3	55,7	510
12	32,94	↑	345	Panevėžio kolegija	17	36,9	413
13	30,19	↓	301	Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla	4	52,3	351
14	29,93	↓	54	V. A. Graičiūno aukštoji vadybos mokykla	12	46,9	44
15	27,82	↑	44	Vilniaus verslo kolegija	23	19,5	34
16	27,48	↓	113	Vilniaus kooperacijos kolegija	13	46,0	76
17	26,49	↓	54	Vakarų Lietuvos verslo kolegija	11	48,9	61
18	26,34	↓	142	Socialinių mokslų kolegija	9	49,7	137
19	25,80	↑	20	Šiaurės Lietuvos kolegija	20	32,1	41
20	20,65	↑	21	Vilniaus dizaino kolegija	24	10,4	31
21	18,45	↑	-	Kolpingo kolegija	22	25,6	20
			221	Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla	18	36,2	305
			67	Klaipėdos verslo aukštoji mokykla	21	31,8	104
				Vilniaus vadybos aukštoji mokykla	25	7,6	

*valstybės finansuojamos vietos

Šaltiniai: Demokratinės politikos institutas, LAMA BPO, „Veidas“ Nr.27, LR Švietimo ir mokslo ministerija

2.5. priedas. Valstybinių universitetų reitingas ir valstybės finansuojamos vietos

2010 METAI			AUKŠTOJI MOKYKLA	2009 METAI		
VIETA	TAŠKAI	VFY*		VIETA	TAŠKAI	VFY*
1	70,94	2770	Vilniaus universitetas	1	77,86	3069
2	55,21	1332	Kauno technologijos universitetas	2	60,21	1542
3	44,06	1498	Vilniaus Gedimino technikos universitetas	3	48,91	1989
4	40,9	759	Vytauto Didžiojo universitetas	4	36,67	824
5	37,05	↑ 364	Mykolo Romerio universitetas	6	33,81	679
6	35,64	↓ 135	Lietuvos muzikos ir teatro akademija	5	34,02	162
7	34,59	↑ 470	Klaipėdos universitetas	9	31,19	647
8	32,68	326	Šiaulių universitetas	8	32,16	512
9	32,36	↑ 210	Vilniaus dailės akademija	11	27,88	305
10	31,14	↓ 629	Vilniaus pedagoginis universitetas	7	32,44	550
11	29,04	↑ 143	Lietuvos žemės ūkio universitetas	12	27,5	222
12	27,72	↓ 307	Kauno medicinos universitetas	10	30,74	554
13	20,85	↑ 119	Lietuvos veterinarijos akademija	14	23,03	90
14	20,07	↓ 64	Lietuvos kūno kultūros akademija	13	23,16	141

*valstybės finansuojamos vietos

Šaltiniai: Demokratinės politikos institutas, LAMA BPO, LR Švietimo ir mokslo ministerija

2.6. priedas. Informacija. Kur mokytis (nuorodos)

Nuotolinis mokymasis:

1. VIII-IX klasės
2. X-XII klasės

Galimi profesijos įgijimo būdai:

- ▶ www.aikos.smm.lt
- ▶ www.kurstudijuoti.lt
- ▶ www.profesijupasaulis.lt
- ▶ www.studijos.lt – balų skaičiuoklė
- ▶ www.lamabpo.lt/index.html
- ▶ www.stojimai.lt

Studijos užsienyje:

- ▶ www.euroguidance.lt
- ▶ www.estia.educ.goteborg.se
- ▶ www.langas.net

2.7. priedas. Darbo pasiūlymai karjeros portaluose (nuorodos)

- ▶ www.alphaconsultants.lt
- ▶ www.cvbankas.lt
- ▶ www.cvinfo.lt
- ▶ www.cvmarket.lt
- ▶ www.cvonline.lt
- ▶ www.kvc.lt
- ▶ www.isidarbink.lt
- ▶ www.ieskom.lt
- ▶ www.manager.lt
- ▶ www.siulodarba.lt

Darbo birža neatsako už karjeros portaluose skelbiamos informacijos turinį

2.8. priedas. CV pavyzdys ir motyvacinis laiškas

- ▶ <http://www.euroguidance.lt/getfile.php?id=647>

2.9. priedas. Pristatymas. Karjera (renkuosi profesiją)

- ▶ <http://www.euroguidance.lt/getfile.php?id=648>

2.10. priedas. Lankstinukas. Profesinės karjeros planavimas

- ▶ <http://www.euroguidance.lt/getfile.php?id=649>

2.11. priedas. Pristatymas. Curriculum Vitae (CV) rengimas

- ▶ <http://www.euroguidance.lt/getfile.php?id=650>

2.12. priedas. Pristatymas. Asmenybė, CV, motyvacinis, prisistatymas darbdaviui

- ▶ <http://www.euroguidance.lt/getfile.php?id=651>

2.13. priedas. Leidiny. Kaip ieškoti darbo

- ▶ <http://www.euroguidance.lt/getfile.php?id=652>

2.14. priedas. Kaip pasiruošti pokalbiui dėl darbo

Jei jus pakvietė pokalbiui dėl darbo, kuris yra įdarbinimo procedūros dalis, reiškia, kad jūs praėjote pirmąjį etapą ir buvote atrinktas į antrąjį. Tai turėtų padidinti jūsų pasitikėjimą savimi. Siūlome jums keletą patarimų, kurie gali praversti ne tik pokalbyje dėl darbo, bet ir daugelyje susitikimų „akis į akį“.

Atvykite laiku, geriau keletą minučių anksčiau, negu vėliau.

Būkite švarus ir tvarkingas, vilkėkite gerai jums tinkančius rūbus, kurie yra įprasti darbe, kurį norite gauti, ne per daug kasdieniškus ir ne per daug iššaukiančius.

Pasirūpinkite burnos kvapu ir neatvykite suprakaitavęs.

Netieskite pirmas rankos, palaukite kol ją išties darbdavys ir tada tvirtai ją paspauskite (tik ne silpnai!).

Atsisėskite, kai jums tai pasiūlo: jei kėdės jums nepasiūlė, paklauskite, ar galite prisėsti (darbdavys gali mėginti patikrinti jūsų kuklumą).

Pabandykite kaip galima labiau atsipalaiduoti.

Parodykite pasitikėjimą savimi, tačiau ne pernelyg didelį. Nevenkite nė vieno žmogaus žvilgsnio: jūsų atsakymai turėtų skambėti aiškiai, o ne pašnabždomis ar murmant, kai tinka, nusišypsokite.

Kalbėkite į temą, nesistenkite pasirodyti per daug sąmojingas ar draugiškas, tačiau per didelis susikaustymas taip pat gali būti nepriimtinas.

Jei gavote sudėtingą klausimą, neskubėkite atsakyti. Paprašykite paaiškinti klausimą, jei ne iš karto jį suprantate. Atsakydamas kalbėkite lėtai, galite netgi pakartoti vieną ar porą žodžių, kad išloštumėte laiko. Kartais geriau pasakyti, jog „nežinote“, negu tuščiažodžiauti. Kartais galima išsisukti iš klausimo, nepasirodant per daug gudriu, arba įterpti (jei tinka)

humoro gaidelę atmosferai palengvinti ir išlošti laiko atsakymui. Žinokite, kad darbdavys tikrai nesiekia jus pažeminti.

Kitame puslapyje pamatysite klausimų pavyzdžius, kuriuos dažnai tenka atsakyti pokalbiuose dėl darbo. Atsispausdinkite juos ir pasiruoškite atsakymus namie. Šis pasiruošimas gali praversti ateityje.

Pavyzdžiai, kokie klausimai dažnai užduodami per pokalbį dėl darbo (žinoma, galite gauti ir kitokių klausimų)

- ▶ Kaip apibūdintumėte savo karjerą iki dabar?
- ▶ Ką dirbote ankstesniame darbe?
- ▶ Kas jums patiko (nepatiko) tame darbe?
- ▶ Ką naujo išmokote ankstesniame darbe?
- ▶ Kodėl išėjote iš ankstesniojo darbo? (Atsargiai, nekalbėkite per daug kritiškai apie savo ankstesnįjį darbdavį)
- ▶ Ar esate dalyvavę kituose pokalbiuose dėl darbo?
- ▶ Ką žinote apie mūsų bendrovę? Kodėl ją pasirinkote? (pravartu šiek tiek pasidomėti šia bendrove iš anksto)
- ▶ Ką norėtumėte pasiekti darbe (karjeroje)? Kaip įsivaizduojate save (ką norėtumėte daryti) po 5 (10) metų?
- ▶ Kokias, jūsų nuomone, turite stipriausias savybes (silpnybes), ką galite gerai daryti (ne taip gerai)?
- ▶ Kokias savo žinias ir įgūdžius panaudotumėte naujajame darbe?
- ▶ Kodėl manote, kad turėtume jus priimti į šį darbą? Kokios naudos galime tikėtis iš jūsų?
- ▶ Kokį darbą darydami jaučiatės pasitikintis savimi?
- ▶ Ar turėsite noro dirbti daugiau negu normalios darbo valandos?
- ▶ Ar galėsite ir norėsite kartais prisiimti didesnę darbo krūvį?
- ▶ Ar mokate ilsėtis ir atsipalaiduoti?
- ▶ Kaip leidžiate atostogas? Kokie jūsų laisvalaikio pomėgiai?

- ▶ Ar sportuojate?
- ▶ Kokia jūsų sveikata?

Kai kurie klausimai jau yra atsakyti jūsų CV, tačiau darbdavys gali dar kartą paklausti to paties, norėdamas išgirsti išsamesnį atsakymą arba patikrinti jūsų reakciją. Jums taip pat reikėtų pasiruošti keletą klausimų, kuriuos norėtumėte užduoti darbdaviui (ne tik apie darbą, kurį norėtumėte gauti, tačiau, pvz., apie bendrovės produkciją, ateities plėtrą, mokymosi ir progreso galimybes ir kt.).

Jūsų susidomėjimas tikrai paliks gerą įspūdį.

2.15. priedas. Pristatymas. Darbo vietos kūrimas
(neįgaliesiems)

- ▶ <http://www.euroguidance.lt/getfile.php?id=654>

2.16. priedas. Pristatymas. Informacija darbo biržos klientui

- ▶ <http://www.euroguidance.lt/getfile.php?id=655>

2.17. priedas. Pristatymas. Darbo esmė

- ▶ <http://www.euroguidance.lt/getfile.php?id=656>

3 SKYRIAUS PRIEDAI

3.1. priedas. Klausimynas „iškritusiųjų“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos ir sugrįžusiųjų motyvacijai nustatyti.

Mieli moksleiviai,

Prašome Jus užpildyti šią anketą, kuri mums leis geriau pažinti Jus ir sužinoti Jūsų polinkius bei siekius, padėti pasirenkant tolimesnį gyvenimo kelią. Su anketos rezultatais Jūs būsite kiekvienas supažindintas individualiai, jei nurodysite savo vardą ir gyvenamąją vietą.

I dalis

Pažymėkite teiginius, kurie Jums geriausiai tinka:

1. Esu moteris ; vyras .
2. Mano amžius metų;
3. Šiuo metu dirbu , mokausi .
4. Mano vardas
5. Gyvenu
6. Dieninėje mokykloje baigiau:
6, 7, 8, 9, 10, 11 klasių

7. Mokymasis vidurinėje mokykloje sekėsi:
- blogai,
  - vidutiniškai,
  - gerai,
  - labai gerai.
8. Jei buvo mokymosi problemų, tai kas sunkiausiai sekėsi:
- viskas,
  - dauguma dalykų,
  - sunku skaityti,
  - sunku rašyti,
  - sunku skaičiuoti,
  - užsienio kalbos.
9. Ištikus problemoms ar sulaukei pagalbos iš:
- draugų,
  - klasės auklėtojos,
  - dalykų mokytojų,
  - direktoriaus,
  - tėvų,
  - socialinio pedagogo,
  - kitų suaugusiųjų,
  - nesulaukiau jokios pagalbos.
10. Dėl kokių priežasčių nebaigė ankstesnės mokyklos?
- dėl nepažangumo,
  - turėjau elgesio problemų,
  - dėl materialinių sąlygų,
  - dėl bendravimo problemų su draugais,

- dėl blogų santykių su mokytojais,
- dėl kitų priežasčių (išvardink)

11. Ar tėvai pritarė tavo tolimesniam žingsniui (išėjimui iš bendrojo lavinimo mokyklos)?

Taip   Ne   Nei taip, nei ne

12. Ar dabartinis mokymasis Trakų švietimo centre patenkino Jūsų lūkesčius

Taip   Ne   Nei taip, nei ne

13. Ar reikia Jums daugiau pagalbos iš mokytojų – konsultantų?

Taip   Ne

Jei taip, įvardinkite, kokios

---

14. Ar patartumėte savo draugams, mokytis švietimo centre

Taip   Ne   Nei taip, nei ne

parengė N. Lisevičienė

II dalis

Atidžiai perskaitykite kiekvieną neužbaigtą sakinį ir visus atsakymų variantus. **Pažymėkite 2 atsakymų variantus**, kurie sutampa su Jūsų nuomone.

I.

1. Mokymasis mokykloje ir žinios reikalingos man

- a) tolimesniam gyvenimui,
- b) įstojimui toliau mokytis,
- c) mano bendram išsilavinimui,
- d) būsimai profesijai,
- e) orientacijai gyvenime,
- f) karjerai,
- g) gauti startinę kvalifikaciją ir įsidarbinti.

2. Aš nesimokyčiau, jeigu

- a) nebūtų šios mokyklos,
- b) nebūtų būtinybės tam,
- c) nesiruoščiau toliau mokytis ir nesirūpinčiau tolimesniu gyvenimu,
- d) nejausčiau, kad to reikia,
- e) negalvočiau, o kas bus toliau.

3. Man patinka, kai mane giria už

- a) žinias,
- b) už mokymąsi,
- d) gerą pažangumą ir gerai atliktą darbą,

- d) gabumus ir protą,
- e) darbštumą ir norą dirbti,
- g) gerus pažymius.

II.

4. Man atrodo, kad mano gyvenimo tikslas

- a) gauti išsilavinimą,
- b) sukurti šeimą,
- c) siekti karjeros,
- d) visokeriopa lavintis,
- e) būti laimingu,
- f) būti naudingu,
- g) būti aktyviu piliečiu visuomenėje,
- i) neapsisprendžiau.

5. Mano tikslas mokantis yra

- a) gauti informacijos,
- b) gauti žinių,
- c) stengtis suprasti ir įsisavinti kaip galima daugiau,
- d) pasirinkti sau tai, kas būtinausia,
- e) atidžiai klausytis mokytojų,
- f) gauti gerą pažymį,
- g) susitikti su draugais.

6. Planuodamas savo darbus, aš

- a) apgalvoju viską, įsigilinu į sąlygas,
- b) pirmiausia pailsiu,
- c) stengiuosi viską uoliai padaryti,

- d) tai, kas sunkiausia, padarau pirmiausia,
- e) noriu viską padaryti greičiau.

III.

7. Įdomiausia mokantis

- a) man įdomaus klausimo aptarimas,
- b) mažai žinomi faktai,
- c) praktinės užduotys,
- d) individualūs užsiėmimai su mokytojais.
- e) dialogai, diskusijos,
- f) gauti gerą pažymį,
- g) bendravimas su kitais mokiniais.

8. Gautas užduotis atlieku sąžiningai, jeigu

- a) ji man įdomi,
- b) ji man reikalinga,
- c) man reikalingas pažymys,
- d) stengiuosi visada,
- e) mane verčia,
- f) būnu geros nuotaikos.

9. Man patinka ruošti pamokas, kai

- a) jų mažai ir jos nesunkios,
- b) kai žinau, kaip jas atlikti, ir man viskas sekasi,
- c) jos man bus reikalingos,
- d) jos reikalauja pastangų,
- e) pailsiu po visų darbų,
- f) kai būnu geros nuotaikos,

- g) kai užduotys įdomios,
- i) visada, kai tai būtina.

IV.

10. Geriau mokytis mane skatina

- a) mintys apie ateitį,
- b) konkurencija ir mintys apie atestatą,
- c) sąžinė,
- d) noras įstoti toliau mokytis ir įgyti gerą profesiją,
- e) atsakomybės jausmas,
- f) tėvai (draugai) arba mokytojai.

11. Aš daug aktyviau mokausi, jei

- a) padrąsina aplinkiniai,
- b) man patinka atliekamos užduotys,
- c) man reikalingas pažymys,
- d) noriu daugiau sužinoti,
- e) noriu, kad mane pastebėtų,
- f) medžiaga, kurią mokausi, man reikalinga.

12. Geri pažymiai – tai rezultatas

- a) mano įtempto darbo,
- b) mokytojų darbo,
- c) pasirengimo ir temos supratimo,
- d) sėkmės,
- e) rimto požiūrio į mokslą,
- f) gebėjimų ar talento.

V.

13. Mano pasiekimai, atliekant užduotis, priklauso nuo

- a) nuotaikos ir savijautos,
- b) medžiagos supratimo,
- c) sėkmės,
- d) pasiruošimo, papildomų pastangų,
- e) noro gauti gerą pažymį,
- f) dėmesio į paaiškinimus.

14. Aš būnu aktyvus

- a) jeigu gerai žinau temą ir suprantu medžiagą,
- b) jeigu sugebu susitvarkyti,
- c) beveik visada,
- d) jeigu nebars už klaidas,
- e) jeigu esu tvirtai įsitikinęs savo sėkme,
- f) gana dažnai.

15. Jei kokia nors mokomoji medžiaga man neaiški, sunki, tai aš

- a) nieko nedarau,
- b) kviečiuosi į pagalbą kitus,
- c) susitaikau su esama situacija,
- d) stengiuosi išsiaiškinti, kad ir kas bebūtų,
- e) tikiuosi, kad po to suprasiu,
- f) prisimenu mokytojo paaiškinimus ir peržiūriu pamokų užduotis.

VI.

16. Suklydęs atliekant užduotį, aš

- a) darau ją iš naujo, taisydamas klaidas,
- b) pasimetu,
- c) prašau pagalbos,
- d) atsiprašau,
- e) galvoju kaip išspręsti,
- f) metu tą užduotį.

17. Jei nežinau kaip atlikti kokią nors užduotį, tai aš

- a) kreipiuosi pagalbos,
- b) metu ją,
- c) galvoju, svarstau,
- d) nusirašau nuo ko nors,
- e) dar kartą skaitau teoriją,
- f) nusimenu ir tos užduoties atlikimą atidedu vėlesniam laikui.

18. Man nepatinka užduotys, kurioms atlikti reikia:

- a) didelių proto pastangų,
- b) labai lengvos ir nereikalauja pastangų,
- c) iškalimo,
- d) nereikalauja išmonės,
- e) sudėtingos ir didelės,
- f) neįdomios, nereikalauja loginio mąstymo.

Rezultatų suvedimas

1, 2, 3 klausimai, įeinantys į I-ą bloką, atskleidžia asmeninį mokymosi tikslą.

4, 5, 6 klausimai, įeinantys į II-ą, charakterizuoja asmens galimybes siekti tikslo.

Raktas I, II, III bloko rezultatų suvedimui:

ATSAKYMŲ VARIANTAI	SAKINIŲ NUMERIAI IR JUOS ATITINKANTYS BALAI								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
a	4	0	5	5	3	5	3	3	0
b	5	4	2	4	5	1	3	3	3
c	5	4	3	3	5	0	5	2	3
d	4	5	3	5	3	3	0	5	5
e	3	4	5	3	0	3	5	0	3
f	3	-	2	4	2	-	2	1	1
g	3	-	3	4	1	-	1	-	3
i	-	-	-	-	0	-	-	-	5
		1			2			3	
Motyvacijos lygis									

Dėl objektyvumo moksleiviai turi pasirinkti 2 atsakymų variantus, kuriuos vėliau būtina susumuoti.

I, II, III – motyvacijos rodikliai sudėjus balus, parodo galutinį jos lygį. Išryškėja šie motyvacijos lygiai:

I – abai aukštas mokymosi motyvacijos lygis (72-85);

II – aukštas motyvacijos lygis (55-71);

- III normalus motyvacijos lygis (42-54);
- IV pažemintas motyvacijos lygis (30-41);
- V žemas motyvacijos lygis (iki 29).

IV, V, VI blokų klausimai vertinami remiantis polių skale (skiriami balai +5 arba -5).

IV anketos blokas (10, 11, 12 klausimai) leidžia nustatyti, kuri motyvacija – vidinė – vertinama +5 (10 kl. -a, c, d, e; 11 kl. -b, d, f; 12 kl. -a, c, e, f) arba išorinė – vertinama -5 (10 kl. - b, f; 11 kl. - a, c, e; 12 kl -b, d) – dominuoja.

13, 14, 15 klausimai įeina į V-ą metodikos bloką ir charakterizuoja tokį motyvacijos rodiklį kaip mokymosi sėkmės siekimą – vertinama +5 (13 kl. – b, d, f; 14 kl. – b, c, f; 15 kl. – b, d, f) ar nesėkmių vengimą - vertinama -5 (13 kl. – a, c, e; 14 kl. – a, d, e; 15 kl. – a, c, e). Ar šie motyvai pasireiškia moksleivių elgesyje leidžia pamatyti VI-o bloko klausimai (motyvai pasireiškia, jei 16 kl. atsakymai yra a, c, e; 17 kl. – a, c, e; 18 kl. – b, c, d, f – vertinama +5; kiti -5).

Atsakymams, kurie parodo vidinę motyvaciją, mokymosi sėkmės siekimą, pasireiškia elgesyje, skiriami +5 balai. Atsakymams, kurie rodo išorinę motyvaciją, nesėkmių vengimą ir elgesio pasyvumą, skiriami -5 balai.

Teigiamas IV bloko rezultatas parodo, kad dominuoja vidinė motyvacija (neigiamas rezultatas – dominuoja išorinė motyvacija); teigiamas V bloko rezultatas parodo, kad dominuoja sėkmės siekimas (neigiamas rezultatas – dominuoja nesėkmių vengimas); neigiamas VI bloko rezultatas parodo moksleivių elgesio pasyvumą.

www.multikulti.ru

Parengta pgl. O. Okunevą, L. Vasiljevą

III dalis

Ar mėgstate :

taip ☐	ne ☐	1. fizikos pamokas,
taip ☐	ne ☐	2. matematikos pamokas,
taip ☐	ne ☐	3. chemijos pamokas,
taip ☐	ne ☐	4. skaityti knygas ar straipsnius apie astronomiją,
taip ☐	ne ☐	5. skaityti apie bandymus su gyvūnais,
taip ☐	ne ☐	6. skaityti apie gydytojų darbą ir gyvenimą,
taip ☐	ne ☐	7. skaityti apie žemės ūkio kultūras, gyvulius,
taip ☐	ne ☐	8. skaityti apie mišką,
taip ☐	ne ☐	9. skaityti pasaulio literatūros klasikų kūrinis,
taip ☐	ne ☐	10. skaityti laikraščius, žurnalus, klausytis radijo žinių, žiūrėti televizijos laidas,
taip ☐	ne ☐	11. istorijos pamokas,
taip ☐	ne ☐	12. lankytis teatruose, muziejuose, meno parodose,
taip ☐	ne ☐	13. skaityti grožinę ir mokslo populiariąją literatūrą apie geologų ekspedicijas,
taip ☐	ne ☐	14. skaityti apie įvairias šalis, jų ekonomiką, valstybinę santvarką,
taip ☐	ne ☐	15. dirbti visuomeninį darbą (organizuoti, telkti draugus kokiam nors darbui),
taip ☐	ne ☐	16. skaityti apie policijos darbą,
taip ☐	ne ☐	17. skaityti apie jūrininkus, lakūnus,
taip ☐	ne ☐	18. skaityti apie auklėtojo darbą.

Ar norite:

taip ne 19. susipažinti su staklių sandara ir darbu.

Ar patinka:

taip ne 20. rūpintis patalpų, kuriose mokotės, gyvenate, dirbate, grožiu,

taip ne 21. skaityti apie statybininkus,

taip ne 22. susipažinti su maisto produktų gamyba,

taip ne 23. susipažinti su technikos laimėjimais,

taip ne 24. susipažinti su elektros ir radijo prietaisų sandara,

taip ne 25. skaityti mokslo populiariąją literatūrą apie fizikų atradimus,

taip ne 26. skaityti mokslo populiariąją arba specialiąją matematikos literatūrą,

taip ne 27. rinkti informaciją apie naujausius chemijos laimėjimus (iš žurnalų, radijo bei televizijos laidų ir pan.),

taip ne 28. žiūrėti televizijos laidas apie dangaus šviesulius,

taip ne 29. mokyti biologijos,

taip ne 30. susipažinti su ligų priežastimis ir gydymu, ligonių slaugymu,

taip ne 31. mokyti botanikos,

taip ne 32. iškylauti miške,

taip ne 33. skaityti literatūros kritikos straipsnius,

taip ne 34. aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime,

- taip ne 35. skaityti istorines knygas,
taip ne 36. klausytis operų ir simfoninės muzikos.

Ar norite:

- taip ne 37. sužinoti apie naudingųjų iškasenų telkinių paiešką,

Ar mėgstate:

- taip ne 38. skaityti apie geografinius atradimus.
taip ne 39. aptarti dienos reikalus ir įvykius,
taip ne 40. reikalauti iš bendraamžių ir jaunesniųjų laikytis drausmės,

Ar norėtumėte :

- taip ne 41. susipažinti su geležinkelio transporto darbu,

Ar patinka:

- taip ne 42. aiškinti draugams, kaip spręsti sunkų uždavinį, taisyklingai parašyti sakinį ir pan.,

Ar norėtumėte dirbti:

- taip ne 43. su rankų darbo instrumentais,

Ar mėgstate:

- taip ne 44. sudarinėti kartotekas, rinkti žurnalų ir laikraščių iškarpas, jas tvarkyti,

Ar norėtumėte:

- taip ne 45. sužinoti apie naujus statybos pramonės pasiekimus,

Ar patinka:

- taip ne 46. lankytis fabrikuose,
- taip ne 47. susipažinti su naujaisiais šiuolaikinės technikos laimėjimais (iš radijo, televizijos laidų), lankytis technikos parodose,
- taip ne 48. skaityti mokslo populiariusius straipsnius apie naujausią radijo techniką
- taip ne 49. daryti fizikos bandymus,
- taip ne 50. spręsti sunkius matematikos uždavinius,
- taip ne 51. daryti chemijos bandymus, stebėti chemines reakcijas,
- taip ne 52. stebėti dangaus šviesulius,
- taip ne 53. stebėti, kaip auga augalai ir gyvūnai,
- taip ne 54. suteikti pirmąją pagalbą susižeidusiam, perrišti žaizdas ir pan.,
- taip ne 55. auginti ir prižiūrėti gyvūnus ir augalus,
- taip ne 56. rinkti miško augalų herbariumą,
- taip ne 57. rašyti eilėraščius, apsakymus,
- taip ne 58. stebėti žmones, jų elgesį, sužinoti apie jų gyvenimą
- taip ne 59. lankyti istorijos būrelį, skaityti apie praeities įvykius,
- taip ne 60. deklamuoti, dainuoti chore, vaidinti,
- taip ne 61. rinkti mineralus, kaupti apie juos informaciją

taip ne

taip ne

Ar norėtumėte:

taip ne

taip ne

Ar mėgstate:

taip ne

taip ne

taip ne

taip ne

Ar patinka:

taip ne

taip ne

taip ne

Ar norėtumėte:

taip ne

taip ne

taip ne

62. stebėti gimtojo krašto gamtą, gyvenimą,

63. organizuoti mokykloje renginius,

64. sužinoti apie poelgius, kuriuos žmonės norėtų nuslėpti,

65. lankyti automėgėjų būrelį, prižiūrėti automobilį,

66. bendrauti su mažais vaikais (skaityti jiems knygas, ką nors pasakoti, kuo nors padėti),

67. užsiimti įvairia veikla,

68. žygyje ruošti pietus,

69. dalyvauti statybose.

70. namų ruošos pamokos,

71. montuoti ir remontuoti įvairius mechanizmus: dviratį, siuvimo mašiną ir pan.,

72. taisyti buitinius elektros prietaisus.

73. dalyvauti fizikos būrelio veikloje,

74. lankyti matematikos būrelį,

75. atlikti įvairius chemijos bandymus.

Ar patinka:

- taip ne 76. lankytis planetariume,
taip ne 77. lankyti biologijos būrelį,
taip ne 78. slaugyti ligonius.

Ar mėgstate:

- taip ne 79. stebėti gyvąją gamtą rašyti stebėjimo užrašus,
taip ne 80. sodinti ir prižiūrėti medžius,
taip ne 81. naudotis žodynais, enciklopedijomis, žinynais,
taip ne 82. greitai nuo vieno darbo pereiti prie kito,
taip ne 83. skaityti pranešimus istorijos temomis,
taip ne 84. groti muzikos instrumentais, piešti, drožinėti ar užsiimti kokia nors kita meno veikla,
taip ne 85. sudarinėti arba kaupti geologijos objektų (mineralų, žemės sluoksnių ir pan.) aprašymus ir piešinius,
taip ne 86. dalyvauti geografų ekspedicijose,
taip ne 87. aptarti su draugais tarptautinę padėtį,

Ar norėtumėte:

- taip ne 88. padėti policijai,
taip ne 89. lankyti jaunųjų jūrininkų klubą
taip ne 90. dirbti auklėtojo darbą,

Ar patinka:taip ne taip ne taip ne

91. darbų pamokos,

92. padėti draugui pirkti drabužius,

93. stebėti statybininkų darbą

Ar norėtumėte:taip ne

94. susipažinti su siuvimo pramone.

Ar mėgstate:taip ne taip ne

95. daryti lėktuvų, sklandytuvų, laivų modelius,

96. konstruoti radijo imtuvus, elektros prietaisus,

Ar norėtumėte:taip ne taip ne

97. dalyvauti fizikos olimpiadoje,

98. išmėginti jėgas matematikos olimpiadoje,

Ar patinka:taip ne taip ne taip ne taip ne taip ne

99. spręsti sudėtingus chemijos uždavinius,

100. skaityti apie garsių astronautų gyvenimą ir veiklą,

101. daryti bandymus su gyvūnais,

102. skaityti apie žmogaus organizmo funkcijas, ligų priežastis,

103. bandyti išvesti naują žemės ūkio kultūrą.

Ar norėtumėte:taip ne

104. būti gamtos apsaugos draugijos nariu.

Ar mėgstate:

- taip ne 105. dalyvauti diskusijose, skaitytojų konferencijose,
 taip ne 106. analizuoti gyvenimo reiškinius ir įvykius,
 taip ne 107. rinkti medžiagą istorine tema,
 taip ne 108. domėtis meno istorija,
 taip ne 109. dalyvauti ilguose ir sunkiuose žygiuose, kuriuose reikia įtemptai dirbti, kad būtų įvykdyta programa,
 taip ne 110. sudarinėti ar rinkti žemėlapius, kitą geografinę medžiagą,
 taip ne 111. nagrinėti ir lyginti įvairių šalių politinę santvarką.

Ar norėtumėte:

- taip ne 112. susipažinti su teisininko darbu,
 taip ne 113. lankyti jaunųjų kosmonautų būrelį,

Ar patinka:

- taip ne 114. mokytojo darbas,
 taip ne 115. lankytis gamyklose,
 taip ne 116. teikti žmonėms įvairias buitines paslaugas,
 taip ne 117. dirbti statybos darbus,

Ar norėtumėte:

- taip ne 118. susipažinti su rusų pramonės prekių gamyba,
 taip ne 119. išmanyti technikos brėžinius ir schemas,
 taip ne 120. išmokti naudotis tiksliais matavimo prietaisais,

Ar patinka:

- taip ne 121. daryti fizikos bandymus,
 taip ne 122. dirbti darbą, reikalaujantį išmanyti
 matematiką,
 taip ne 123. dirbti darbą, taikant chemijos žinias,
 taip ne 124. skaityti apie kitas planetas,
- Ar norėtumėte:**
- taip ne 125. susipažinti su garsių biologų darbais,
 taip ne 126. būti slaugytojas ligoninėje,
 taip ne 127. tvarkyti, remontuoti žemės ūkio mašinas ir
 darbo įrankius,
 taip ne 128. sužinoti apie naujus miško ūkio laimėjimus,

Ar patinka:

- taip ne 129. domėtis kalbų ir žodžių kilme,
 taip ne 130. rašyti dienoraštį, straipsnius mokyklos,
 miesto, rajono laikraščiams,
 taip ne 131. nagrinėti kitų šalių praeitį,
 taip ne 132. klausytis muzikos, stebėti meno kūrinius,
 kelis kartus žiūrėti tą patį spektaklį,
 taip ne 133. skaityti apie garsių geologų gyvenimą ir
 veiklą,
 taip ne 134. mokytis geografijos,
 taip ne 135. skaityti apie politikos veikėjus.

Ar sugebate:

- taip ne 136. teisingai įvertinti draugo, pažįstamo,
 literatūrinio herojaus poelgį,

Ar patinka:

- taip ne 137. skaityti knygas apie susisieikimo priemones,
taip ne 138. mokyti ir auklėti vaikus,
taip ne 139. susipažinti su naujomis mašinomis,
taip ne 140. nuolat bendrauti su daug žmonių,

Ar norėtumėte:

- taip ne 141. projektuoti pastatus,

Ar patinka :

- taip ne 142. lankytis lengvosios pramonės parodose,
taip ne 143. daryti sudėtingus brėžinius.

Ar norėtumėte:

- taip ne 144. išmanyti sudėtingas radijo prietaisų
schemas?

Rezultatai:

KLAUSIMŲ NUMERIAI	INTERESŲ SRITIS	ATSAKYMAI TAIP – 1 balas, NE – o balų							
1, 25, 49, 73, 97, 121	Fizika								
2, 26, 50, 74, 98, 122	Matematika								
3, 27, 51, 75, 99, 123	Chemija								
4, 28, 52, 76, 100, 124	Astronomija								
5, 29, 53, 77, 101, 125	Biologija								
6, 30, 54, 78, 102, 126	Medicina								
7, 31, 55, 79, 103, 127	Žemės ūkis								
8, 32, 56, 80, 104, 128	Miškų ūkis								
9, 33, 57, 81, 105, 129	Filologija								
10, 34, 58, 82, 106, 130	Žurnalistika								
11, 35, 59, 83, 107, 131	Istorija								
12, 36, 60, 84, 108, 132	Menas								
13, 37, 61, 85, 109, 133	Geologija								
14, 38, 62, 86, 110, 134	Geografija								
15, 39, 63, 87, 111, 135	Visuomeninė veikla								
16, 40, 64, 88, 112, 136	Teisė								
17, 41, 65, 89, 113, 137	Transportas								
18, 42, 66, 90, 114, 138	Pedagogika								
19, 43, 67, 91, 115, 139	Darbininkų specialybės								
20, 44, 68, 92, 116, 140	Aptarnavimo sritis								
21, 45, 69, 93, 117, 141	Statyba								
22, 46, 70, 94, 118, 142	Lengvoji pramonė								
23, 47, 71, 95, 119, 143	Technika								
24, 48, 72, 96, 120, 144	Elektros technika								

Šaltinis A. Petruitytė, Jaunesniojo paauglio socialinė raida, 2003

IV dalis (a)

taip ☐	ne ☐	1. Ar tau lengva dėstyti savo mintis, kai tavęs klausosi daugiau nei vienas žmogus (pvz., visa klasė)?
taip ☐	ne ☐	2. Ar esi vedęs(-usi) renginį?
taip ☐	ne ☐	3. Ar mėgsti organizuoti savo ir draugų laisvalaikį (išvykas, keliones, vakarėlius)?
taip ☐	ne ☐	4. Ar mėgsti būti dėmesio centre?
taip ☐	ne ☐	5. Ar moki išeiti iš konflikto pasiekęs(-usi) sau daugiausiai naudos?
taip ☐	ne ☐	6. Ar tau patinka nurodinėti?
taip ☐	ne ☐	7. Ar užimi kokias nors pareigas, pvz., klasės seniūno ar mokinių tarybos nario?
taip ☐	ne ☐	8. Ar įsivaizduoji save dirbantį(-čią) vadovaujantį darbą?
taip ☐	ne ☐	9. Ar ką nors lankai, pvz., krepšinį, aerobiką ?
taip ☐	ne ☐	10. Ar tau reikia planuoti savo laiką, kad spėtum viską nuveikti?
taip ☐	ne ☐	11. Ar planuoji mokydamosi(s) dalyvauti kokios nors studentų organizacijos veikloje?
taip ☐	ne ☐	12. Ar į tavo planus įeina studijavimas užsienyje?
taip ☐	ne ☐	13. Ar pritari posakiui, kad tikslas pateisina priemones?
taip ☐	ne ☐	14. Ar gali pasakyti, jog esi iš tų žmonių, kurie išmesti pro duris įlenda pro langą?

Po 1 tašką gauni už kiekvieną atsakymą Taip ir po (-1) – už kiekvieną atsakymą Ne.

IV dalis (b)

taip ☐	ne ☐	1. Ar gali sugalvoti dar bent tris (be įprastinio) skalbinių segtukų panaudojimo būdus?
taip ☐	ne ☐	2. Ar mėgsti rašyti rašinėlius laisva tema?
taip ☐	ne ☐	3. Ar tau lengva sugalvoti, kuo būsi per naujametinį karnavalą?
taip ☐	ne ☐	4. Ar per savo gyvenimą esi ką nors sukūręs(-usi) (eilėraščių, dainą ar pan.)?
taip ☐	ne ☐	5. Ar norėtum dirbti kūrybinį darbą?
taip ☐	ne ☐	6. Ar skaitydamas(-a) knygą įsivaizduoji jos veikėjų veidus?
taip ☐	ne ☐	7. Ar tau kyla noras užrašyti, nupiešti ar kitaip išreikšti savo jausmus?
taip ☐	ne ☐	8. Ar mėgsti spręsti galvosūkius?
taip ☐	ne ☐	9. Ar debesys būna panašūs į dramblis?
taip ☐	ne ☐	10. Ar gali atsakyti, ką reiškia „32 AR“, jei „7 SD“ reiškia „septynios savaitės dienos“?
taip ☐	ne ☐	11. Ar galėtum save pavadinti kūrybingu žmogumi?
taip ☐	ne ☐	12. Ar manai, kad vieną dieną parašysi knygą?
taip ☐	ne ☐	13. Ar tave gali iki ašarų sujaudinti gamtos ar meno kūrinio grožis?
taip ☐	ne ☐	14. Ar žinai, kas yra tarp Saulės ir Mėnulio?

(Po 1 tašką gauni už kiekvieną atsakymą Taip ir po (-1) – už kiekvieną atsakymą Ne.)

IV dalis (c)

taip ☐	ne ☐	1. Ar galėtum šį sakinį išskaidyti sakinio dalimis?
taip ☐	ne ☐	2. Ar mėgsti spręsti matematinius uždavinius?
taip ☐	ne ☐	3. Ar galėtum pasakyti, kaip skamba Pitagoro teorema?
taip ☐	ne ☐	4. Ar moki daugiau nei dvi užsienio kalbas?
taip ☐	ne ☐	5. Ar galėtum pasakyti, kokia spalva dera su raudona?
taip ☐	ne ☐	6. Ar galėtum paaiškinti, kaip veikia gravitacija?
taip ☐	ne ☐	7. Ar galėtum paaiškinti, kas yra integralas?
taip ☐	ne ☐	8. Ar humanistiniai mokslai tau labiau patinka nei tikslieji?
taip ☐	ne ☐	9. Ar galėtum atpažįstamai nupiešti žmogaus portretą?
taip ☐	ne ☐	10. Ar žinai cheminę valgomosios druskos formulę?
taip ☐	ne ☐	11. Ar laisvalaikiu mieliau žiūrėtum spektaklį nei sėdėtum prie interneto?
taip ☐	ne ☐	12. Ar supranti vidaus degimo variklio veikimo principą?
taip ☐	ne ☐	13. Ar žinai, kas yra laiku?
taip ☐	ne ☐	14. Ar supranti, kodėl laikosi kabantys tiltai?

Po 1 tašką gauni už atsakymus Taip į 2, 3, 6, 7, 10, 12, 14 ir Ne – į 1, 4, 5, 8, 9, 11, 13 klausimus. Po (-1) tašką gauni už atsakymus Taip į 1, 4, 5, 8, 9, 11, 13 ir Ne – į 2, 3, 6, 7, 10, 12, 14 klausimus.)

IV dalis (d)

- taip ne 1. Ar bent vieną kartą per dieną paskambini savo draugui?
- taip ne 2. Ar su draugais laisvalaikį kartu leidi dažniau nei dukart per savaitę?
- taip ne 3. Ar apie tave mano, kad esi nuoširdus ir atviras žmogus?
- taip ne 4. Ar esi tas, kuriam noriai kiti išsipasakoja?
- taip ne 5. Ar gerai moki išaiškinti sunkiai suprantamus dalykus?
- taip ne 6. Ar tau lengvą susirasti naujų draugų?
- taip ne 7. Ar moki prašyti paramos, palaikymo?
- taip ne 8. Ar save laikai lengvai bendraujančiu žmogumi?
- taip ne 9. Ar moki bendrauti su sunkaus būdo žmonėmis?
- taip ne 10. Ar nepažįstamoje vietoje mieliau paklausi žmonių kelio, nei žiūrėsi į žemėlapij?
- taip ne 11. Ar tau svarbu gerai sutarti su žmonėmis, su kuriais kartu mokaisi?
- taip ne 12. Ar lengvai randi kalbą su nepažįstamais?
- taip ne 13. Ar eitum į vakarėlį, kuriame nieko nepažįsti (žadama puiki programa)?
- taip ne 14. Ar, kilus konfliktui, tu esi tas žmogus, kuris aiškinasi ir ieško kompromiso?

Po 1 tašką gauni už kiekvieną atsakymą Taip ir po (-1) – už kiekvieną atsakymą Ne.

Raktas

Kiekvienoje iš dalių A, B, C, D galima surinkti daugiausiai 14 ir mažiausiai -14 balų; jei skaičius, kurį gavome, yra teigiamas, į kodą rašome didžiąją raidę (A, B, C, D); jei neigiamas – mažąją (a, b, c, d).

Kodas surandamas lentelėje.

	AB	Ab	aB	ab
CD	1 ABCD	2 AbCD	3 aBCD	4 abCD
Cd	5 ABCd	6 AbCd	7 aBCd	8 abCd
cD	9 ABcD	10 AbcD	11 aBcD	12 abcD
cd	13 ABcd	14 Abcd	15 aBcd	16 abcd

Atsakymai:

1. Esi aktyvus, kūrybiškas ir ekstravertiškas žmogus, linkęs į tiksluosius mokslus. Tau tiktų dirbti organizacinį vadovaujantį darbą – galėtum būti projektų vadovas, marketingo strategas.
2. Esi aktyvus, lengvai bendraujantis žmogus. Tau tiktų dirbti darbą, kuriame reikia mokėti bendrauti su žmonėmis, tačiau nebūtina kurti ir ieškoti naujų idėjų. Galėtum būti vadybininku, platinimo vadybininku, reklamos agentu, administratoriumi, pardavėju ir pan.
3. Esi kūrybiškas lengvai bendraujantis žmogus, nelinkęs vadovauti. Galėtum būti geras dėstytojas, mokytojas, gydytojas, draudimo agentas.
4. Esi lengvai bendraujantis žmogus, tikslus ir patikimas. Tau tiktų dirbti finansininku, banko tarnautoju.

5. Esi aktyvus ir kūrybiškas tiksliųjų mokslų atstovas, linkęs dirbti individualiai. Galėtum būti puikus vyr.finansininkas, programuotojas, išradėjas, statybos darbų vykdytojas, architektas.
6. Esi techniškas aktyvus žmogus. Galėtum būti spaudos technologu, remonto dirbtuvių direktoriumi, televizorių ar buitinės technikos meistru.
7. Esi kūrybiškas tiksliųjų mokslų atstovas. Gali būti puikus inžinierius, projektuotojas, operatorius, specialistas (fizikas, chemikas, matematikas ir pan.)
8. Esi kruopštus žmogus, linkęs į tiksliuosius mokslus. Galėtum būti buhalteriu, apskaitininku, statybininku, mechaniku, maketuotoju ir pan.
9. Esi aktyvus, kūrybiškas, lengvai bendraujantis humanitarinio profilio žmogus. Galėtum būti publicistinių laidų prodiuseriu, režisieriumi, renginių vedėju, organizatoriumi, aktoriumi, žurnalistu.
10. Esi aktyvus, lengvai bendraujantis humanitaras. Galėtum būti TV laidų vedėjas, reklamos agentūros, leidyklos direktorius, viešbučio administratorius, gidas, atstovas ryšiams su visuomene.
11. Esi kūrybiškas, lengvai bendraujantis humanitarinio profilio žmogus. Galėtum būti psichologu, rūbų modeliuoju, taikomojo meno specialistu.
12. Esi lengvai bendraujantis humanitaras. Galėtum būti puikus leidyklos redaktorius, meno dirbinių parduotuvės pardavėjas, sekretorius.

13. Esi kūrybiškas, aktyvus humanitaras, linkęs dirbti individualiai. Galėtum būti rašytojas, individualus menininkas (skulptorius, dailininkas, fotografas ir pan.).
14. Esi aktyvus, organizuotas humanitarinio profilio žmogus. Tau tiktų būti pardavėju, bibliotekininku, biuro administratoriumi.
15. Esi kūrybiškas, gana uždaras humanitarinio profilio žmogus. Galėtum būti puikus mokslininkas, pavyzdžiui, istorikas, vertėjas, meno dirbinių restauratorius.
16. Tau tiktų būti muziejaus darbuotoju, korektoriumi, teksto redaktoriumi, kalbininku, mokytoju.

Šaltinis Profesinio informavimo ir konsultavimo kursas, skirtas bendrojo lavinimo mokyklų 10–12 klasių mokiniams, Trakai 2007

3.2. priedas. Teorinė medžiaga. Mokymosi motyvacijos didinimas – vienas svarbiausių ugdymo proceso sėkmės garantų

Įgyvendinant projektą „Karjeros link“, siekta spręsti vieną esminių šiuolaikinės švietimo sistemos uždavinių – užtikrinti visavertę žmogaus raidą visais gyvenimo etapais ir stiprinti mokinių motyvaciją mokytis bei pasirngti tolesnėms studijoms ir profesinei veiklai.

Požiūriui į mokymąsi didelę įtaką turi šeima. Jei tėvai vertina išsilavinimą, patys nuolat kelia kvalifikaciją, tą pastebi vaikai ir visai nevalingai tai jiems tampa sektinu pavyzdžiu. Aišku, to nepakanka. Būtina juos išmokyti spręsti iškilusias problemas, įveikti sunkumus, baigti pradėtus darbus, žodžiu, išugdyti atsakomybę.

Literatūroje teigiama, kad nėra nemotyvuotų vaikų, bet skiriasi jų motyvacija. Vieni siekia pažinti, suprasti, kiti – gero pažymio ir pagyrimo, treči – populiarumo ir t.t. Kai to pasiekti tampa sunku, prasideda įtampas, išgyvenama baimė (tėvų, mokytojų, blogo pažymio, draugų užgauliojimo ir patyčių), stresas. Jei vaiko nerimas, susijęs su mokykla, laiku nepašalinamas, ilgainiui vaikas priims pats sprendimą – praleidinės pamokas, vėliau mes mokyklą.

Kas yra motyvacija?

Literatūroje teigiama, kad yra dvi motyvacijos rūšys: vidinė ir išorinė. Motyvuotas „iš vidaus“ mokinys, į mokymosi veiklą įsitraukia savaime, nes jam tai įdomu. Veikla jam „savaime įdomi, ji suteikia pasitenkinimą, ji moko, ji suteikia pasiekimo džiaugsmą“ (Mark Lepper, 1988). „Iš išorės“ motyvuoti mokosi tik tam, kad gautų geresnį pažymį, pagyrimą ar išvengtų bausmės. Sąvoka „motyvacija mokytis“ apibrėžiama kaip „akademinių užduočių prasmingumas, vertė ir nauda besimokančiajam – ne-

paisant to, yra ar nėra motyvuotas iš vidaus“ (Hermina Marshall, 1987). Kitas autorius teigia, kad motyvacija mokytis yra apibūdinama ilgalaikiu, kokybišku įsitraukimu į mokymąsi ir įsipareigojimais mokymosi procesui (Carole Ames, 1990).

Kokie faktoriai įtakoja mokinio motyvaciją?

Jere Brophy (1987) teigė, kad motyvacija mokytis yra kompetencija, kuri įgyjama „per apibendrintą patirtį, bet stimuliuojama per modeliavimą, lūkesčių išsakymą ir tiesiogines instrukcijas arba reikšmingą kitų įsitraukimą į mokymosi procesus“.

Pirmines nuostatas apie mokymąsi vaikai gauna namuose. Pradėjus lankyti mokyklą, formuojasi nuostatos, kas mokykloje lemia sėkmę ir nesėkmę. Nuostatos besimokančiųjų apie mokymąsi ir mokymą bei jų nuostatos kitų mokinių atžvilgiu irgi turi didelę įtaką besimokantiesiems.

Mokymosi motyvaciją įtakoja šie faktoriai:

- ▶ bendradarbiaujanti aplinka, kuri turi sudaryti palankias mokymuisi sąlygas, skatintų siekti žinių, išlaikytų dėmesį ir smalsumą;
- ▶ paskatinimai, pagyrimai ir kiti stimuliuojantys teigiamas emocijas veiksniai;
- ▶ sudarytos tokios sąlygos, kad besimokantieji būtų pasirengę mokytis, tai yra norėtų patys kažką sužinoti;
- ▶ gerai parinkta mokymosi medžiaga (nei per lengva, nei per sunki), besiremianti turima patirtimi;
- ▶ vidinis nerimas, atsirandantis besimokant ir keičiantis nuostatoms bei elgesiui (jį mokytojas turi jausti, siekti, kad neatsirastų stresų, kurie mažintų motyvaciją);
- ▶ besimokantysis yra teigiamai priimamas tiek draugų, tiek ir mokytojų, o jo veiklai pritariama;

- ▶ besimokantieji turi gerai suprasti mokymosi tikslus ir juos įsisąmoninti;
- ▶ šeima, kuri skatins už konkrečius darbus, pasiekimus, įvertins ir nekels pernelyg aukštų reikalavimų (nelygins su kitais moksleiviais)

Mokymosi motyvacijos ypatumai skirtinguose amžiaus tarpsniuose yra skirtingi. Motyvų pobūdis ir turinys priklauso nuo žmogaus amžiaus, psichinio išsivystymo, profesijos ir įvairių atsitiktinių veiksnių. Tyrimais nustatyta, jog ikimokyklinio amžiaus vaikų pagrindinė veikla yra žaidimai, kurie vaikui teikia malonumą ir tokiu būdu tampa jo veiklos motyvu. Jau ikimokyklinio amžiaus vaikams kyla individualūs motyvacijos skirtumai: vienus veikia išoriniai, kitus – vidiniai veiksniai. Pradedantiems eiti į mokyklą vaikams būdingi dominuojantys platūs socialiniai motyvai, kurie atspindi mokinio vidinę poziciją, susijusią su vaiko poreikiu užimti naują padėtį tarp jį supančių žmonių.

Mokykliniais metais iškyla pažintiniai, moraliniai, profesiniai bei kiti motyvai. Vaiko mokymąsi gali įtakoti ateities motyvai (smalsumas, noras sužinoti) arba pareigos be vidinio išgyvenimo, dar neįsisavintas motyvas (liepia tėvai, kiti vaikai eina). Tačiau laikui bėgant, mokinio motyvai įgyja vis aiškesnį moralinį kryptingumą: būti naudingam visuomenei, geru elgesiu bei mokymusi džiuginti tėvus, mokytojus.

Jaunesniojo amžiaus mokiniams įsijungiant į mokyklos gyvenimą ir įsisavinant mokomąją veiklą, pradeda formuotis sudėtinga mokymosi motyvacijos sistema, kurią sudaro tokios motyvų grupės:

1. Motyvai, glūdinčys pačioje mokomojoje veikloje ir susiję su jos ankstesniais rezultatais. Jie skirstomi į motyvus, susijusius su mokymo turiniu, kai mokymąsi skatina noras sužinoti ką nors nauja, ir į motyvus, susijusius su mokymosi procesu, kai noras pademonstruoti intelektualinį aktyvumą skatina mokyti.

2. Motyvai, susiję su netiesioginiu mokymosi rezultatu. Tai yra platūs socialiniai motyvai, savo kelio pasirinkimo motyvai, žinių svarbos ateičiai suvokimas. Šiai grupei priskiriami siauri asmeniniai motyvai, kurie pasireiškia noru gauti gerus pažymius, būti pirmųjų mokinių gretose. Svarbūs ir neigiami motyvai, kurie skatina išvengti nemalonumų.

Pagrindinis mokomosios veiklos skatinimo motyvas jaunesniojo amžiaus mokiniui yra pažymys. Susiję su mokymosi turiniu ir procesu mokomieji pažintiniai motyvai nėra vyraujantys jaunesniojo mokyklinio amžiaus grupėse. Nepaisant to, kad mokojoji pažintinė motyvacija jiems nėra pagrindinis skatinimo faktorius, būtent šioje motyvų grupėje stebimi svarbiausi pokyčiai per visą jaunesniojo mokyklinio amžiaus laikotarpį. Tada vystosi pažintiniai vaikų interesai ir jie jau aiškiai krypsta į tam tikrus mokomuosius dalykus. Tačiau didėjant susidomėjimui mokymosi turiniu, jaunesniojo mokyklinio amžiaus periodo pabaigoje mažėja motyvacijos, susijusios su pažintinės veiklos procesu, dalis (mėgstu galvoti, svarstyti). Taigi, pastebimas akivaizdus mokymosi motyvacijos susilpnėjimas.

Svarbus mokymosi motyvacijos vystymosi etapas – vyresniojo mokyklinio amžiaus vaikai. Vyresnėse klasėse požiūris į mokomąją veiklą ir mokymosi motyvaciją yra dvejopo pobūdžio. Viena vertus, tai laikotarpis, kuriam būdingas mokymosi motyvacijos silpnėjimas, ir tai yra aiškinama pasaulio už mokyklos ribų prasiplėtimu bei dideliu noru bendrauti su bendraamžiais. Kita vertus, būtent šiuo laikotarpiu formuojasi naujos brandžios motyvacijos formos.

Vyresniųjų klasių mokiniams yra būdingos tos pačios motyvacijos rūšys (pažintinės, socialinės), tačiau visiškai skiriasi jų turinys. Pažintiniai, praktiniai, savęs lavinimo motyvai yra susiję su vyresniųjų mokinių ateities planais, kurie atspindi norą baigti mokyklą ir pasirinkti tolesnio gyvenimo kelią. Bendravimo su suaugusiais ir bendraamžiais motyvai, savęs

įtvirtinimo ir nemalonumų išgyvenimo motyvai yra susiję su vyresniųjų klasių mokinių kasdieniu gyvenimu. Pažintiniams motyvams būdinga tai, jog jie yra nukreipti į mokinių ketinimą baigus mokyklą tęsti mokslus. Dėl šios priežasties vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvus ima įtakoti pasirinktos aukštosios mokyklos profesijos ir jų pačių gebėjimai. Jiems būdingas „staigus intelekto pabudimas“ ir lemiamą vaidmenį šiame procese vaidina motyvacija, sugebėjimas pasirinkti tolesnį kelią.

Tačiau pagrindinė vieta mokymosi motyvacijoje vyresnėse klasėse tenka savęs kaip asmenybės įtvirtinimo motyvui. Tam įtakos turi ir paauuglio savęs įvertinimo ypatumai – jo nepastovumas, kriterijų kaita. Vyresniųjų klasių mokiniams ypač reikšmingas savo asmenybės įtvirtinimo motyvas, kuris susijęs su troškimu, pasiekus tam tikrų laimėjimų moksle, užimti atitinkamą padėtį bendraamžių kolektyve.

Svarbus ir savęs lavinimo motyvas, kuris susijęs su troškimu mokymosi procese išsiugdyti tokias asmenines savybes kaip valia, kryptingas tikslo siekimas. Reikėtų paminėti ir pažintinį bei bendravimo su suaugusiais motyvus. Vyresniųjų klasių mokiniams mokykla yra priemonė pereiti į suaugusiųjų gyvenimą. Gerokai susilpnėja „nemalonumų išvengimo“ motyvas, nes mokiniai jau suvokia, kad jų geri pažymiai svarbūs jiems patiems, o ne kad tėvai būtų ramūs.

Neretai mokslininkai, teigiamą motyvaciją sieja su besimokančiųjų pažangumu. Labiausiai pažangumas susijęs su orientacijomis į procesą ir rezultatą. Akivaizdi pedagoginė dilema: ar kritęs pažangumas sukelia neigiamus motyvus, ar atvirkščiai – abejingumas, prievarta sukelia nepažangumą? Užsienio psichologai teigia, jog pažangumą daugiausia lemia sėkmė bei sėkmės perspektyvos.

Nenusiteikęs mokyti mokinys – tai mitas. Mokyklos sudaro sąlygas mokyti, tačiau šios sąlygos nenuteikia mokinių mokyti – nesukelia noro mokyti. Tai gali paaiškinti, kodėl tiek daug „prastai besimokančių“.

Ateiti į mokyklą jau reikia šios tokios motyvacijos. Ji gali būti teigiama arba neigiama, tačiau būtent ji juos čia atveda. Kai mokinys sėdi suole, jo nuostata mokytis yra aiškiai matoma, arba mokytojas turi padėti ją susidaryti. Nenorinčio mokytis mokinio neigiami įsitikinimai ir elgesys dažniausiai yra sukelti arba paskatinti nenatūralios, abejingos aplinkos, abejingų mokytojų.

Sukurti produktyvią aplinką, kurioje mokiniai teigiamai vertina save ir savo klasės grupę, rodančią jų stiprią motyvaciją, siekiant gerų rezultatų, neretai yra sudėtingas ir sunkus procesas.

Kokie yra dažniausiai vartotini skatinimo mokytis būdai ir priemonės?

1. Tinkamas paaiškinimas. Tyrimai rodo, kad nemaža dalis mokinių blogai atlieka ar visai neatlieka užduočių todėl, kad jų nesupranta. Besimokantysis turėtų žinoti, kodėl ją reikia atlikti, ką išmoks ar sužinos, kuo ši tema svarbi ir kodėl jos neišmokus, strigs kitų temų įsisavinimas.
2. Išorinis motyvatorius – apdovanojimas. Neturintiems stiprios vidinės motyvacijos mokytis, būtina ne kritikuoti nenorimą elgesį ar atsakymus, o skatinti teisingus atsakymus ir tinkamą elgesį. Įvairaus amžiaus žmonės vienodai yra linkę kartoti tą elgesį, kuris buvo paskatintas. Paskatinimo priemonės turi atitikti amžių, nebūti didelės ir brangios (pradedant lipdukais, pieštukais, baigiant knygomis, padėkos raštais, įskaitomis ir t.t.). Ilgainiui išorinė motyvacija atves link vidinės motyvacijos.
3. Mokinio ir mokytojo santykių suasmėninimas. Dalinkitės savo gyvenimiška patirtimi su mokiniais, papasakodami nedideles problemas, klaidų istorijas ir toks santykių suasmėninimas padės matyti mokantįjį kaip pasiekiamą asmenį, o ne kaip autoritarinę

- figūrą. Moksleiviams paprasčiau bendrauti su „gyvu ir tikru žmogumi“, nei su tuo, kuris visada užsiėmęs, kuriam nieks neįdomu.
4. Mokinių įtraukimas į mokymąsi. Kuo žemesnėse klasėse yra moksleiviai, tuo labiau jiems nepriimtinas paskaitos skaitymo metodas. Nėra sėkmingas ir sausas teorijos aiškinimas. Daug geriau yra įtraukti mokinius į veiklas, grupinius problemų sprendimus, o mokytojai turėtų padėti nuspręsti ką daryti ir rasti geriausius būdus tai padaryti. Mokiniai mėgsta jaustis reikalingi, todėl naudokitės jais, keiskite aplinką, ieškokite kuo daugiau priemonių.
  5. Daugiau mokymo indukciškai. Teigiama, kad išvadų pateikimas, o po to įrodymų pristatymas, atima iš moksleivių galimybę atrasti patiems. Būtina mokyti atrandant, patiems darant išvadas, apibendrinant.
  6. Patenkinkite mokinių poreikius. Pagrindiniai mokinių poreikiai yra šie: išlikimas, meilė, laisvė, pripažinimas, sėkmė, galia ir t.t. Galios poreikio patenkinimas labai paprastas: suteikite galimybę rinktis, atsakinėti raštu ar žodžiu, iki kurios dienos atlikti darbą, pasirinkti rašinio temą ar užduotis iš kelių. Dauguma mokinių yra aktyvūs,

- triukšmingi, todėl vietoj to, kad slopintumėte tuos poreikius, sukurkite tokią mokymosi aplinką, kad pati veikla patenkintų tuos poreikius.
7. Padarykite mokymąsi matomu ir girdimu, jaučiamu. Sėkmingas mokymasis tada, kai išnaudojami visi refleksai: girdimieji, matomieji ir jutimo pojūčiai. Mokymasis bus efektyvesnis, jei prie idėjų, kurias norite pateikti, bus ir vaizdiniai. Naudokite piešinius, diagramas, plakatus, nuotraukas, grafikus. Naudokite IKT, vaizdo ir garso grotuvus ir t.t.
  8. Komandinis darbas. Žmonės yra visuomeniški ir mėgsta būti su kitais, o dauguma užduočių, kurias turi atlikti mokinys, reikalauja individualių pastangų. Todėl individualų darbą būtina derinti su komandiniu. Dirbdami komandoje silpnesni mokiniai galės pasimokyti iš stipresniųjų.
  9. Lankstumas ir kūrybiškumas. Žaisdami futbolą ar krepšinį, kurį labai mėgsta ir sunkiai besimokantieji, žaidėjas, nors ir besivadovaujantis taisyklėmis, turi plačią strategijų sritį. Mokymesi irgi svarbu, kad mokiniai, gavę tam tikras užduotis ir jų atlikimo instrukcijas, turėtų veiksmų laisvę. Juk tikslą pasiekti galima įvairiais būdais ir priemonėmis.
  10. Mokymasis už klasės ribų. Mokytojams tikslinga parinkti kuo daugiau tokių užduočių, kurių atsakymai būtų ne vadovėlyje, knygoje, o mokinius supančioje aplinkoje. Praktinis žinių pritaikymas, bandymai ypač vertingi. Užduotys, kurios įtraukia „nedidelį kiekį neatitikimo ar nerišlumo“ yra naudingiausios, nes skatina smalsumą, kuris yra vidinis motyvatorius (Lepper).
  11. Mokymo proceso stimuliavimas. Stimuliuojant mokymosi procesą, mokinių motyvacija išauga. Labiausiai stimuliuoja žinių patikrinimas ir mokytojo dėstymo būdai.

12. Akademinis spaudimas. Dalyko sudėtingumas ir dideli mokymosi krūviai veikia dvejopai. Stiprius mokinius jie skatina dar daugiau dirbti ir geriau mokytis, o silpniems pradeda nesisiekti ir jie praranda motyvaciją mokytis.

Nemotyvuoti mokiniai irgi stengiasi išsaugoti savo savivertes (Raffini), todėl mokytojas, dirbdamas su nemotyvuotu mokiniu turi pademonstruoti savo tikrąsias savybes ir gebėjimus būti geru mokytoju, profesionalu. Paprasta bendrauti su žmonėmis, kurie atitinka mūsų lūkesčius, bet tik efektyviai dirbdami su tais, kurie kelia rūpesčius, kurie neretai vargani ir alkani, ir kuriems nesisieka mokytis, moka demonstruoti tikruosius gebėjimus. Darbas su nemotyvuotu mokiniu – procesas, kuris vadinamas „savybių perkvalifikavimas“, apimantis modeliavimą, socializaciją, praktines užduotis ir t.t. Tai ilgas ir sunkus, bet labai reikalingas darbas. Žingsnis po žingsnio jis atves į sėkmę.

Tyrimais nustatyta, kad ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos priežastys yra kompleksinės – struktūrinės (netinkami mokymo būdai, individualizacijos stoka, blogas mokyklos mikroklimatas ir neefektyvus valdymas), socialinės ekonominės (mikroklimatas šeimoje, materialinis aprūpinimas, poreikis anksti pradėti dirbti) ir asmeninės. Dėl šių priežasčių susiformuoja nesaugumo jausmas ir motyvacijos mokytis stoka, o tai įtakoja pamokų praleidinėjimą, žalingas priklausomybes, neigiamus elgesio pokyčius bei ankstyvą pasitraukimą iš mokyklos. Švietimo sistema remiasi tradiciniais teorinio mokymo būdais ir nėra pritaikyta įvairių poreikių jaunuoliams (pvz., jaunuolis yra linkęs į praktinį mokymąsi, o tokie metodai pamokose nėra taikomi). Pamokose mažai naudojami individualizuoti mokymo metodai bei asmenybės ugdymo pagalbos būdai. Mokymo procese maža profesionalios psichologinės ir socialinės pagalbos.

Parengė N. Lisevičienė

3.3. priedas. Teorinė medžiaga. Pokyčiai ir augimas sprendžiant dilemas. Lilehamerio (Norvegija) karjeros centro prof. Rune's Flodstrømo pranešimas.*

Yra daug įvairių nuomonių, kaip reikėtų prieiti prie iškritusiųjų, kad jie grįžtų mokytis, įgytų motyvaciją keistis, mokytis ir augti.

Su iškritusiais (taip pat ir su socialiniais klientais bei bedarbiais) atliekamas darbas pagrįstas tam tikrais mūsų visuomenės įsitikinimais, kurie būtini norint gyventi gerai. Šie įsitikinimai, deja, ne visada tampa diskusijų objektu.

Pagrindiniai įsitikinimai yra šie (aš daugiau kalbėsiu apie antrąjį):

- ▶ **Pirmas – tai darbo turėjimas.** Darbas yra vienas iš svarbiausių poreikių, jis būtinas žmogui, siekiančiam jaustis visaverčiu visuomenės nariu. Jeigu žmogus yra produktyvus pilietis, jis jaučiasi naudingas ir reikalingas.
- ▶ **Antras – bedarbiams ar tiems, kurie nesuinteresuoti dirbti, yra sukurti pedagoginiai metodai.** Jie gali būti panaudoti siekiant taip pakeisti tų žmonių gyvenimą, kad šie ne tik galėtų, bet ir norėtų gauti darbą ar mokytis.

Trumpai tariant, įsitikinimas skamba taip: „Visada įmanoma kažką pakeisti, viskas priklauso tik nuo metodų.“

Silpnoji metodo vieta yra ta, kad pats metodas dažniausiai apibendrinamas. Jis turi būti teisingas kalbant apie didesnę žmonių grupę nei vienas individas. Bet apibendrinimas tuo nesibaigia. Mes taip pat neapi-

* Pranešimas skaitytas Trakų švietimo centro ir konsultacinių punktų darbuotojams stažuotės Norvegijos OPUS Lilehamerio karjeros centre metu.

brėžtai vertiname ir asmenis. Aš pats taip padariau šio pristatymo pradžioje, kai sugrupavau žmones į tokias kategorijas: iškritusieji, socialiniai klientai ir bedarbiai. Taip atsiranda rizika prarasti asmenį, kuris tiesiog išnyksta grupuojant.

Dera paminėti ir keletą dilemų, į kurias reikėtų atkreipti dėmesį dirbant su žmonėmis, kurie yra už išsilavinimo ir darbo rinkos ribų. Šios dilemos suformuluotos remiantis mano paties patyrimu ir tuo, ką esu skaitęs apie žmonių pokyčių **priežastis** ir **būdus**.

Mūsų nuomonė apie **priežastis** ir **būdus** parodo, kurį **metodą** esame linkę naudoti.

▶ **Botagas ar pyragas**

„Botagas“ – tai kažkokia bausmė, panaudojama individo atžvilgiu, jei jis nedaro to, ką turėtų daryti. Pavyzdžiui, jis gali prarasti finansinę paramą, jei atsisakys dalyvauti tam tikruose bedarbiams skirtuose užsiėmimuose. „Pyragas“ – tai paskatinimas, kurį individas gaus, jei jo veiksmai ar darbai pranoks minimalius reikalavimus, taikomus finansinei paramai gauti. Paskatinimas gali būti didesnė finansinė parama, jei jis sutiks dalyvauti tam tikruose užsiėmimuose.

Mano nuomone, „botagas ir pyragas“ yra dvi vienos monetos pusės. Tai metodas, kuris verčia žmones elgtis taip, kaip „sistema“ mano esant naudinga. Šis metodas nepaiso individo gebėjimo mąstyti savo galva, nesuteikia galimybės parodyti atsakomybės ar laisvai pačiam pasirinkti. Todėl tai tik išorinė motyvacija.

▶ **Teigiamas ir neigiamas atsakas**

Pavadinimas kalba už save. Kalbant apie teigiamą atsaką nekyla abejonų, kad tai gali padidinti individo pasitikėjimą savimi bei motyvaciją tęsti veiklą, kuri prieš tai atnešė paskatinimą. Neigiamas atsakas dažnai

duoda atvirktinį rezultatą. Kita vertus, praktiškai viskas kur kas sudėtingiau. Esu sutikęs daug žmonių, kuriems buvo sunkiau gauti teigiamą atsaką, o ne neigiamą. Jie buvo pernelyg pripratę gauti neigiamą atsaką, todėl sutrikdavo išgirdę teigiamą. Žmogui gali būti sunku suvokti save: „Ar aš sugebėsiu pateisinti lūkesčius ir įgyvendinti tai, ką pats pasakiau padarysiąs ir ko iš manęs tikisi aplinkiniai? Ar aš sugebėsiu gyventi pagal naują savęs suvokimą?“ Jie nebuvo patyrę, jiems niekas nebuvo sakęs, kad jie turi sparnus. Kaip jiems staiga patikėti, kad gali skraidyti?

Teko sutikti nemažai žmonių, kurie taip dažnai gaudavo teigiamą atsaką, kad prarado realybės jausmą.

Kiti spąstai, į kuriuos labai sunku nepakliūti, – tai, kad **negalima** skirstyti atsako į *pastangas* ir *rezultatą*.

► Čia ir dabar, ir kas slypi už viso to...

Šiuo metu mes gilinamės į sferą, kurios šaknys yra konsultavimo ir mokymo terapijoje. Mūsų kultūrą labai paveikė Freudo mokymas ir psichoanalizė. Daugelis iš mūsų kartkartėmis pagalvoja apie tai, kas įvyko vaikystėje ar jaunystėje ir kaip tai paveikė mūsų gyvenimą šiandien. Ne tiek svarbu, *ar egzistuoja* tam tikri dalykai iš mūsų praeities, veikiantys mus. Svarbiausia, kaip mes juos įprasminame, *kokią reikšmę* jiems suteikiame.

Kartais sutinkame žmonių, kurie atvirai pripažįsta, kad jie gyvena praeitimi, jiems sunku gyventi dabartimi ir būti atsakingais asmenimis. Mums atrodo, kad žmogų reikia gydyti, ne mokyti. Galime pasvarstyti, kur yra ta riba tarp išgyvenimų praeityje, naudojamų kaip patirtis, ir pasiteisinimų dabartiniam žmogaus gyvenimui? Mes taip pat manome, jog asmuo turėtų palikti praeitį ir dėmesį sutelkti į gyvenimą čia ir dabar.

► **Reikalauti ir suprasti**

Manau, kad ši dilema yra puikiai žinoma tiems, kurie nori pokyčių. Sørenas Kierkegaardas yra pasakęs: „Mes turime susitikti su žmogumi ten, kur žmogus yra.“ Ne tik akis į akį, bet ir ten, kur yra jo suvokimas. Subalansuoti reikalavimus su suvokimu nelengva. Mokykloje ir profesiniame gyvenime dažnai svarbu nevéluoti į susitikimą. Ar turétume reikalauti, kad klientai atsikeltų ryte iš lovos, séstų į autobusą ir susitiktų su mumis darbe ar mokykloje, kur esame patys? Ar mums reikétų eiti į jų namus iš ryto ir prižadinti juos? Reikalavimai gali padaryti didelę spragą, ir asmuo jos neįveiks. Viskas priklauso nuo tikslo, kuris stovi už reikalavimo. Tuomet įvykdę reikalavimus asmuo gali prarasti tikėjimą, kad sugebės pakeisti savo gyvenimą. Pernelyg daug supratingumo gali sukliudyti jam augti ir išsiugdyti didesnę savarankiškumą bei atsakomybę. Atsiranda rizika „padėti žmogui būti bejégiam“.

► **Kam aš dirbu?**

Klausimas, kuris labai retai iškeliamas, yra dilema. Taigi nors mes esame šalia ir skatiname klientus, mūsų pagrindinis dėmesys yra sukoncentruotas siekti sistemos, kurioje ar kuriai mes dirbame, sukurtų tikslų. Vis dažniau reikalaujama parodyti ir išmatuoti rezultatus. Aš nesu prieš tokį mąstymą, bet, kita vertus, taip iškyla dilemos, į kurias reikétų atsižvelgti.

Pavyzdžiui, NAV (Norvegų socialinė rūpyba) siekia, kad 30 proc. besimokančiųjų kursuose gautų darbą per tris mėnesius jiems pasibaigus. Toks tikslas veikia ir metodus, ir mūsų požiūrį į kurso dalyvius. Tai liečia ne tik mokytojus, bet ir mokytojų vadovus, o labiausiai – asmenis, su kuriais mes bendradarbiaujame NAV sistemoje. Šis pavyzdys gali paskatinti mus įdėti daugiau pastangų dirbant su kurso dalyviais. Kita vertus, tikslas įdarbinti 30 proc. per 3 mėnesius gali neleisti mums suprasti žmones kaip

asmenybes, kuriems reikia dar ir kitokio priėjimo, o galbūt ir duoti daugiau laiko jų tikslams pasiekti. Atsiranda rizika, kai mes pernelyg skubiname klientus. Galima išvysti tokį rezultatą: žmogus greitai gauna darbą, bet negali jo išlaikyti ir ilgainiui vėl tampa bedarbis.

► **Esantis socialinio aprūpinimo sistemoje – nevykėlis ar ne?**

Visuomenei reikia atitolusiųjų (išsiskiriančiųjų). Manau, šis teiginys yra teisingas, bent jau sociologiniu požiūriu. Jei tiksliau, „atitolusieji“, arba ne tokie kaip „mes“, tampa veidrodžiu mums, „normaliems žmonėms“, ir leidžia patenkinti poreikį lyginti save su kitais, leidžia įsitikinti, kad mes normalūs. Mano manymu, pati visuomenė, matydama save kaip organizmą, sukuria „išsiskiriančiųjų“ ar „atitolusiųjų“ grupes ir pati sprendžia, kaip į juos reikėtų žiūrėti, kaip vertinti.

Norvegijoje visi labai tiki tuo, kas vadinama „darbo linija“. Manoma, kad darbas yra atsakymas beveik į kiekvieną problemą, kokia tik žmogui gali iškilti. Deja, daugybei žmonių sunku gauti ir išlaikyti darbą. Mums, mokytojams, iškyla dilema, nes nelengva nustatyti, kiek pastangų turėtų būti įdėta dirbant su žmonėmis, kai sprendžiamos mokymosi ir psichologinės problemos. Per metus teko sutikti tų pačių žmonių daugelyje skirtingų kursų ir mačiau, kad negaliu padėti jiems gauti darbą. Daugelis jų jautėsi išnaudoti „sistemas“, ir kartais man tiesiog norėjosi, kad kas nors iš valdžios pasakytų: „Mes tai nutraukiame. Gana.“

► **Galva, širdis ir laikas**

Kaip mokytojai ar treneriai, mes dažnai susiduriame su dilema – kaip labai turėtume kištis į likimą skirtingų žmonių, kuriuos sutinkame kelyje. Kaip bendrą taisyklę galėčiau pasakyti, kad kuo sudėtingesnis asmens gyvenimas, tuo plačiau turėtume žvelgti ir labiau į jį įsitraukti. Jei mes susiaurinsime savo, kaip mokytojų, vaidmenį ir rūpinsimės tik suteikti

klientui plikus faktus, o jam reikės globos ir paguodos, tai gausime minimalų rezultatą. Atviro bendravimo ir pasitikėjimo atmosfera visą žmogaus gyvenimą yra kertinis akmuo intelektualiniam išprusimui. Tam reikia laiko, ir mokytojas iš dalies turi parodyti save kaip „tikrą“ asmenybę žmogui, kuriam reikia padėti.

Yra bent du pavojai, susiję su šiuo požiūriu. Visų pirma, gali atsitikti taip, kad padedantysis įsitraukia į kliento gyvenimą taip smarkiai, kad gali tekti jam pačiam teikti pagalbą. Taip pat yra rizika padaryti klientą priklausomą nuo jūsų. Gali atsitikti net taip, kad liksite vienintelis, kuriuo klientas pasitiki ir su kuriuo bendrauja. Tokiu atveju, jei jūs susirgtumėte, išsikraustytumėte ar pasikeistų jūsų pozicija organizacijoje, jūsų kliento pasaulis sugriūtų.

Esu įsitikinęs, kad yra dar daug dilemų, kurių nepaminėjau. Priežastis, kodėl vadinu jas dilemomis, o ne problemomis, yra ta, kad terminas „problema“ nusako, kad ją galima išspręsti. Tuo tarpu „dilema“ neturi aiškaus atsakymo, o išeitis pasirodo tik procesui vykstant. Kad ir kaip būtų, tikiu, kad kai kurias iš šių dilemų išmintinga naudoti kaip išorinę kasdienio darbo uždangą. Žinodami dilemas, su kuriomis mums tenka susidurti, galime padėti kurti išeitis ir sprendimus konkrečioms žmonėms, kuriems stengiamės pagelbėti.

Gyvenimas, kurio nepasirinkau (Tyrimo, atlikto su jaunais žmonėmis, kurie gauna paramą iš socialinės rūpybos keturiuose Norvegijos regionuose, santrauka)

Keturiuose Norvegijos regionuose buvo atliktas tyrimas siekiant nustatyti, kodėl jauni žmonės neįsidarbina ar meta darbą ir naudojami socialinėmis išmokomis. Nustatyta, kad beveik visų jaunų žmonių, kurie neturi darbo ar išsilavinimo, asmeninės istorijos byloja apie sutrikusią

šeiminę aplinką, taip pat jų laiku neaplinkė ir jiems nepadėjo socialiniai darbuotojai.

Viena iš priežasčių, kodėl jie negavo tinkamos pagalbos, kai jų problemos pradėjo ryškėti, buvo „fragmentinė paramos sistema“. Darželis, mokykla, pedagogai ir psichologai, sveikatos apsaugos sistemos darbuotojai neturėjo galimybės bendradarbiauti ir vylėsi, kad „yra kažkas“, kas rūpinasi problema. Niekas nematė bendro vaizdo.

Viename iš regionų, Finmarke, kur gyvena palyginti mažai jaunų žmonių, gaunančių socialinės rūpybos paramą, yra gana daug vyresnių žmonių, kuriems reikia finansinės paramos iš Vyriausybės.

Viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl Finmarke taip atsitiko, yra ta, kad skirtingos sistemos palaikymo pusės sugebėjo bendradarbiauti. Darželis, mokykla ir kitos įstaigos, o svarbiausia – žmonės susikoncentravo į individo funkcijų galimybes, į tai, ką jie *gali* padaryti, kad ir kokią darbo patirtį turėtų. Jiems taip pat pavyko susitarti su įvairiomis bendrovėmis regionuose ir įdarbinti jaunuolius „praktikantais“, o vėliau tose bendrovėse rasti jiems nuolatinį darbą.

Išvada: Norint atsikratyti iškritusiųjų visiems laikams, reikia laiko mašinos. Tada mes galėtume grįžti į praeitį ir tiems, kuriems to reikia, suteikti naują vaikystę.

Tyrimas (Lambert, 1992, 2003) parodė, kas padeda mokymuose, terapijoje. Pasikeitimus lemia keturi veiksniai, bendri visoms terapijos rūšims, *nepriklausomai* nuo teorinio psichoterapijos pamato ar metodų:

1. **Su klientu susijusios aplinkybės:** ištvermė, atvirumas, pasitikėjimas, optimizmas, socialinė parama, religinė bendruomenė.

40%

Įsidėmėtina: Šias aplinkybes klientas atsineša su savim į pirmą susitikimą su psichoterapeutu, jos jau yra *prieš psichoterapijai prasidedant*.

2. **Ryšys, santykis:** kliento požiūris į ryšį, tikslų ir užduočių atitikimas.

30%

3. **Placebas, viltis, lūkesčiai:** tai nuolatiniai psichoterapijos proceso veiksniai.

15%

4. **Struktūra, modelis, technika:** požiūris, kuris yra tipiškas tam tikram psichoterapiniam gydymui.

15%

(pagal Ericsoną)

Ką ir kada galima mokyti?

(Jan Georg Kristiansen, Ericsono institutas)

Kristiansenas kalba apie tris dvasinės būsenos tipus, kurie būdingi individui, kai jis pirmą kartą ateina konsultuotis.

Atkreipkite dėmesį į tai, kad kalbama apie „dvasinę būseną“. Toliau išvardintos charakteristikos nenusako asmens, bet parodo jo proto ar psichologinę būseną tam tikru metu tam tikroje situacijoje.

Niurzga

Vidinė motyvacija labai maža. Jis jau beveik pasidavė. Jis sako sau: „Aš žinau, kad nesugebėsiu.“ Paprastai yra atsiųstas pas mokytoją kitų iniciatyva. Jis yra smarkiai motyvuotas *nekalbėti* su jumis. Pokyčiai jį labai gąsdina. Mintimis jis „kažkur kitur“.

„Niurzgos“ elgesio pavyzdžiai:

- ▶ tylus kaip žuvis,
- ▶ niekas nerūpi,
- ▶ netiki nei savimi, nei kitais mokiniais, nei mokyklos sistema,
- ▶ gali turėti specifinių ar bendrų mokymosi problemų, būti nuolat pavargęs, stokoti susitelkimo, suvokti, kad mokytojai ir konsultantai į jį žiūri atsainiai.

Negalima mokyti ar patarti žmogui, kai jis taip nusistatęs! Reikia atkurti pasitikėjimą ir ryšį su žmogumi, atvesti jį į kitą lygį.

Lankytojas

Vidinė motyvacija maža. Požiūris skeptiškas. Dažnai kitų vedamas pas mokytoją. Pokalbis su mokytoju jam nereikšmingas. Jis turi viltį pakeisti kažką, bet nėra iki galo subrendęs „mokymui“. Norint surasti su juo ryšį, galima panaudoti požiūrį į mokymą, taikant minimalų mokymo lygį. Tuo siekiama pakeisti jo požiūrį, kad jis taptų vartotoju.

Vartotojas

Vidinė motyvacija didelė. Jis pats inicijuoja pokalbius, dažniausiai yra „svajonių studentas“. Jis yra ir gali būti mokomas, dalyvauja įvairių lygių diskusijose ir gali klausytis patarimų.

Panašumai tarp terapijos ir mokymo požiūrių:

40 proc. terapijos priklauso nuo to, ką klientas „atsineša“ į bendravimą *psichoterapijai dar neprasidėjus*.

Jei pažvelgtume į Kristianseno modelį apie galimus nusistatymus, akivaizdu, kad jis taip pat mini 40 proc.: kai kalba apie niurzgą, lankytoją ir vartotoją. Jis apibūdina, ką jie „atsineša“ į susitikimą su mokytoju *prieš prasidedant mokymui*.

Tie, kurie turi psichoterapeuto ir pedagogo patirties, gali atpažinti šį fenomeną. Jei žiūrėtume į klientus, klases, grupes, kurias turėjome, manau, nebūtų sunku atpažinti niurzgą, lankytoją ir vartotoją.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį ir į 30 proc. *ryšio* svarbą. Nes tai, pagal tyrimą, sukuria pokyčius terapijoje.

Psichoterapijai ir mokymui svarbu, kokie yra santykiai, jie padeda dirbti su klientu kitu lygmeniu, vyksta ne tik suvokimas ir pažintinis mokymasis.

Individai, kaip klasės nariai, yra skirtingi. Dėmesys skiriamas kažkokiam konkrečiam mokymui, kažkokioms žinioms. Klasėje nėra kalbama apie galimybę mokiniui „atsinešti“ savo baimę nepasiekti tikslo, kurti ir išlaikyti ryšį.

Bet individas turi savo poreikius, nesvarbu, ar jis yra klasėje, ar psichoterapeuto kabinete!

Išvada. Būdami mokytojai, konsultantai ir psichoterapeutai, mes turime paskirstyti darbą pedagoginiame ir psichologiniame ar terapijos lygyje. Tam reikia skirtingų požiūrių ir skirtingos sandaros.

Bet vis dėlto, jei žiūrėtume tų, kuriems mes padedame, akimis, tarp šių lygių nėra didelio atotrūkio ar ribos. Jie įžengia į klasę kaip visavertės asmenybės, norime mes to ar ne.

Kaip jau teko matyti, jie buvo asmenybės prieš mums juos sutinkant, ir tai labai paveiks jų bendravimą su mumis ir likusia mokyklos sistema, bent jau mokymosi pradžioje. Jie visi yra skirtingi ir jų poreikiai skirtingi. Mūsų siekis – stengtis suprasti jų poreikius ir atsakyti į juos taip, kad jie norėtų dirbti ta linkme ir artimoje ar tolimoje ateityje taptų tuo, kuo gali būti.

Švietimo mainų paramos fondas

Geležinio Vilko g. 12, 01112 Vilnius
Tel.: (8 5) 261 0592, 212 3364, 249 7134, 249 8189
Faksas (8 5) 249 7137
El. paštas: info@smpf.lt
www.smpf.lt

Švietimo mainų paramos fondas

Švietimo ir mokslo mokslo centras

Švietimo ir kultūros GD
Mokymosi visą gyvenimą programa

euro|guidance

Šis leidinys finansuojamas remiant Europos Komisijai.
Šis leidinys atspindi tik autoriaus požiūrį, todėl Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateikiamą informaciją naudojimą.

Mums svarbi jūsų nuomonė! Komentarai ir pastabos apie leidinį prašome siųsti elektroniniu paštu info@smpf.lt